

Sajószentpéteri István

ÖRDÖG SZÁRA-BORDÁJA

...a Dohányozás meg-töretése az Isten beszédének Pörölye által,
hét Prédikációkban foglalva...
(Tiszalök, 1712–1713)

Közreadja: Szalánszki Edit

Sajószentpéteri István

Ördög szára-bordája

Fontes Ethnologicae Hungaricae IV.

A Pécsi Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszék
és a L'Harmattan Kiadó közös sorozata

Sorozatszerkesztő
Pócs Éva

A sorozatban eddig megjelent kötetek:

Budai Pál: *A' Köz nép babonái és Balvélekedései ellen való Prédikáziók*
Protestáns népi látomások a XVIII. századból – I. kötet
„Bételjesítem Isten akaratját...” A lézpedi szent leány látomásai

Sajószentpéteri István

Ördög szára-bordája

„...a Dohányozás meg-töretése az Isten beszédének
Pörölye által, hét prédikációkban foglalva”

Tiszalök, 1712–1713

Közreadja: Szalánszki Edit

L' Harmattan

MTA Néprajzi Kutatóintézete

2008

A kötetet támogatta az OTKA T 46472 számú programja (témavezető: Pócs Éva)
és a Nemzeti Kulturális Alapprogram Népművészeti Kollégiuma.

A borítón a magyarszentbenedeki unitárius templom mennyezetkazettája,
„sustine/abstine”-tábla. 1702, Búza Mihály munkája
(Lángi József–Mihály Ferenc: *Erdélyi falképek és festett berendezések*.
Budapest, Állami Múemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ, 2004, 77.)

© L'Harmattan Kiadó, 2008

© PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, 2008

A kiadásért felel Gyenes Ádám
A sorozat kötetei megrendelhetők, illetve kedvezménnyel
megvásárolhatók: L'Harmattan Könyvesbol
11053, Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: 267-59-79

harmattan@harmattan.hu
www.harmattan.hu

L'Harmattan France
7 rue de l'Ecole Polytechnique
75005 Paris
T: 00.33.1.40.46.79.20

L'Harmattan Italia SRL
Via Bava, 37
10124 Torino –Italia
T/F: 011.817.13.88

ISBN 978 963 236 067 6
ISSN 1586-2062

A szöveget Csonka-Takács Eszter gondozta.
A borítót Ujváry Jenő tervezte.
A nyomdai előkészítés Csernák Krisztina munkája.
A nyomdai munkákat a Robinco Kft. végezte, felelős vezető Kecskeméthy Péter.

Tartalom

Szalánszki Edit: Előszó	7
Sajószentpéteri István: Ördög szára-bordája. Az által gyakoroltatni szokott, s nagyon lábra kapott, és lábain meg-állapodott Ördög munkája, a Do-hányozás meg-töretése, az Isten beszédének Pörölye által, hét Prédikációk-ban foglalva, melyeket főv-képpen a Jésus választatott edényének írásiból vött és szedegetett Szent-Péteri István. Az Úr Jésus Christus Haszontalan Szolgája, és a T. Löki Ecclésiának akkori Tanítója.	11
Név- és tárgymutató	83
Szalánszki Edit: Ördög és pokol Sajószentpéterinél (abjekt és heterotópia)	87
Edit Szalánszki: Hell and the Devil in the writings of István Sajószentpéteri (the abject and heterotopia)	97

Előszó

Sajószentpéteri István református lelkész Debrecenben végezte tanulmányait. Ugyanitt köztanítói és contrascribai állást kapott, majd kecskeméti rektor lett. 1677 közepétől 1679-ig az odera-frankfurti egyetem hallgatója volt, hazatérve Túrkevényt vállalt lelkészi munkát. 1686-ban Hajdúnánáson, majd 1691-ben Szentmihályon (a mai Tiszavasváron) folytatta lelkészi tevékenységét, egészen 1709 nyaráig, amikor a közzsinat végzése eltiltotta az ottani szolgálattól. Szinnyei József említi, hogy „Tiszalöki pap is volt, de hogy mikor, nincs tudva”,¹ 1730-ban halt meg.² Az *Ördög számára bordája* című, 1712 és 1713 között keletkezett prédikációkat tartalmazó kötet éppen Sajószentpéteri tiszalöki lelkészi időszakából maradt fenn. A szerzőnek összesen hat munkája ismert, ezek közül három tematikus sorozatot alkot, s még a szerző életében megjelent: a *Hangos trombita* (1698 [1682]), amely a részegeskedés ellen szól, az *Ördög szigonnya* (1699 [1691]) a káromkodás ellen és a *Táncz pestise* (1697). A sorozat negyedik, utolsó, dohányzás elleni darabját – az előzőekhez hasonlóan metaforikus című *Ördög számára bordáját* – tartja kezében az olvasó, amely eddig csak kéziratos formában volt elérhető. A kötet hét prédikációt tartalmaz. Ahogyan Sajószentpéteri, korábbi munkáit is említve, megfogalmazza célját az első szöveg bevezetőjében:

Valamiolta engemet, méltatlan szolgálját az én Uram, az ő mezejének mívesévé tett, igen őriztem magamat, hogy soha el-ne aludgyam, hogy az én aluszékonyságom miá az inimicus homo, az ő konkolyát ne hintse. Innen-is vagyom, hogy [...] nemcsak az én reám bizattott mezejét az Úrnak, hanem egész mezejét igyekezem a konkolytól őrizni, és ahol ama gonosztól vettetett, ki-gyomlálni. Erre valók az ennek előtte *Világ eleiben bocsáttatott* együgyű íráskáim, a *Táncz Pestise*, a *Hangos Trombita* és az *Ördög Szigonnya*. Ugyanerre való ím ez hét *Prédikáció*kából álló *Pörölyöm*-is.³

Míg a jelen sorozat első köteteként közreadott Budai Pál *A' köznép babonái és balvélekedései ellen való Prédikációk* című gyűjteménye⁴ többek között a teológiai

1 Szinnyei 1891, *Szentpéteri István (sajószentpéteri)* szócikk.

2 Csorba 2001.

3 Sajószentpéteri István: *Ördög számára bordája*. Kézirat, Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárának Kézirattára, Debrecen, Ltsz: R618., 3v.

4 Budai 2005.

felvilágosodás, a teológiai racionalizmus szempontjából is izgalmas forrásként tartható számon, addig Sajószentpéteri a Descartes-ot támadó, de szintén rendkívüli hatású Voetius nyomdokain haladt.

*

A kéziratot szöveghűen közöljük, de nem a betűhű, hanem az úgynevezett *modern* átírat elveit használva. Ez az átírási mód teret enged annak, hogy a szöveg könnyebb olvashatósága mellett mégis megmaradhassanak az eredeti kézirat lexikai és grammatikai, valamint nyelvjárási sajátosságai.

A kézirat központozásbeli, ékezethasználati következetlenségeit és tollhibáit kijavítottuk – ezeket mai központozással és ékezethasználattal egységesítettük. Eredeti alakjukban maradtak meg a tulajdonnevek (például *Rácz Beszermény*, *Abrahám*), az idegen szavak és az idegen nyelvű szövegrészek (ezeknél csak a ligatúrákat írtuk szét), a különféle rövidítések, a bibliai és egyéb hivatkozások, illetve azok a szóalakok (például *idő* helyett *űdő*) és grammatikai sajátosságok (kötőjelezések, például *el-jöve*), amelyeket a szerző következetesen használ. A kéziratban aláhúzással kiemelt szövegrészeket *kurzíválással* jelöltük. Az aposztrófos *a'* és *e'* helyett *a* és *e* alakokat használtunk, kivéve azokat az eseteket, amikor *az*, *ez* állna a helyén. Viszont ott, ahol ez a mai helyesírási elvek alapján indokolt volt, össze is vontuk a következő szóval (például *a' melly* helyett *amely*). Az aposztrófos *s'*-t mindenütt *s*-re írtuk át, az intervokális geminációt (például *szöll* helyett *szól*) csak archaikus szóalakoknál, nyelvjárási ragozásbeli használatakor (például *liggassák*) tartottuk meg. A *zs* értékű *s*-t *zs*-re (*sidók*), a *ck*-t *kk*-ra (*ackori*), a *ts*-t *cs*-re (*nintsen*), a *cz*-t *c*-re (*bonzolás*), a *tz*-t *tsz*-re (*tetzik*) írtuk át.

Az átírás során szükségesnek tűnt néhány szövegkritikai jegyzet elkészítése, ezeket lábjegyzetben közöljük. Ugyancsak a lábjegyzetekben jeleztük a kézirat üres vagy kitépett oldalait, és egyéb fontos adatot. Az alábbi lista segítséget nyújt a jegyzetekben használt jelek értelmezéséhez:

betű, szó/szövegrész betoldása: [utólagos betoldás: szó]
javított szó/szövegrész: <javítva ebből: szóvariáns>
olvashatatlan szövegrész: [...]
törölt szövegrész: <törölt szó>
törölt-olvashatatlan szövegrész: <.....>
bizonytalan olvasat: [szó?]

Bibliográfia

Budai Pál

2005 *A' köznép babonái és Balvélekedései ellen való Prédikációk. Nagybajom 1811–1824.* (Sajtó alá rendezte: Szacsavay Éva–Szalánszki Edit) / *Fontes Ethnologiae Hungaricae* I./ Budapest, L'Harmattan–PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék.

Csorba Dávid

2001 Sajószentpéteri István prédikációinak néprajzi jellegzetességei. *Rálátás* II: 1: 9–21.

Szinnyei József

1891 *Magyar írók élete és munkái.* MTA megbízásából, Budapest, Hornyánszky.

¹Josephi Győrii 1774
D. mostri² p. 16. Julij

Ut Authoris huius m. s. Genius posteritati innotesceret, eiusque eruditionis aliquod monumentum in Bθeca S. Collegii Rftor Debrecinensi exstaret: hoc ipso eam augere voluit Eximius Vir, Dominus Gabriel Párnás Debreczeni. p. t. Rector Scholae Rftae Kabaiensis.

Ψ hic optime de te loquesij³

Orte⁴

Signat. d. 23^a Decbris 1787
per Danielem Keck
Bθrium Ordinar, et Contrd

[1:]

Ördög szára bordája.

És

Az által gyakoroltatni szokott, s nagyon lábra kapott, és lábain meg-állapodott Ördög munkája, a Dohányozás meg-töretése, az Isten beszédének *Pörölye* által, hét *Prédikációkban* foglalva, melyeket *főv-képpen* a *Jésus választatott edényének* írásból vött és szedegetett

Szent-Péteri István.

Az Úr Jésus Christus *Haszontalan Szolgája*, és a T. Löki Ecclésiának akkori *Tanítója*.

[v:] Jan. 3. v. 8. A kibű⁵szik, az ördögből v⁶ jelent-meg az⁷ a, hogy az örd⁸ l-bontsa.

Egy meg-mozdítottathatatlan erősség.

Aki bűnt cselekeszik, az ördögből vagyon.

Aki Dohányoz, bűnt cselekeszik.

1 [D. mostri?]

2 [loquesij?]

3 [Orte?]

4 kibű [.....]

5 v [.....]

6 az [.....]

7 örd [.....]

8 *Prédikációkban* [l]lattatik

Tehát aki Dohányoz, az ördögből vagyon.

A bizonyoságnak Nagyobbik elől-bocsáttatott ága, merő igazsága, hol-ott szórúl szóra az írásban vagyon. 1 Jan. 3. v. 8.

A kisebbiknek igazsága pedig az itt lévő hét Prédikációkban⁹ lattatik.¹⁰ gos tehát, és me¹¹ g¹², a belőlők kő¹³ ekeszték¹⁴ [2:]

Az Úr Jésus Christus kicsiny Nyájának.

Ti¹⁵

A békességnek Istenétől, külső-belső békességet, az igaz Hitben erősséget, Sz. Lelket, meg-tisztult jó lelki-ismeretet, a Christus Keresztinek viselésére mennyei erőt, minden kisirtetekben lelki győzedelmet, és ez nyavalyás s nyomorúságos élet után hervadhatatlan koronát, és örök életet.

Istennek áron vett öröksége! Hasonlatos a mennyeknek országa az emberhez, aki vet jó magot az ő mezejében. Mikor pedig az [v:] emberek el-alunnának, el-jöve az ő ellensége, és hinte Konkolyt a búza köziben, és el-méne, így tanít az Úr Christus az Evangélistánál. Matth. 3. v. 24. 25. Az hol-ott a mezőnek Ura, önnön maga, Csel.¹⁶ o. v. 28. ki tulajdon vérével kereste az Ecclesiát, és azt míveli s veti: a mező e világ az az. az egész világon el-terjedett Anya-szent-egy-ház: a jó mag, az Istennek örök-ké-való, és halhatatlan beszéde, Pet. v. 23. amelyből Isten fiaivá újonnan-születtetnek, valakik ötet igaz Hittel veszik, Jan. 1. 12. ezeket nevezi Isten országának, fiainak: a Konkolyt a hitetlenek és kép-mutatók, akiket nevez ama gonosz fiainak az ellen[3:]ség, aki a Konkolyt vetette, az Ördög. E' pedig akkor veti a konkolyt, amikor az emberek alusznak. De kicsodák ezek az aluvó emberek? Nem bizony az Istennek Fia, ki a mezőnek Ura, mert ő Izráélnek Solt. 121. v. 5. őrizője, nem szunnyad és nem aluszik. Kicsodák hát? A Szolgák, kiket az ő mezejének mívesivé és őrizőivé tett, az Ecclesiának tudni-illik Külső és belső Őr-állói, a Magisztrátusok és a Tanítók. Amazok alusznak, amikor a vétkeket büntetetlen hadgyák. Ezek pedig, amikor nem vigyáznak reá, hol micsoda vétkek csíráznak ki, sem a bűnt nem feddik, hanem a bűnösöknek hízelkednek, ahonnét-is néma ebeknek, szunnyadozóknak, szunnyadozást szeretők[v:]nek mondatnak. Valamiólta engemet, méltatlan szolgáját az én Uram, az ő mezejének mívesévé tett, igen őriztem magamat, hogy soha el-ne aludgyam, hogy az én aluszekönységom miá az inimicus homo, az ő konkolyát ne hintse. Innen-is vagyon, hogy 1 Pet.¹⁷ v. 2. nemcsak az én reám bizattatott mezejét

9 [...]gos tehát

10 me[.... ..]

11 [...]g

12 kő[.....]

13 [...]ekeszték

14 Ti [..... ..]

15 Csel. [.]

16 [.] v. 2.

17 hiányzik, kitépve

az Úrnak, hanem egész mezejét igyekezem a konkolytól őrizni, és ahol ama gonosztól vettetett, ki-gyomlálni. Erre valók az ennek előtte *Világ eleiben bocsáttatott* együgyű íraskáim, a Táncz Pestise, a Hangos Trombita és az Ördög Szigonnya. Ugyanerre való ím ez hét Prédikációkból álló *Pörölyöm-is*, amellyel [4:¹⁸] [5:]

In Nomine Domini laxabo rete!

Thes. 5. v. 22.

Minden színetül a gonosznak meg-oltalmazzatok magatokat. Avagy. *Mindentől, ami gonosznak láttatik, meg-oltalmazzatok magatokat.*

Noha ez életben mindenben, akármely szentben-is, az *újjá-születés* csak *el-kezdetik*, és soha végben nem megyen, a tökéletességet el nem éri, úgyhogy minden *újjá-született ember, újjá-születetlen-is*, amint ez meg-tetszik a szenteknek *panaszolkodásokból és könnyörgésekből*. Az én titkos vétkeimből, tisztíts-meg engemet, Uram, úgy kö[v:]nyörög a sz. Dávid. Solt. 19. v. 13. A sz. Pál pedig így panaszkodik. *Tudom, hogy én bennem. az az. az én testemben, jó nem lakik, mert az akarat meg-vagyom bennem, de hogy el-kövessem a jót, nem érkezem reá.* Rom. 7. v. 18. Viszont alábbadkár. v. 24. *Én nyavalyás ember, ki-szabadít-ki engemet ebből a halálnak testéből.* az az a halandó testből, melyben valameddig leszek, soha addig a bűntől, és a belső lelki boncolástól meg nem szabadulhatok, mert a test örökké a lélek ellen kíván. Gal. 5. v. 17. lásd. 1 Kir. 8. v. 46. Péld. 20. v. 9. Pred. 7. v. 20. Jac. 3. v. 2. 1 Jan. 1. v. 8. mindazonáltal a tökéletességre kell [6:] *ügyekezniek*, és azt *áhítatosan* kell *kívánniok* minden *újjá-születetteknek*, ama mondás szerént. Jel. 27. v. 11. *Aki igaz, igazítottassék meg-is, aki szent, szenteltessék meg-is.* lásd. Lev. 19. v. 2. Matth. 5. v. 48. 1 Cor. 13. v. 11. 2 Pet. 3. v. 18. a fel-vett Leckét-is hallod: *a gonosznak még csak a látattját, avagy színet-is el-kell távoztatnunk.*

Summája. A bűnnek csak *látattjáról*, avagy *színeről* való el-intés.

Részei.

I. Az el-intés *objectuma* s céllya, amely a *gonosznak látattya*, avagy *színe*.

II. Az el-intés: *meg-oltalmazzatok magatokat.* [v:]

Magyarázat.

Itt az Apostol az *híveknek* szól, mint akik ama *jókat a gonoszoktól meg-különböztető bizonyos regulát tartják.* v. 21. *Mindeneket meg-próbálljatok, ami jó, azt tartsátok.*

Minden színetül a gonosznak, úgy mond, *ab omni specie mali.* Avagy. Minden gonosz *színtől.* *ab omni specie mala*, ugyanazon jegyzésben.

Görögül. *απο παντος ειδος πονερου, apo pantos eidus ponerou.*

18 látszik, <bűnnek tet>

Minden színétűl εἶδος, species, kép, ábrázat, forma, látat, szín. Valamely dolgnak külső látattya, színe, amely ellenében tétetik vagy a Substantiának, áll[7:]latnak. Így el-múlik ábrázattya ennek a világnak. 1 Cor. 7. v. 32. az az semmi nincsen itt erős és állandó, hanem mindenek valamelyek e világban csudálatosok első tekintettel, mint e világi dicsőség, gazdagság s. a. t., valójában semmi nem egyebek, hanem *hijábanvalóság, árnyék, álom*. Vagy ellenébe-tétetik a Veritásnak, az igazságnak, amely értelemmel, a szín tétetik azért, amely láttatik és tetszik, nem pedig az valósággal. 2 Tim. 3. v. 5. A kegyességnek külső színét tartják.

Így minden színétűl a gonosznak meg kell magunkat oltalmaznunk. Bár valami önmön magában ne legyen gonosz; de-ha gonosznak látszik, el kell azt távoztatnunk. [v:]

A gonosznak. A gonosz kétféle, tudni-illik, Bűnnek és Büntetésnek gonosza. Jer. 18. v. 8.

A bűnnek gonosza, ανομία, anomia, törvényt-szegés, az Isten törvényének meg-rontása. 1. Jan. 3. v. 4.

A büntetésnek gonosza a bűnnek οφρωνυμα, béri és jutalma, avagy zsoldgya vagy kóstya, mint sz. Pál írja. Rom. 6. v. 23.

Itt im-már a Leckében szól az Isten Lelke az elsőrül, a bűnnek gonoszáról. Azt mondgya hát, hogy nemcsak attól kell őrizkednünk, ami ő magában-is bűn, a mi-neműek a lopás, paráznaság, részegség. s. a. t. hanem attól-is, ami bűnnek látszik,¹⁹ bár ő [8:] magában bűn ne legyen.

Kétképpen tétethetik pedig e' ki. 1. Hogy először, valamely tudomány olyan-nak látszik, és tévelygésben vihetne, attól magónkat meg-oltalmazzuk. És így némelyek a leg-közelebb lévő sententiával egybe-szövik fonnyák. v. 21. Ilyenek, amelyeket ma sokan a természet felett való Christusról disputálnak. s. a. t.

2. A cselekedetre kell ezt vinni. Nem elég, hogy ember ne cselekedgye, ami ő magában bűn; hanem valami bűnnek látszik, mind attól őrizkedgyék.

Közönséges sententia annakokáért ez, amellyel parancsollya; hogy mindenek-től, melyek bűnnek szí[v:]nét viselik s mutattják, magunkat őrizzük. Nem szól annakokáért az Apostol, csak az adiophorumokról, köz-dolgokról, (amint némelyek akarják) hanem közönségesen minden dolgokról. Így értette a Syriai tolmács-is. Minden nemétől a gonosznak.

Occupatio. 1. Amelyek mindazonáltal meg-tartásra szükségesek; hol-ott Isten parancsollya, ámbár emberi ítélettel gonoszoknak (bűnöknek) lenni lássanak, azoktól magunkat nem kell meg-oltalmaznunk, hanem amit Isten parancsolt, meg kell cselekednünk. így értsd-meg. Az Isten parancsolati közül némelyek, mint egy ter[9:]mészetiek, melyek folynak az Istennek természetiből, amelyekkel ellenkezőt soha nem parancsol, amineműek az első, második, harmadik, hetedik,

kilencedik parancsolatok. Némelyek folynak az Isten jó-tetszéséből, amelyekből kivált-képpen-való ítéleti szerint sáfarkodhatik, amineműek a több öt parancsolatok, *negyedik, ötödik, hatodik, nyolcadik, tizedik* parancsolatok. Ezekkel ellenkezőt parancsolhat, mint parancsollya Abrahámnak, hogy *hadgya-el hazáját* Te²⁰ s *attya házát*, és mennyen idegen földre, *fiát öllye-meg*: Te²¹ 25.²² kij²³ 3. 11. Akarta, hogy az Izraéliták vennének *kölcsönt*, és meg ne adnák. Így az Istennek az Elizeus Próféta által mondatott beszédéhez, ama [v:] közönséges törvény ellen, mely vagyon. Deut. 20. v. 19. cselekedtek ideig. 2 Kir. 3. v. 19. Sem így cselekedvén nem vétkeztek; mert nem lehetett a bűnnek helye, amikor ember az Istennek kijelentetett akarattját vette. Mert az Isten parancsolattya törvény, annak engedni nem vétek.

Occ: 2. Ezt még-is a sz. Pál tudományát, *amint mi általunk lehet*, úgy kell értenünk. Mert szabad néhánykor oly dolgot cselekednünk, amely *színnel* ugyan *gonosz*, de *valósággal* nem az, amidőn mindazonáltal reménség vagyon afelől, hogy a dolog hamar údön ki-nyilatkozik, úgyhogy amely első tekintettel láttatott *gonosznak*, nyilván meg-ismer[ro:]tessék, hogy jó lött legyen.

Így az Apostol önnön maga Timotheust környül-metélte, és fejét meg-bertválta, nyírta, amelyek *magokban* és *igazán gonoszak* nem valának; noha némelyeknek, akik a Pogányok közül meg-tértek vala, sem még jól nem valának erősek, a *gonosznak* néminemű *színének* lenni azokban láttatnának. Csel. 16. v. 3. és: 8. v. 18. és 21. v. 24.

Eddig a sz. Leckének magyarázattya.

Tudomány.

Idvésséget kívánó embernek, a gonosznak még csak a látattját, avagy színét-is el kell távoztatni.

Ím hallod a leckében. Ezen tudomány bizonyíttatik: Jud.²⁴ [v:] v. 23. Innen hasonlíttatnak *tiszta szűz leányokhoz*. Enek. 1. v. 4. öszve-vetve 2 Cor. 11. v. 2. E' volt az oka; hogy az Istennek *szent emberei*, és az *Angyalok*, a felettébb-való *civilis* s külső tiszteletet utálták; hogy tanítanának, hogy ők nemcsak a *gonoszt* távoztatnák-el, hanem a *gonosznak színét-is*; mert ha szintén az a tisztelet *civilis* s külső lött légyen-is; mindazonáltal mivel az Isteni tiszteletnek néminemű *képét* viselte, meg-vetik vala azt. Csel. 10. v. 25. Jel. 19. v. 10.

20 Te[.]

21 [25.?]

22 kij[.]

23 Jud. [..]

24 Voetiust [a ti azonnal javítva ű-ből]

Okai.

I. Mert *valami Hitből nem származik*, az Istent meg-bántó, s a cselekedőt kár[11:]hozható *bűn*. Rom. 14. v. 23.

De a *gonosznak látattya*, avagy *színe* nem származik *Hitből*. Tehát. s. a. t.

II. Mert ebben kell embernek önnön magát gyakorlani, *hogy botránkozás-nélkül-való lelki-ismereti legyen, mind Isten, s mind emberek előtt-mindenkor*. Csel. 24. v. 16. De a *gonosznak színével* ember az *Istent-is* meg-bánthattya; s felebaráttját is meg-botránkozathattya. *Inductiókat* erre majd bővön hallasz.

III. Mert az üdvezülendőknek a *tökéletességre* kell *vágyódniok*. Matth. 5. v. 48. *Legyetek tökéletesek, mint a ti Atyátok, ki az égben vagyon, tökéletes*. Kell tehát nékiek a [v:] *gonosznak* még csak a *látattját*, avagy *színét-is* kerülniek.

Haszon.

I. *Tanítás*. Ha az üdvezülendőknek, a *gonosznak* még csak a *látattját*, avagy *színét-is* el-kell távoztatniok. Tehát. I. Mennyivel inkább azt, ami *ő magában gonosz?* lásd. Solt. 34. v. 15. és 37. v. 27. és 97. v. 10. és 119. v. 121. 128. Ésa. 1. v. 16. 17. Amos. 5 v. 14. 15. Rom. 12. v. 9.

II. Nemcsak arra kell hát embernek vigyázni, hogy mi legyen *szabad*, hanem arra-is, mi *használ* és *épít*. 1 Cor. 6. v. 12. és 10. v. 23.

III. Nehéz hát *üdvezülni* conf. Matth. 7. v. 14. Luc. 13. v. 24. Töv. fok. Matth. 19. v. 24.

IV. *Kevesen* vagynak hát [12:] az üdvezülendők; azoknak számok igen *kicsiny*. conf. Luk. 12. v. 32. Matth. 7. v. 13. 14. egy *Városból* egy, egy *nemzetségből* kettő. Jer. 3. v. 14. alias. 9 *férjfi* egy, ezer *közül*, asszony ezer *közül* egy sem. Préd. 7. v. 27. (in Heb.) in Ung. et Latin. 28.

V. Vétkezik hát az édes Anya, igaz elég ereje lévén reá, ha *idegen dajkával* szoptattattya magzattját. Mert vagyon itt nagy *látattya*, és *színe* a *gonosznak*, ha magában gonosz nem volna-is. Lásd ide a *Keskeny Utat*. Loc. 27. Quast. 1. Bid. Tom. s. p. m. 235. Pareust. in Gen. 21. v. 8.

VI. Nem jó hát az halottaknak temettetéseiben, hogy a *Cinteremeket*, és a *Templomoknak padimentomit* [v:] liggassák a halottakért.

Vagyon ebben a *gonosznak látattya*, avagy *színe*; mintha ott *szentebb* volna a föld. Lásd ide *Voétiust*. Pal. Ecc. Tom. 2. pag. mihi. 224. &c. a mi *Canoninkat*. Can. 58. in maj.

VII. Tilalmas hát az igazság professorinak, vallóinak, *más idegen Vallásúaknak Templomokban menni*, s azoknak tiszteleteken jelen lenni, a *jó igyekezetnek* ürügye alatt. Vagyon ebben a *gonosznak látattya*, *színe*. Lásd. 1 Cor. 8. v. 10. és 10. v. 20. 21. 22. *Vendel*. Theol. lib. s. c. 24. θ. VIII. Quast. pag. m. 678. 679. 680. *Calvin*. de vitand. Superst. opusc. p. 613.

VIII. Nem szabad hát *orthodoxus* embernek az ő magzatit, az ő hititül és Val-

lásától idegen *Praceptorokra* [13:] Tanítókra bízni, s azokkal taníttatni. Lásd ide. *Perkins*. Tom. 2. pag. 9. *Seultet*. in. Heb. c. 13. v. 4. p. m. 430.

IX. Nem szabad hát igaz *Evangelicus* Keresztyén embernek az ő gyermekét más *Valláson lévő Paphoz keresztelni vinni*. Mert az igen nagy *látattya* és *színe* volna a gonosznak; mert abból akárki-is azt ítilhetné, hogy mind magunk annak *Vallására* hajlottunk, s mind gyermekeinket, olyanokká akarjuk tennie; mert ugyan-is, aki minemű *Vallásban* keresztelkedik meg, arra köteleztetik. Lásd ide *Bucan*. Loc. XLVII. Quast. 16.

X. Senki hát vétek-nélkül más *valláson lévő embert* magának *Komájának*, és csecse[v:]mő-gyermekeinek *susceptorának* s *kezesének*, *kereszt Attyának* s *Annyának*, nem állthat. S maga-is olyannak el nem mehet. *Minden színetől a gonosznak meg-oltalmaztatók magatokat*. Lásd ide. *Perkins*. Tom. 2. p. 1483. 1484. *Alting*. Probl. part. 2. probl. 9. p. 152. *Keskeny út*. Loc. XXIII. p. m. 117.

XI. Vétkes dolog hát *a halottnak harangozni*. Mert vagyon itt a gonosznak *színe*; ha önnön maga nem gonosz. Mert erre való a halottnak való harangozás; hogy a köz-nép hallván azt, a meg holtért könyörögjön. Lásd ide. *Voetiust*. Tom. 2. Pol. Ecc. p. 236. 237. 238. [14:] XII. A késő *estvéli Harangozást* sem menthetjük hát meg a hibától. Vagyon abban gonosznak *látattya* s *színe*. 1320. esztendőben XXII-dik *János Pápa* szerzé; hogy estve harangozzonak, és akkor ki-ki az *Angyali köszöntésnek* szavait, az *Ave Máriát*, háromszor el-mondgya, a *Szűz Máriának* tiszteltire. Lásd ide *Gualtert*. in *Luc*. c. 1. v. 28. p. m. 14. 6.

XIII. Nem szabados hát az *éjszakai Éneklés*, amely a mieinknél-is néhul *usuban* vagyon. *Karácson éjszakáján*, s *Új esztendőnek kezdetin*, egynéhány hetekben *éjszaka* az *Utcákon* a házaknak ablaki alatt *kintornálnak*.

Minden színetől a gonosznak meg-oltalmaztatók magatokat. Minden dolognak ide[v:]je vagyon. *Pred*. 3. v. 1. az *éjszaka nyugodalomnak* ideje. *Job*. 33. v. 15. Az az *Isten nevének-is abusussa* *Ki-jöv*. 20. v. 7.

XIV. Az *Úr Vacsorájának* ki-szolgáltatózásában a *kenyeret* s *bort* nem kell hát *illetni*, *fel-venni*, *emelni*, a rendelésnek igéjének el-mondása közben. Mivel igen nagy *látattya*, és *színe* volna az a gonosznak. Lásd ide *Voetiust*.²⁵ *Pol. Eccl*. part. 1. lib 2. art. 2. Sect. 4. pag. 827. seqq. *Exeg. Med. Ames*. lib. 1. c. 36. pag. 937. *Ames*. Ung. *Elenet*. lib. 1. c. 36. Quast. 5.

XV. El-kell²⁶ hát a *Passio* s *Lamentatio* mondást, nagy Héten s Pénteken hagyni. Mert vagyon abban a gonosznak *színe*. Azoknak vagyon *matériájok* jó; noha [15:] azt-is toldozták, foldozták: de *formájok*, avagy *módg yok* nem jó; hogy tudn. csak egy *bizonyos üdőre* szorították, csak egy egy *énekli*, s nem az egész gyülekezet,

25 [utólagos betoldás: hát] a *Passio*

26 a betoldott kis lap recto-ja üres

és hogy olyan módon, *ehegve, behegve* éneklük. Vide sis Scriptum de hoc p .m. Gerhard. Kabai, dum viveret Ecclesiast. Debr.

XVI. Órizkedni kell hát a *térd-hajtástól*, az Úr Vacsorájának vételekor. Színe vagy on ebben a gonosznak. Lásd. Voet. Pol. Eccl. part. 1. pag. 812. seqq. Exeg. Med. Ames. l. s. c. 36. p. 939. Maccou. Theol. Quast. Loc. XLIII. Quast. 25.

XVII. Vétek hát az, hogy amikor valaki *ptrüszköl*, a jelen-valók neki azt mondják hogy: *Prosit, egészség [v:] utána, adgya Isten egészségedre*. Nagy szímet találjuk ebben a gonosznak. 1. Régi szokás ez, Christus Urunk születése előtt a *pogányoktól* vett eredetet. Arist. hist. anim. lib. 1. c. 10. et. Probl. sect. 33. Plin. lib. 28. c. 2. és semmi *fundamentoma* nincsen; mert azokban a szóokban a *pogányok* szoktak volt az embereknek egészséget kívánni, mint kik a *ptrüszszentést* *szent dolognak* tartották; és hogy némelyek abból valami gonoszt jövendöltenek. 2. Ha valami veszedelem vagy on az agy-velőben a *ptrüszszentés* előtt, mikor már valaki *ptrüszszentett*, az a veszedelem el-múlt, mint a tudós *Medicusok*, [16:²⁷] [v:²⁸] H. Mert ugyan-is az a *Horut* olyan munkája a természetnek a *tiüdüben*, minemü a *ptrüszszentés* a *főben*. Vide sis consummatum – [17:] Orvos Doctorok tanítták. Annakokáért semmi oka nincsen, amiért kellessék inkább akkor mondani, amikor ember *ptrüszszent*, mint amikor *horut*, hogy *prosit, egészség utána*.²⁹ H. Vide sis consummatum Theologum Gisb. Voet. Dispp. part. 3. pag. 132. ad. 139. Perkins. de Lingva regim. c. 6. Tom. 2. p. 727.

XVIII. Innét meg-tanulhattuk, mit kellessék ítélnünk ama *régi s közönséges* szokás felől; hogy ama *Bacchusnak* szolgáló, s hasoknak áldozó *bor zsákok* össze-ülvén, egymás, s mások egészségéért (hogy már) *isznak*, jó-kora egyes pohárt bocsátanak rendel. *Hogy Isten ezt s ezt N. N. ennek a szegény házának, Városnak, Falunak javára* és [v:] *hasznára éltesse, meg-iszom ezt* (igyál ökört toó víz) *mind; de úgy, hogy minden ember meg-igya*. Ha ki osztán nem akarná meg-inni, mond annak: *Ennek a jónak fejében köszönöm-el, még-is nem akarod meg-inni*. Nagy dolog volna az, hogy én meg-ídtam (kólíka utána) *s te nem innád*. Így hanyatt-homlok kergetik ki e világból egymást a képtelen dözsöléssel. Nincs-e ebben a gonosznak látattya, avagy *színe*? Ha egyéb nem volna-is, meg-vaygon az *Isten nevének* nagy *abusussa* s mocskolása. *Quid insanius quam pro salute heluari?* Micsoda nagyobb bolondság, mint valakinek egészségéért torkoskodni [18:] s tobzódni? Írja *Káldi György* Jesuita; hogy egykor az *Urak* együtt mulatnak s a *Császár* egészségéért egyest isznak, volt közöttök egy *Kútasi János* nevű Úr, akire mikor az egyes pohár reá kerül, *kicsinyt* iszik belőle, s osztán adgya a *szolgának*, hogy a többit igya-meg, amelyért a *Több Urak* reá támadnak, hogy a *Császár* egészségéért meg nem itta, kiknek ő

27 a betoldott kis lap verso-ján a 17. lap verso-jához tartozó pótlás szövege olvasható

28 a 16. lapon olvasható az ide tartozó betoldás

29 lapszélén: Stumpfius

felel: *Én az ő Fölsége egészségéért imádkozom, s a magaméért iszom.* Conticuere omnes intentique ora tenebant. Így cselekedett az Angliai Király Cancellarius-a is: *Ego, inquit, precor pro sanitate Regis, et bibo pro mea propria.* Ezek követésre igen méltók. Lásd ide *Voetiust.* Dispp. tom. 3. pag. 1217. seqq. et tom. 4. p. 500. seqq. Ames. Cas. c. 16.^{3o} [v:] XIX. Nem szabadosok hát a *Csap-székek, korcsomák.* Mert minden *színétől* a gonosznak meg kell magát oltalmazni az embernek. Immár pedig: *Campona profanus sub. locus.* A Korcsoma szentségtelen, így mond a tudós Comenius. *Taberna est fons peccatorum, Schola diaboli, ubi, patrat sua miracula.* &c. A Korcsoma bűnök kútfeje, ördög oskolája, az holott végben-viszi az ő csudáit. s. a. t. Valdenses apud Perrin. part. 3. c. 8. Lásd ide *Voetiust.* Dispp. tom. IV. pag. 400. Ames. Cas. lib. 5. c. 46. Q. 2.

XX. Tilalmasok hát a *Komédiák,* azoknak mind csinálása, s mind szemlése tilalmas. Mert vagon ott *látattya,* s *színe* a gonosznak. A *beszédekben, cse[19:]lekedetekben, magok-viselésekben,* sok a hiba. Lásd ide *Voetiust.* Dispp. tom. IV. p. 356. usque ad 385. Ames. Cas. lib. 5. c. 39. Qu. 7.

XXI. Kárhoztatandó hát a fajtalan Tánc, amidőn valakik a bortól megmelegedvén s bolondulván, *elegyesleg* a *férjfiak* az *asszonyokkal, testi gyönyörködtetéseknek* okáért, *szöknek, ugronak.* Ellenkezik ez a sz. Pál intésével, melyben hadgya és parancsollya, hogy ember a gonosznak még csak *látattya*t, avagy *színe*-is *el-távoztassa.* Lásd ide. *Voétiust.* Dispp. tom. IV. De Excelsis mundi. p. 325. ad 356. Ames. Cas. l. 5. c. 39. q. 6. *Alsted.* Encyclop. tom. IV. lib. 21. cap. 29. pag. 2303. *Polyanth. d. Saltatio.*

XXII. Nem jó hát *egy*es *Pohárt* el-köszönni, s *egy*es *pohárból* in[v:]nya. Mert vagon abban a gonosznak *színe* s *látattya.* Mert ugyan-is az *occasio inebriandi,* okadó alkalmatosság a meg-részegeedésre. Lásd. Amos. 6. v. 6. Innen mondatik-is: *De plenis schiatis multos perüsse sciatis.* Ames. Cas. lib. 3. c. 16. θ. 14. *Circummissio peculorum, ut ab omnibus et singulis pariter exhauriantur, ritus est, quo solet ebrietas artificiose promoveri.*

XXIII. Nem szabad hát a *fel-szentelésért, Ecclesia adásért, Eskütésért, Prédikálásért, Keresztelésért, Úr Vacsorája ki-szolgáltatásáért, Temetésért, külső Tisztek adásáért* pénz *adni, venni.* Mert van ebben a gonosznak *látattya,* avagy *színe,* ha *magába* nem gonosz. Láttatik ez *Simoniának* a sz. dolgokkal való komplár[20:]kodásnak lenni. lásd. Csel. 8. v. 18. 20. Concil. Eliber. C. 48. *Emendari placuit, ut hi qui baptizantur (ut fieri solebat) nummos in concham non mittant, ne Sacerdos quod gratis accepit pretio distrahere videatur.*

Ó *arany bötű*kkal minden *Templomok falaira* méltán fel-íratandó *Canon!* Így volt *Galliában* a mieink között-is a *dolog,* amelyről a tudós *Rivetus* így mond:

Lucrum quo Ministri excidere nolunt, est honor Dei, Ecclesiae edificatio, ac fidelium salus. Pro his pugnant ad extremum usq vitae halitum. Alioqui probet Bailius unquam factum in Gallia, ut Verbi Minister, vel teruntium, a parente baptisati, acceperit, nedum ut exegerit. Vajha a Magyar hazában-is így volna! Rivet. in *Cathol. Orthod.* tom. 2. p. 53. Vide et. Voet. Pol. Eccl. 2. p. 828.

XXIV. Nem szabad hát a sz. *Evangéliomokra*, és a *Szentekre*, esküd[v:]ni. Int az apostol, hogy *el-távoztassuk minden színet a gonosznak*. De ez az *apostasiának speciese*. Innét mondja a Jehova. Jer. 5. v. 7. *Esküsznek azokra, akik nem Istenek*. Seultelus. in. Heb. c. 6. p. 119.

XV. A *Laicusok*nak annakokáért, az az, a külső világi rendeknek az *asszonyoknak*, *Bábáknak*, akár-minemű ügyben-is nem szabad *keresztelniük*. Mert a' nemcsak *színe s láttattya a gonosznak*, hanem *magában-is gonosz*; hol-ott az *polyp-ragmosyne*, sok-magára nem tartozó dolgokban való foglalás. Mert a *keresztelés*, mint szintén az *igének prédikáltatása*, és az *Úr Vacsorájának ki-szolgáltatása*, tulajdon tisztek az *Egyházi embereknek*. E kettő, úgymint, a *közönséges helyen való tanítás*, és a *keresztelés egygyüvé köttetett*. Matth. 28. v. 19. Concil. Carth. IV. Can. 200. *Az asszonyok keresztelni ne merészellyenek.* [21:]

XXVI. Az Isten parancsolatya kívül való *Innepeknek* meg-tartása annakokáért tilalmas. Mert vagyon abban a *gonosznak színe* avagy *láttattya*, ha *magában* nem gonosz. Holott az *Innep szerzés* egyedül csak *Istenre tartozik*; s csak egyedül az ő *tiszteletire-is* szenteltetendő. Lev. 23. v. 3. 37. 38. Ezech. 20. v. 20.

Az *emberektől rendeltetett Innepeket gyűlöli az Isten lelke*. Tikkad azok alatt, mint nehéz tereh alatt: *nem-is hasznos akkor még a sok szóval való imádkozás-is*. Esa. 1. v. 14. 15. Vide. Voetium. Dispp. parte. 3. p. 1294. seqq. ad. 1353. *Prax. pict.* p. 481. 482. 483. [v:³¹] [22:³²] [v:]

Mit mondjunk, amaz egész *Magyar Hazát*, s ebben majd minden emberi *Nemeket*, *Rendeket*, és *Állapotokat*, el-borító átkozott *Dohányozásról*? Avagy nincsen-e ebben *látattya*, avagy *színe a gonosznak*? Sőt *magában-is* nem *gonosz-e*? Hol-ott az Isten *Tíz Parancsolatinak* közönséges meg-rontása, melyet így mutatok-meg:

I. *Parancsolat.*

Ne legyenek tenéked én előttem idegen Istenid, az az *Egyedül* csak az *Istent* tiszteljed, csak ő neki-is szolgálj, ő benne hidgy, remény: őtet szeressed, hallgassad, imádgjad: az ő Nevére, avagy ő reá esküdjgyél: Sorsot az ő Nevében vess. Im-már a *Dohányos*, aki a *Dohányt* eszi inkább, mint a *Kenyeret*, s *füstölög örökké*, mint az ő *jövendőbeli kénzódásának füsti fel-megyén örökkön örökké*, csak egyedül az *Istennek* szolgál-e? [23:] Szolgál ugyan *Istennek*; de e *világnak Istenének*, ki az ő

31 üres oldal

32 E[.]

szemeit ki-vájta, az *Ördögnek* tudni-illik. 2 Cor. 4. v. 4. Istennek régenten *égő áldozattal* áldoznak vala, a *Dohányosok*-is *égő áldozattal* áldoznak az *Ördögnek*. Szolgál a maga *testének*-is, amelynek-is inkább keresi kedvét, mint Istennek; amint más egyéb hitetleneknek *hasok az ő Istenek*. Phil. 3. v. 19. úgy a *Dohányosoknak* testek az *ő Istenek*. s. a. t.

II. *Ne csinálly magadnak faragott képet*. s. a. t. az az Istent *ő Felségét*, az *ő tőle* rendeltetett *Isteni tiszteletnek eszközei* által, mineműek, az *Isten beszédének* közönséges *prédikáltatása*, annak *buzgó s figyelmetes [v:] hallgatása*, a Sz. *Sacramentomokkal* való *élés*, a *buzgó könyörgés*. s. a. t. tisztellyed.

A *Dohányos* ez ellen-is vét mind *privatim*, magánosan, s mind *publice*, közönségesen. *Magánosan*-is kellene az Isten beszédét olvasni, tanulni. Col. 3. v. 16. szüntelen kellene könyörögni. 1. Thes. 5. v. 17. Luc. 18. v. 1. *Közönségesen* is a sz. *Gyülekezetben* az *igét* kellenék hallgatni, a közönséges *könyörgésekhez* az *ő* *könyörgését*-is hozzá-adni. Préd. 5. v. 1. Solt. 68. v. 27. *de dolor!* *ő* mind ezeket elmulattya. A *dohányos Pap*, nem kevészer mulattya-el a *Templomot* a *dohányozás* miá, magános tiszti-is házában cselédgye között ritkán viszi-végben. A *dohányos* paraszt embernek [24:] semmi gondgya nincsen az Isten tiszteletire, házában-is nem jut eszében a *könyörgés*, minden esze, kedve, *gönyörúsége* csak a *dohány*, úton, út-félen, jártában, keltében szüntelen *füstölög*, amikor dolgozik-is, nincs arra gondgya, hogy az Istent hívja maga mellé segítségül, hanem csak a *Pipára*, kapál, kaszál, gyűjt, nyomtat, fát vág, örökké szájában az *Ördög szára-bordája*. Elmulattya az ünnepi szenteléseket, az Isten házában való be-meneteleket, ott *ő* igen ritkán jelenék-meg. Egy szóval meg-mondva: *Azt mondgya az ő szívében*, hogy *nincsen Isten*. Solt. 14. v. 1. Tit. 1. v. 16.

III. *A te Uradnak Istenednek nevét hijában fel ne vegyed*. az az az Istennek *titulusival*, amelyek: *Isten*, *Je[v:]hova*, *Úr*. s. a. t. *tulajdonságival*, mineműk: *Irgalmasság*, *Igazság*, *Jóság*. s. a. t. a *kegyességnek tiszteivel*, az melyek: *az Isten igéjének hallgatása*, a *buzgó könyörgés*, az *esküvés*, a *Sors*. Végezetre, az *Isteni tiszteletnek eszközeivel*, mineműk: *az Igének közönséges hirdetése*, a sz. *Sacramentomokkal* való *élés*. s. a. t. *jó és igaz végre*, tudn. *az Isten dicsőségére*, *magad lelkének-is üdvességére*, olyan *módon*-is, mely az *Isteni Felséghez*, és azoknak-is *méltóságokhoz*, és *szentségjekhez* illik, ély. Ez ellen-is ki vétkezik, ha a *Dohányos* nem? Egyik a másiktól *Dohányt* kér, az hamisan *esküszik*, hogy neki nincs. Ha mikor az *Igénék hallgatására*, a *kö[25:]nyörgésre* a sz. *Gyülekezetben* nem-megyen-is, a *Pipában* a *szíve*, csak *prop-ter videte* megyen, s nem hogy Istent tisztellyen. s. a. t.

IV. *Meg-émlékezzél a Szombat napról, hogy azt meg-szenteljed*. s. a. t. az az, az *Úrnak napján*, *Vasárnap*, minden *te dolgaidtól*, melyek *az Istennek tiszteletit*, mint *az Igének hallgatását*, a *buzgó könyörgést*, a sz. *Sacramentomokkal* való *élést*, s. a. t. meg-akadályoznák, meg-szűnnyél: és e sz. napon ezek által, tudn. *az Igének hallgatása*, a *buzgó könyörgés*, a sz. *Sacramentomokkal* való *élés*, által, az Istent tisztel-

lyed. E³³ a *Dohányos*, mint szén³⁴ törő orv, hitetlenül meg³⁵ tya, hol-ott az Úrnak [v:] napján is mind edgyre dohányoz, és azt a sz. napot többire abban tölti-el. Keserves szívvel, s könyvező szemekkel láttyuk ezt, e gonoszságban meg-rögzött, s meg-aggott világnak utolsó részében.

Ha *hivatalos dolgunkat* sem szabad ez nap tennünk, sokkal inkább nem szabad a *testnek hívságos cselekedetit*, aminemű a *Dohányozás*.

V. *Tisztellyed Atyádat és Anyádat.* az az, akik náladnál Méltósággal és hatalommal fellyebb valók, magadat azoknak *alájok vessed.* (az az. az ő felsőségeket megismerjed, és arról *beszédeddél* és *cselekedeteddél*³⁶ bizonytságot tégy)³⁷ nékiek engedelmes (az az.³⁸ ami jót elődben adnak³⁹ meg-cselekedgyed) *hozzájok há[26:]ládó* (az az. az el-vett jó-téteményt igyekezzed nékiek meg-fizetni) légy: *őket tanácsoddal és könyörgésseddel segélyled.* Akik *űdövel* vagy *ajándékkal* nálad fellyebb valók, azokat *meg-böcsüllýed*, a *jóban kövessed*, *jótétekért* hozzájuk *háládó* légy. Akik veled *egyenlők*, azokat a *tisztesség-tételben elől-vegyed*, őket *barátidnak* tartsad. Ebben-is megfogyatkozik a *Dohányos*, a nálánál *fellyebb valókat* nem böcsüli, hol-ott azoknak szemek láttokra, szíveknek nem kicsiny szomorúságára, minden szemérem-nélkül mind egyre dohányoz. A vele *egyenlőket* sem, hol-ott azokon sem ad semmit, rájuk semmit sem hajt. Bizonytság erre a mi világnak.

VI. *Ne ölly.* az az. a te feleba[v:]rátodnak *csendességét* meg ne háborítsad: az ő *lelki* (mely embernek az Istennel való egyesülése) és *testi* (mely a testnek a lélekkel való egyesülése) *életét*, meg ne *sértsed*, és *el ne veszessed*; hanem azt *szabados eszközök* által meg-tartsad: ő *érette* *könyörögj*, neki *jót kívánný*, őtet *meg-intsed*, neki *jó példa adó*, hozzá *szelíd békességes-tűrő*, *hoszú-tűrő*, *engesztelhető*, *egyes*, *jó-akaró* légy: *felebarátodat gyógyítsad*, *táplállýad*, *ruházxad*. Emellől-is el-ugrik a *Dohányos*. Meg-öli magát, *per culpam*, a vétek által, és amikor *egészségét* a *Dohányozással* el-tékozzolýa, *életét* meg-rövidíti. Meg-öli *felebaráttyát per scandalum*, a botránkozás által, amikor azt meg-botránkoztattýa, s azokat, akik őtet arról el-intik, meg-rágalmazza, mérges nyelvél szidal[27:]mazza, azért reájok haragszik. Matth. 5. v. 22.

VII. *Ne paráználkodgyál.* az az *tisztán* és *szeplőtelenül* élly, *testedet* és *lelketet* szentül és tisztán bírjad, minden *tisztátalan cselekedeteket*, *szemérem-nélkül való magad-viselését*, *parázna beszédeket*, *éktelen gondolatokat*. s. a. t. el-távoztass. Itt-is el-megyen a *linea* mellől a *Dohányos*: az asszony a tűz körül forog, süt s főz, oda

33 szén[...]

34 meg[...]

35 cseleked[e...].]ddel; cseleked[e]utólagos betoldás más kézírásal: te]ddel

36 tégy) [...].]; [utólagos betoldás más kézírásal: nékiek] engedelmes

37 az az a [. ..]t; [utólagos betoldás más kézírásal: mi jót] elődben

38 meg-[...].]kedgyed; meg-[utólagos betoldás: tsele]kedgyed

39 írásokból [javítva ebből: írásból]

megyen a *Dohányos* dohány gyűjtani, szemét reá veti az *asszonyra*, azt *meg-kívánnya*, és így *meg-paráznítja* az ő *szívében*. Matth. 5. v. 28. Ismét dolgát tévé az *asszony*, a tűz körül hajladox, s a *Dohányos* ki-nyújtván kezét, hátul fel-nyúl (*cum reverentia*) és annak titkos részét *meg-fogja*. Törv. 25. v. 11. 12. *Ah diaboli mancipia!* Osztán *dohányozván* imitt-amott jár-ke, egyet-is lát s mást-is *meg-kívánnya*. Lásd oda alá, a XXI. [v:]

VIII. *Ne lopj.* az az. a ti *külső testi javaidat igazán szerezzed*; tudn. *igaz el-foglalással, örökséggel, ajándékkal, jutalommal, alkalommal, életnek nemével*, mine-mű a földnek *mívelése, kalmárkodás, szabóság*. s. a. t. és a *meg-mondott utakon, módokon, keresett és szerzett javaidat igazán meg-tartsad*; tudn. *Takarékossággal* (mellyel csak *tisztességes* és *szükséges* dolgokra költünk) és az *Használatossággal*, (mellyel amink vagyon, csak *hasznos* dolgokra költyük) s *lopással* (mely hamisan való el-vétele a más ember jószágának, az Ura nem tudván, és nem akarván) *ne szerezz jót magadnak*; inkább a te *felebarátodnak* javait *meg-tartsad*, azokra *gondot viselly*, [28:] azokat *elöl-segéllyed*. Ennek-is *meg-rontásában* bűnös a *Dohányos*, s vét ez ellen *tékozlással, lopással*. Ő a *szükölködő szegényeket* *meg-lopja*, hol-ott amelyeket *tiszti szerint* azoknak tápláltatásokra kellene adni, *füstben bocsáttya*. *Háza népét-is* *meg-lopja*, mivel amelyeket azoknak tápláltatásokra kellene költeni, ő maga *el-pazarollya*. *Istenét-is* *meg-lopja* az ő sok drága javainak *háládatlannya*, *tékozlója*, és *el-vesztője* lévén. Ezeken kívül mennyi *kárt* tesznek ezek az *égető Tatárok magoknak* és *másoknak* az ő *Dohányozásokkal*? *Mezőben, Városban, Faluban, Kertben*, mennyi *boglya Szénát?* mennyi *asztag búzát?* mennyi *házat?* mennyi *Istállót?* azokban mennyi *barmot, ökröt, lovat, tehenet, fa szerszámot* *égetnek meg?* [v:] amikor *Dohányozván* tüzet támasztanak. *Lopás* ám az!

IX. *Ne mondj a te felebarátod ellen hamis tanúbizonytságot.* Emellett-is *el-megyén* a *Dohányos*; ugyan-is ő, ama *gonoszt gyűlölő, jó lelki-ismeretű, és az igazságnak beszédét igazán hasogató Tanítókat*, és egyéb *tisztesség-beli személyeket*, kik a *Dohányozást imporbállják*, s őtet azért *cárpállják?* mérges nyelveknek *fullájkokkal mardossák, rágalmazzák*, és *tisztességekben kisebbítik*. s. a. t.

X. *Ne kívánnyad a te felebarátodnak semmiét.* az az. az *Istentől* neked *ajándékozott javaiddal*, mint *házaddal, feleségeddel, szolgálóddal, szolgálóddal, ökröddel, számaróddal*. s. a. t. *meg-elégedgyél*, s *többít*, [29:] vagy a *másét*, hamisan *ne kívánnyad*. Nemde nem hágja-e ezt-is a *Dohányos* által? Ő a más ember javát *kívánnya*, azt *Dohányra* *szánnya*, hogy ha *övé volna, jó volna Dohányra*. s. a. t.

Hogy azért im-már ezt *be-summállyam*: A *Dohányos Bálványt imádó, Istent nem tisztelő, Isten Nevét mocskoló, Szombat-törő, Attyát s Annyát nem tisztelő, Gyilkos, Parázná, Lopó, Hazudozó, Kívánó*. Pokol hát helye.

II. Haszon

Feddés. Meg-jegyzi innét az Istennek Lelke *fekete szénnel*. I. A *Pseudo-Nicodémítákat*, akik *kétfelé sántikálnak*, *Neutralisták*, örömet *Sionhoz-is*, *Babylonhoz-is* hunyorítnának; de lehetetlen, hogy mind a *kettőhöz* hűséget meg-[v:]tarthassák. Matth. 6. v. 24. 1 Kir. 18. v. 21. Ezek a *világosságot a setétséggel*, a *tűzet a vízzel*, az *igazságot a hazugsággal*, a *Christust a Beliállal*, öszv-elegyíteni akarják, amely tellyességgel lehetetlen. Az *üldözésnek* idején azt mondgyák némelyek: *Csak színmutatásból leszek én Pápistává. Ha szájjammal igaz Vallásomat meg-tagadom-is, térdemet a Bálványok előtt meg-hajtom-is, de szívemben mást hiszek s vallok?* Amelyre felelek: I. Minden Ország, *valamely magában meg-hasonlik*, *el kell annak romlani*, az *Idvezítő szava*. Matth. 12. v. 25. lehetetlen, hogy a *te lelked-is meg-állhasson*, hogy ha [30:] *el-szakad szájad a szívedtől*. 2. Az Isten nemcsak *szívedet*, hanem *szájadat-is*: nemcsak *hitedet*, hanem *Vallás-tételeidet-is* kívánnya. Rom. 10. v. 10. Mert *szívvel hiszünk az igazságra*, *szájjal teszünk pedig vallást az üdvességre*. Megmondotta, hogy *minden térd ő neki hajol-meg*, s *minden nyelv ő róla teszen vallást*. Esa. 45. v. 23. Rom. 14. v. 11. Ama kegyes hét Ezer *Israéliták*, az igaz Istent nem csak *szívekben tisztelik* vala; hanem a *bálványoknak külső tiszteletit-is* el-távoztatják vala. 1 Kir. 19. v. 18. Az Úr, az őtet meg-tagadókat, meg-akarja tagadni ama napon. Matth. 10. v. 33. Marc. 8. v. 38. Luc. 9. v. 26. [v:]

II. A *Tanító Haszonban* be-hozattakat. Refer.

III. Akik, nem hogy a *bűnnek látattját*, avagy *színét* kerülnek; de még azt sem kerülük, ami egy-általlyában *önnön magában-is* bűn. Ter. 6. v. 12. 1 Kir. 21. v. 25. Jer. 8. v. 6.

IV. A *Dohányosokat*, kik a *Dohány füstinek* be-szívásában és ki-bocsátásában *gyönyörűségnek okáért*, avagy *gonosz szokásból*, avagy a *vélek együtt dohányozóknak kedvéért*, avagy *hogy szomjúságot szerezzenek magoknak*, a *napnak és az éjszakának nagy részét meg-égetik*: és így a *drága üdövel együtt javaikat, tisztességeket, egészségeket* el-tékozolják. [31:]

Tegyük-fel hát itt kérdésben a *Tobacco-helluók* kedvéért, *hogy ha a Dohány-nak usussa szabados-e?* Fel. Az *usus* szabados; de az *ebusus* (akarnám mondani *abusus*) nem *szabados*, hanem *tilalmas*. Az *usussa* egyes-egyedül *medicinalis*, orvossághoz való, e' bezzeg valóban jó. Ad infinitos morbos commendatur unde nominatur *Herba panacea*. Minden betegségek ellen való, minden gyógyító, fű. Láss erről sokat oda alá az *Ellenvetésekben*. Az *e'busus*, *vissza-élés*, nem jó, s *tilalmas*, amely a *hivalkodó*, és *gyönyörűségben el-merült* embereknek nem *anynyira életeknek*, mint *füstyöknek* és *hívságoknak* íteltetik közönségesen. E' hát a *vétkes és kárhozatos*; mint amely az Isten [v:] *tíz parancsolatinak* meg-rontása, mint *fellyebb meg-mutatám*. A *fel-vött Leckét-is* hallád: A *bűnnek még csak színét*, avagy *látattját is*, *el kell távoztatni*. Vagyon abban a *bűnnek látattya*, *színe*. Nem kevésbé; hanem néminemű-képpen inkább vétkeznek a *Dohányosok*, mint

a *Részegesek*, a *józsanság ellen*; mert a *Dohány*nak szükséges haszna, (mint elébb-is mondám) csak mint *orvosság*; hol-ott az *ételnek* és az *italnak* haszna, mint *minden-napi eledelé*. De lássad. Rom. 14. v. 23. 1 Cor 10. v. 31. és v. 23. Phil. 4. v. 8. Jer. 10. v. 2. Eph. 5. v. 26. Amely *locusok* a következő *Concioimnak textusi*, amelyekről ott-is láss.

Adgyuk hozzá ezt. Engedgyük-meg bár, hogy a *Dohány*[32:]nak valami *haszna* legyen, az *excessus* vagyon az *okában*, tudni-illik, a mód-nélkül való *kívánságban*. Mert amiképpen a *pénznek usussa* nem kárhoztatik; hanem annak *kívánása* és *szereteti*. 1 Tim. 6. v. 17. és amint a *bornak* nem *usussa*, hanem mód-nélkül való *kívánsága* tilalmaztatik. Péld. 31. v. 4., úgy a *Dohány*nak-is felettébb való az ő *kívánsága*, amelyet a *Dohányosok* nagy nyilván kiadnak s mutatnak, amikor így mondnak: *Adgy egy pipa Dohányt, neked adom a menyországban való részemet. Inkább el-lennék a Kenyér-nélkül, mint a Dohány-nélkül. Készebb vagyok meg-halni, mint a Dohányozást el-hagyni.* s több ezer efféle. *Praxisokkal-is bizonyíttják*; hol-ott *éjjel-nappal füstölögnek*, torkokat *cseledgyek*[v:]nek meg-metzik; mivel ha egy s két *pólturát* kapnak, nem *húsrá*, hanem *Dohányra* adgyák. És ha *pénzek* nincsen, s egy két *Véka búzájok* vagyon, azt azoknak torkokból ki-vonszák, s *Dohányért* adgyák.

De mivel nincsen olyan *hamis ügy*, amelyet annak *fautorai*, párt-tartói, *Prókátori* lelki-ismerettel, és ravasz elmétül gondolatott helytelen okoskodásokkal, nagy zajogva nem oltalmazának azt az undokságot-is ama *Tabacco helluók* öszve-cimborálván, és fogódzván néminemű gyenge támaszokkal gyámolgattják hogy már. Mellyek közül egy-néhányat előttetek ím meg-mustrálok, és mely *erőtlenek* legyenek, meg-mutatom. [33:]

Azt mondgya annak okáért a *Tabacco-helluo*.

1. *Sohul a Sz. írás a Dohányozást nem tiltya.*

Fel. Ort híján *Füstös Bátya!* I. Ha nem *tiltya*, nem-is *parancsollya*. 2. *Hamis* az, s *merő hamisság*. Magyaról meg-mondva, hogy azt kákogod, hogy *a Sz. írás a Dohányozást sohul nem tiltya*, ezzel ellenkező tetszik-ki a fel-vött *Leckéből*: *Minden színétől a gonosznak meg-oltalmazátok magatokat*. Nincsen-e abban *láttattya*, avagy *színe* a gonosznak? *Tiltya az egész Tíz parancsolatban*, mint oda-fel meg-mutatám. A következő *Prédikációkban* (ha Isten segél) több-is leszen. [v:]

Ez a támasz annakokáért csak a magad *költságos agyából* fittyent-ki. 3. De mi tudom jól, mit akarsz nyegegni, hogy tudni-illik, *nyilván való szókkal, világosan* és *betű szerint* nem tiltya, mivel így nem mondgya: *Ne dohányozz*. De hallod-e! ha szintén *betű szerint* nem tiltya is, de *tiltya értelem szerint*, és erős következéssel. Hallod a *fel-vött Leckét*, másszer *többet-is* hallasz. *Jöszte ökröndi! Ami a Sz. írásból igaz következés szerint ki-hozatik, szintén olyan erős és hiteles, mint szintén ami azon igékkal olvastatik*. Nemcsak azokat kell [34:] hinnünk, melyek a *Bibliában szórul szóra, igéről igére fel-találtatnak*, és meg írva vagynak, hanem azokat-is, melyek

a Sz. írásban, mint a *hitnek és vallásnak* egyedül való *principiumában*, jó és igaz *következés* szerint fundáltak. Az Úr Christus, amit *következés által ki-hozott*. Matth. 22. az⁴⁰ írásokból hívja *írásoknak*. v. 29. és Csel. 2. Péter amelyet jó *következés által ki-hozott* Dávid Prófétából, azt mondgya, hogy *Dávid szölte*. v. 31. Amint. Rom. 10. amelyet Pál ki-hozott *jó következés által* Mósesből, azt mondgya, hogy azt *Móses mondgya*. v. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Szintén *annyi Méltóságok* vagyon hát azoknak, ame[v:]lyek a Sz. írásból *igaz következés szerint* ki-hozatnak, mint szintén amelyek *azon igékkel* olvastatnak. 4. Nosza *Füstös Bátya*, mutasd-meg énnekem, hol vagyon *betű szerint* a Sz. írásban a *Poedo-baptisma*, a Sz. *Léleknék imádatása*? Hol vagynak az írásban az *Isteni Állatnak, Személynek, Háromságnak* szavai? Hol vagyon *betű szerint*, hogy a Christus *mi érettünk eleget tett*? Hogy ember egyedül *Hit által igazul-meg*? Hiszed-e ezt a *propositiót*: A *Máriának szülötte a Názáretbeli Jésum ama világnak meg-ígértett igaz Messiás*, amely *ígérül* *ígére* hol vagyon meg-[35:]írva a Sz. írásban mutasd-meg? s. a. t. Melyek mindazonáltal *értelem szerint* és erős *következés szerint*, mondatnak *írattnak*. Sok kivált-képpen való *vétek*, melyeket az írásokból *feddünk-meg*, ott *exserte* és *betű szerint* nem neveztetnek, amineműek a *Kockázás, Kártyázás, Kötélenjárás, Ön öntés, Öv mérés?, Rosta vetés*, és több ezer efféle, még-is mindazonáltal az írásokból *igazán feddetnek*. Vide *consumatum Theologum* Gisb. Voetium. Dispp. tom. 4. de *Excelsis mundi*. p. 336. item. tom. 1. de *Ratione humana in rebus fidei*. sect. 4. 5. 6. így *tompítám-meg* az igazságnak *verőjével Füstös Bátyánknak* alsó *ütközetinek* élit, hiszem [v:] Istent, hogy a többinek *hátra-verettetésére-is* reá segít.

II. Előbb teszi *Füstös Bátyánk* a *zajdát*, s ím ezt *csevegi*: Az *Istennek minden teremtése jó*. Ter. 1. v. 31. *Meg-tekénte Isten mindent, valamit teremtett vala, és íme igen jó vala. Jó hát a Dohány-is?* Föl. 1. Az *Istennek minden teremtése jó. Jó hát a Varas béka-is*, edd-meg hát! *Tetszik-e? Ha ama tetszik, ennek-is tetszeni kell. Mert mind egy ünő fia a két rőt.* 2. Az *Istennek minden teremtett állattya jó, csak az ember éllyen azzal háládással.* 1 Tim. 4. v. 4. *De te a Dohánnyal nem élsz [36:] háládással. Nem jó hát az neked.* 3. Más a *Dohány*, s más a *Dohányozás*. Amiképpen más a *Bor*, s más a *Részegség*. Az első *Isten teremtése*, s a második *Ördög tojománya*. 1. Joh. 3. v. 8. *Vagyon hát a te argumentumodban fallacia compositionis.*

III. Rebesgeti *Füstös Bátyánk* ezt-is: *Tudós embereket hallgattam már én, de soha nem hallottam, hogy csak egy-is közülök valaha a Dohányozást kárhoztatta s feddette volna?* Hoc mihi objectum *Nádudvarini a Bonoso, et Tabacco-helluone* Sigismundo Sarctore. 1711. Fel. 1. *Miért nem kárhoztatták s feddették, ők tudgyák. Talám még akkor a Dohányozás nem volt ilyen nagy divattyában, mint im-[v:]már ma vagyon; mert hova tovább, annál alább, mennél közelebb az utolsó ítéletnek napja, annál inkább árad s nevededik a bűn e világban.* 1. Thes. 5. v. 3. Matth. 24. v.

40 [utólagos betoldás: leg-nagyobb] meg-útálásából

37. 38. 39. Luc. 17. v. 26. 27. 28. 29. 30. Jel. 14. v. 15. 16. Avagy talám *nem eléggé vizsgálták* ez iránt *az írásokat*, amint az Úr parancsolja. Jan. 5. v. 39. *Etiám bonus interdum dormitat Homerus*. Avagy talám *Placentiusok* váltonak *Theologi gloriae*, amint efféléket nevez *Lutherus*, a *zsíros koncot* fel-tették, hogy *szájokból* ki-esik, s ezért a *bűnt* meg-ették. Avagy talám egy *hajóban* *eveztenek*, egy *eb inon* futottanak a *Tabacco-helluókkal*, azok-is *füstösök* [37:] voltak. *Qui peccatis indulgent, non facile adducuntur ad peccata in aliis taxanda*. Rom. 2. v. 22. Az az mit *Cato* mond: *Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum*. az az *illetlen dolog*, mikor ugyanazon *vétek* találtatik a *feddőben*, amiről mást meg-fedd. És így *az igazságot fogvatartották*. Rom. 1. v. 18.

2. Ha *ők* azt nem *kárhoztatták*, *kárhoztattya* őket az *Istennek Lelke*, s érette *Néma Ebeknek* mondgya. Esa. 56. v. 10. Lesz mire menniek. Sid. 13. v. 17.

3. Az olyanok *főv okai* a *bűnnek el-áradásának* a *nép között*. Ugyan-is, *amikor az emberek aluszna*, az *inimicus homo* akkor *hinti a Konkolyt* az Úr mezejében. Matth. 13. v. 25. 4. *Okai* a *népnek romlásának* s *veszedelmének*-is. Sir. 2. v. 14. [v:]

IV. *Hánytorgattya Füstös Bátyánk* ezt-is, mégpedig majd *leg-inkább*, és *leggyakrabban*: *Lám a Papok-is elég Dohányosok*, *akkor s ekkor*, itt s itt *valék én*, *szemeimmel láttam*, hogy a *Pap fél kezével a Harangot* vontta, s a *másikkal a Pipa szárát* tartotta, úgy *dohányozdogált* míg *harangozott*, a *harangozást el-hagyván*, a *Pipát a csismája szárában* dugta, s *be-ment a Templomban*. Más meg ezt mondgya: *Én-is láttam*, hogy a *faluból ki-ment a Pap a mezőre*, a *Komondorok utána*, s *szájában a Pipa szár*, *dohányozva* úgy *ment-ki*. Harmadik-is mondgya: *Láttam*, hogy *két s három Pap-is össze-ült*, úgy *ittak*, s *dohányoztak-is* *igyszer s mind*, a *Pi[38:]pájok szára* egy *singnél-is hosszabb volt*. S több efféle. *Anni presentis. 1713. 22 Jun.* a sz. *Generalisból*, *Csatárból*, amikor *jövnek*, a *Bagosi erdőben*, *Rácz Beszermény Nemes Szabad Hajdú Városa-beli három ökrös Szekereket* hátul *érék*, a *középső Szekéren* ül vala, egy *régi údőtül fogva meg-aggott gonoszságnak Vénnye*, *kinek az ősz szakálla* a *Dohány füsttül sárga színű* vala, *akkor-is* *szájában az ördög szára bordája*, *füstöl erősen*, *kit én látván* mondék: *Héj jó atyámfia, vén ember vagy, még-is azt szívod! Be mocskos tükör vagy az ifjak előtt!* Erre ő *nekem Hajdú módon* nagy *embertelenül*, s *sült parasztul* azt mondgya: *Menny-el az úton amelyen el-indultál*, [v:] *te-is szint' úgy szívod oda haza*. Mert a *Papok-is szint' oly Dohányosok*, *mint mások*, *sőt mások-is* *ótólók tanullyák*. Több-is volt a *rossz szava*. Itt *mindgyárt ötlék elmémben*, az *Úr szolgálja Móses-is* *mint jóra*, amikor ama *Beliál fiát bűnén* *kapván* meg-fedd. *Ki-jöv* 2. v. 13. 14. *Gaudium est miseris socios habuisse malorum*. E' hát *palmarium argumentumok* *Füstös Bátyáméknak*. Amelyre felelek.

1. *Én* azt *nem tagadom*; hogy a *Papok-is Dohányosok* *nem volnának*; mert ha én azt *tagadnám*, *oly nagyot hazudnék*, hogy *ki-ki csudálná*, *mint fért ki számon*. Az *experientia* is *engemet meg-cáfolna*. Ugyan-is, *plerique gravissimis verbis praedicant*

Innocuos calices, et amicam vatibus herbam, [39:]

Vimque datam folio, et laeti miracula fumi.

His versibus poema Raph. Thorii de *Tabacco* inchoatur.

Ugyan ők ingeminállyák:

Da puer accensum selecto fictile paeto

Ut Phoebum ore bibam. Etc.

Desumtum est ex insigni poemate statim mentionati Raphaelis Thorii Galli Medici Londinensis, de *Tabaco*. Azt hát igazán mondod nagyobb részről. 2. Nem mind olyak a Papok, vagynak még akikről igazán el-mondhatni, amit Eliseusrúl a Sunamitis monda: *Ez az Isten embere, szent ember.* 2 Kir. 4. v. 9. akik-is mondhatták: *Ti vagytok bizonyságok és az Isten, mely szentül és igazán, és fegyhetetlenül éltünk ti köztetek, kik hisztek.* 1 Thes. 2. v. 10. Ezeket [v:] kövesd hát, akik a *Christust* követik. 1 Cor. 11. v. 1.

3. A Papok ganéjában turkálsz te! *Vétkes példáról nem kell hímet varrani. Non exemplis, sed legibus vivendum.* Vedd-el a jót a Tanítótúl, s ha *feslett életű*, ne kövesd őtet abban. Matth. 23. v. 23. Ő magáról számot ad, te viselley gondot magadról. Gal. 6. v. 5.

4. Szint' úgy nyitva a Papoknak a *pokol ajtaja*, ha bűnben él, s abba meg-hal, mint neked. Matth. 7. v. 22. 23.

V. Füstös Bátyánk ilyen csavargást-is gondol: *Ha szintén bűn-is a Dohányozás, de csak kicsiny bűn, s csak semmi nem kárhozatos?* Fel. Hijában csavarja farkát Rókánk, mert [40:] majd csávában kel a bőri. Jöszte. 1. Engedgyük-meg bár, hogy *kicsiny bűn*; de ha *kicsiny-is*, csakugyan *kárhozatos*; hol-ott az Isten Törvénye ellen való; mivel a bűn *Törvény rontás*. 1. Jan. 3. v. 4. *Átkozott* pedig minden valaki a Törvény ellen vétkezik. Törv. 27. v. 26. Solt. 119. v. 21. s minden *átkozott* viszont *kárhozatra méltó*. Matth. 25. v. 41. ha az Isten ő rajta nem könyörül. 2. Ő *magában* és az ő *természetiben*, csak egy-is nincsen *kicsiny bűn*, mivel úgy csak úgy-is nincsen *menedékény*. az az. az Istennek szoros ítéleti szerint örök büntetést nem érdemlő. Törv. 27. v. 26. minden meg-különböztetés-nélkül állattya az Apostol, hogy a *bűn[v:]nek zsoldgya halál*. Rom. 6. v. 23. Nem mondgya, hogy *ennek* vagy *amannak*, hanem közönségesen: *Minden bűnnek*. így sem szól: *Hogy annak zsoldgya, csak testi halál*; hanem: *Halál*, akár *lelki*, s akár *testi* legyen-is az. Matth. 5. v. 19. *Valaki a Törvény parancsolatinak, csak leg-kisebbikét-is meg-rontándgya* &c. a *Mennyeknek országában leg-kisebb lészen*. Az az. Utolsó lészen, mivel *ki-vettetik a külső setétségre*. Ím *poklot* hoz, Isten parancsolattjának, csak *leg-kisebbik* meg-rontása-is, természet szerint. S minden névvel nevezendő bűn az *Isteni Felségnek meg-bántásával* [41:] jár együtt, hát hogy volna *kicsiny?* Osztán, a *leg-kisebb bűn-is leg-nagyobb*, mert az Istennek⁴¹ *leg-nagyobb meg-utálásából* származik; mert *igen*

41 könyörögnél [az r azonnal javítva ő-ből]

kicsiny dolog miá meg-bántani, *leg-nagyobb meg-utálással* vagyon össze-köttetve. Noha egyik a másikhoz képest *nagyobb*, avagy *kisebb*. Jan. 19. v. 11. Ezech. 5. v. 6. és 8. v. 16.

3. Hozzá adom; hogy a *Dohányozás* az Isten tíz *Parancsolat*nak meg-rontása, mint oda-fel meg-mutattam: *kicsiny bűn-e hát?*

VI. Rebeg így-is *Füstös Bátyánk*: *Dohányozdogálok*; hogy az *ördög hivalkodásban ne talállyon*. Fel. Tudom, hogy ezt csak *hamisságodban s csalfasá[v:]godban* rebege; de még-is választ teszek reá. 1. Akkor nem találna az *ördög hivalkodásban*, amikor a *kegyességnek tiszteiben* foglalnád magadat, s *szüntelen könyörögnél*,⁴² *hálákat adnál, Igét hallgatnál, Sacramentomokkal élnél, Sz. írást olvasnál*. s. a. t. Ismét, amikor *hivatalodat* szorgalmatosan gyakorlanád. Ha Pap vagy, az Istennek sz. könyvét szüntelenül olvassad. 1 Tim. 4. v. 13. szüntelenül vigyázz, éjjel és nappal ne aludgyál. Esa. 62. v. 6. szüntelenül a törésen állj, és könyörögj. v. 7. Ha *külső Mester ember*, tudni-illik, *Szabó, Varga, Szűcs*. s. a. t. vagy munkálkodgyál, szabj s varj erősen. Rom. 12. v. 6. 7. 8. 1 Thes. 4. v. 11. Ha *paraszt ember* vagy, szánts, vess, kaszály, kapály, fúrj, faragj. s. a. t. Ezekről mondgya Oremus Doctor: *Semper aliquod operis facito, ut cum venerit tentator, te semper inveniat occupatum*. 2. *Dohányozdogálván az ördög tórit kerülöd* hogy már, hol-ott abban *benne vagy*, s *tőle meg-fogattál*. *Aki bűnt cselekeszik, az Ördögből vagyon*. az az. az *ördögöt követi* úgy, mint *lator fiú* az *ageb attyát*, és annak lelkétől bíratatik, abban *tudni-illik*, hogy *vétkezik*, úgy mondgya a sz. János. 1 Jan. 3. v. 8. *Te dohányozdogál[v:]ván bűnt cselekeszel*, még pedig, *ex malitia*, gonoszságból, és el-tökélt szánt-szándékból. Tehát az *Ördögből vagy*.

VII. Az Egyházi személyek közül némelyek azt mondgyák; hogy a *Dohányozás adiphorum quid* köz dolog. *Tollatur*, úgy mondnak, *abusus, et maneat rerum substantia, et maneat usus*. Fel. Ó nyomorék, ó sovány Theologusok! Hiszem ez a *Regula* csak azokban a dolgokban jó, amelyek *szükségesek*, avagy *magokban igen hasznosak*. A *Dohányozás* pedig sem nem *szükséges*, sem önnön magában nem *igen hasznos*. [43:]

Osztán, legyen úgy bátor *tollatur ebusus, et maneat usus*, atqui *usus Tobacci praeter medicinalem omnis est a malo*, így-is csakugyan ki-maradtz, mint *kutya szar a hóból*.

VIII. A *vétkezőknek sokaságával* akarja *füstös bátyánk* meg-menteni az ő *Deli-láját*: Hiszem, úgy mond, *nemcsak én Dohányozok, avagy én kívülöttem egynéhány emberek; hanem többire, minden nembeli, rend-beli, és állapot-beli emberek szeretik a Dohányozást, Nemesek s nemtelenek, Urak s szolgálak, Vének s iffiak, Gazdagok s szegények, Papok, Mesterek, Deákok, Notáriusok, Tanács-beliek, Cigányok*. s. a. t. Fel. 1. Igazán mondod; mert ez [v:] *vulgare, et quasi epidemicum scelus*. Íme minden

42 nincsen [a második n utólag betoldva]

testet el-fogott a betegség, és minden szívet az erőtlenség. Tetétül fogva talpig nincsen⁴³ e testben épség, sem szépség, hanem merő senyvedék, daganat, kékség, evesség, és olyan, mint amaz el-orbáncosodott, el-hagyatott, kötetlen és kenetlen seb, mint az Esaiás szól c. 1. v. 5. 6. De azért ezt-is meg kell tudnod, hogy a kegyeseknek s üdvezülendőeknek száma igen kicsiny, melyet az írásból ím meg-mutatok: A régi Világ fenn-állott 1646. esztendőig, az üdő alatt mennyi myriásoknak myri[44:]ások volt? a Nőé idejében mint meg-veszett vala a Világ! Tekinte Isten a földre, és íme meg-ferteztetett vala. Mert minden test (ember) meg-ferteztette vala az ő útát a földön. Ter. 6. v. 12. az egy Nőét látta Isten igaznak lenni akkori emberek között. c. 7. v. 1. Sodomában, és abban az egész tartományban, nem találtának tíz igazak. 18. v. 32. Illyés-is azt mondgya vala, hogy az Izrael fiai mind el-hagyták az Istent, s ő csak egyedül maradott; noha még titokban egynihányan valának. 1 Kir. 19. v. 10. 14. 18. Jerusálemben (az hol-ott Isten házasság s tüzes volt, mint mi Magyarok szólánk. Esa. 31. v. 9.) egy igazat Is[v:]ten nem találá, akiért neki meg-kegyelmez vala. Jer. 6. v. 1. David-is azt mondgya, hogy el-fogyott a szent, el-fogytanak a hívek az embereknek fiai közül. Solt. 121. v. 2. Micheás-is azt mondgya, hogy el-veszett a földről a jó-tevő ember egy igaz-is nincs az emberek között. Mic. 7. v. 1. 2. az Úr Christus azt mondgya; hogy széles a kapu, és tágas az út, amely viszen a veszedelemre, és sokan vagynak, akik azon mennek. Matth. 7. v. 13. az üdvezülendőket kicsiny nyájnak nevezi. Luk. 12. v. 32. s a Próféták maradékoknak nevezetivel designállyák: Joel. 2. v. 32. Esa. 10. v. 21. ugyan azon tetszik-meg abból-is; hogy a meg-vettetett, [45:] újjá nem születetett hitetlenek Világnak neveztetnek sok helyeken; mert nagyobb része e Világnak ő belőlők áll. Ján. 1. v. 10. és 7. v. 7. és 14. v. 17. és 15. v. 18. 19. és 16. v. 11. 20. 1 Cor. 11. v. 32. Eph. 2. v. 2. az embernek fia el-jöven az utolsó ítéletre, nem fog találni hitet e földön, így mond édes Uram. Luk. 18. v. 8. ezer férfi közül egy vagyon, de ezer asszony közül nincsen egy, kegyes s üdvezülendő, így mond Salamon, az ő Egyházijában. c. 7. v. 28. alias 27 (excusito hic textum Hebraeum) az üdvezítő kegyelem, ritka kegyelem, még azok közül-is kevésben találtatik, kiknél a külső eszközök vagynak, hanem egy Városból egynél, [v:] egy nemzetségből kettőnél. Jer. 3. v. 14. Hat száz ezer Exod. 2. v. 37. embereket hozott-ki az Úr Aegyptomból a pusztában, hogy az ígéretnek földére őket be-vinné, asszonyokon és az aprócskákon kívül, akik még nem számláltak vala, és ebben az útban ezer módokon. Deut. 8. v. 4.⁴⁴ és 32. Istentől meg-segítettetek, mindazonáltal ezt a földet, melyet az Úr nékiek kegyelemből ígért vala, az ő bűnökkel el-vesztették; Num. 4. v. 11. 12. 23. 24. mivelhogy ennyi száz ezer emberek közül erre a földre csak ketten mentenek-be. Amelyet majd minden Doctorok így magyaráznak, hogy azáltal jelentessék az [46:] el-kárhozandóknak sokasága, és az üdvezülendőeknek kevés

43 [...] és 32.

44 [utólagos betoldás: s'] rendeletlen

volta. Többen mennek annakokáért a fekete seregben; hogy sem az Úr seregében. Mert sokan vannak a hivatalosok, kevesen pedig a választottak. Matth. 20. v. 16. és 22. v. 14. Nem csuda hát, hogy te-is, füstös Bátya, annyi magaddal vagy a füstölésben. 2. A vétkezőknek sokaságával mentegezni valakinek az ő bűnét annyi, mint, socios, comites ad gehennam quaerere, non excusare peccatum. az az. társokat, úti társokat keresni a gehennára, nem a bűnt meg-menteni. A sokakkal inkább akarsz te el-kárhozatni, hogy nem mint [v:] a kevesekkel meg-tartatni, majd egy oly formán mint Ratholdus, a Frisiaiknak Fejedelme, aki Carolus Mertellus ideiben regnált. Midőn a Frisiusok a Keresztyéneknek hitre kényszerítenének, ő-is hogy már a Keresztséget fel-veszi tettetni akarván, az egyik lábát a vízben be-teszi, s a Püspökre fordulván tőle azt kérdi: hogy ha a meg-holtak közül többen vannak a pokolban, avagy menyországban? Mikor pedig a' felelne, hogy nagyobb a pokolban lévőknek száma, mindgyárust lábát vissza-vonta, mondván: [47:] Annakokáért én-is a sokaságot követem. Valamennyin lesztek, könnyen el-fértek Tophetben; mert Isten mélyen és szélesen csinálta azt. Esa. 30. v. 33. 3. A bűnösöknek sok voltak, nem kicsinyíti, hanem inkább nehezíti a bűnt, mint a régi világban. Ter. 6. v. 12. 13. és Sodomában. 13. v. 13. és 19. v. 4. 4. Lám Enoch és Noé, nem követték az ő idejeki sok gonoszoknak veszett erkölcsöket⁴⁵ s rendetlen cselekedeteket. Ter. 5. v. 22. és 6. v. 9. mint Jósafát. 2 Chron. 17. v. 4. Job. Job. 1. v. 1. s Dávid-is. Solt. 17. v. 4. 5. Amaz Istenes erős férjfiú pedig a Jósue, ugyan tudományt tő az egész nép [v:] hallattára, hogy ha ők mindnyájan el-szakadnak-is az igaz Istentől, ő mindazáltal háza-népeستől az Úrnak szolgálna. Jos. 24. v. 15. Ezeket kellene neked követned. Solt. 119. v. 63. s nem a gonoszokat. ibid. v. 115. 5. Nem a más embernek cselekedete, a te életednek regulája; hanem az Istennek Törvénye, ehhez kell szabnod és rendelned életedet és cselekedetidet. Esa. 8. v. 20. Ezech. 20. v. 19. Luk. 16. v. 29.

IX. Mondogattya füstös Bátyánk ím ezt-is: Meg-szoktam már én a Dohányozást, s nehezen, avagy még nem-is hagyha[48:]tom im-már el? Fel. 1. Igazán mondod, hogy meg-szoktad; mert annak meg-szokása lelki-ismeretedet el-lopta, és oly szemtelen álnok emberré lettél; hogy sem az Istent nem féled, sem pedig az embereket nem böcsülöd. 2. Azt-is igazán mondod; hogy nehezen hagyhatod im-már el: mert a szokás, mintegy második, és mint-egy felyül építettett természet, amint Agoston⁴⁶ l. c. le Ma mondgya. Meg-győzni a szokást kemény harc, amint ugyanő mondgya.⁴⁷ in Ps. 30. Tartyák a gonosz szoká[v:]sok, akit egyszer meg-fogtanak, és minden-nap keményebbekké lesznek, nem-is végeződnek elébb el, hanem amikor a bűnösnek élete el-végeződik, így mond a Nagy Gergely.⁴⁸ ib. 15 Moral Mert a bűnök, jóllehet nagyok és rettenetesek, amikor szokásban mentenek, avagy kicsinyeknek, avagy semmiknek

45 [l. c. le Ma?]

46 [in Ps. 30. ?]

47 [ib. 15 Moral?]

48 Ench. [..]

lenni hitetnek, Ench.⁴⁹ 82. amint Agoston mondgya. Az óv szokásnak régiségével (amely most *természetté* változott) a *vétkeknek kívánási*, im-már a léleknek [49:] csontyaiban és velőiben meg-gyökereztenek, nem különben, mint a *száraz betegség*, amely az ember testének belső részeiben hever, minden orvoslást meg-csal, sem valamely orvosságot nem veszen-be. Jer. 13. v. 23. Ugyanazont az Idvezítő meg-mutattya, a *negyednap halott Lázárnak fel-támasztásában*, kit *nagy fen szóval való kiáltással*, és *lelkének meg-buzdulásával költe-fel*; hol-ott mondazonáltal más halottakat a nehézségnek sokkal könnyebb jeleivel költött-fel, hogy meg-jelenténé az Úr, mely igen nagy *csu[v:]da* legyen. Istennek a *negyednap* és *meg-bűszhődött halottat fel-támasztani*. az az. a *vétkezésnek meg-szokásában el-temetttet* meg-téríteni. E *négy napok* közül pedig *első*, amint erre bizonyosság Agoston D. Serm⁵⁰ Joh. 44. a *csiklandásnak gyönyörködtetése a szívben*: a második az egyezés: a *harmadik a cselekedet*, a *negyedik a szokás*, és ő, ki azt a *negyedik napot* elérte; mint a *Lázár*, nem költetik-fel, hanem ha az Idvezítőnek *igen nagy szavával* és *könnyhullatásával*. Jan. 11. v. 33. 35. 43. 44. Jól mondod hát, hogy te-is a Dohányozást *nehezen hagyhatod-el*. *Hoc opus, hic [50:] labor est*. 3. Azt mondod; hogy *avagy még nem-is hagyhatod-el!* Ha úgy, tehát a te bűnödben *halsz-meg* és így, pokolban *emeled-fel* szemeidet. *Részed* leszen a *tűzzel* és *kénkövel égő toóban*. Jel. 21. v. 8.

X. Ama bűnökkel meg-terhelte *Katonák*, akik a Sátánnak adták magokat a bünt-tételre, mentegetik így-is magokat. Én *azért Dohányozok*; *hogy amikor Strázsán vagyok, el ne aludgyam?* Fel. 1. Csak akkor dohányozz hát, amikor Strázsán vagy, s másszor ne. 2. El nem hitetheted velem; hogy a *dohányozás* az álmod el-űzze; hol-ott az álom *nyugodalom*, amely a *szív*től az *agy-velőre fel-[v:]emeltetett nedvességektől* szerezte, amelyek mikor ott meg-hivesítették, vissza-térvén a *szív*re, melegét annak meg-hivesítik. Itt im-már a *dohányozás* mit *használ*, avagy mit *árt*. Egy embernek szájából nézem-ki, aki ama *bűn szaporító* utolsó Kuruc világban *katona* vala, hogy azt mondá: *Hogy mikor a Strázsán volt, eleget dohányozott, de csak rá ért afelől az álom*. 3. Lám *Jákób* nem dohányozott a *mezőn*, amikor a *Juhok* mellett *strázsált*, még-is *afelől el-távozik vala az ő álma az ő szemeitől*, amint maga mondgya. Ter. [51:] 32. v. 40. Te-is el-strázsálhatnál hát *dohányozás-nélkül*, ha a *Jakob* lelke volna te benned-is. 4. Engedgyük-meg bár, hogy a *strázsán* a *Dohányozásnak* azt a hasznát vennéd; úgy de *nem jó gonoszt cselekedni, hogy jó jövjön-ki belőle*. Rom. 3. v. 8.

XI. Takargattya *Füstös Bátyánk* az ő *bél-poklosságot* ím ilyen burokkal-is: *Isten minden-féle füveket, fákat, az ember kedvéért, és az embernek hasznára s javára teremtett. Szabad hát embernek mind azokkal élni: és így nekem-is a Dohánnyal szabad élnem?* Fel. 1. Szent [v:] igaz az; hogy az Úr Isten, *minden füveket, fákat, az em-*

49 Serm [.]

50 [utólagos betoldás: 7. 8.] 10.

bernek kedvéért teremtett, aminthogy az egész Világot azért teremtette. Mert meg-
ékesítette a földet, fáknak, füveknek meg-mondhatatlan sokféle gyönyörűséges
voltával, melyeknél az embereknek, nemcsak testek tápláltatnék, hanem szemek-is
tekéntettel gyönyörködnek, és ha betegségek történnek, orvossággal testeket gyó-
gyítanák, az honnét, igazán szokták a mi Magyarink mondani: *Hagyott Isten,
minden-féle fűben, [52:] fában, orvosságot.* Innen vagyon, hogy Solomon sok szép
könyveket írt vala a fákról, és füveknek természetirül, disputált a plántákról, a
Libránusnak Cédrusától fogva az Isópig. az az a töveknek nemeiről fejenként, mind
nagyokról, mind kicsinyekről. 1 Kir. 4. v. 33.

2. Igaz az is, hogy mindazokkal *szabados dolog az embernek élni*, aki tudni-illik
vélek törvényesen és igazán tud élni, amely ebben áll, hogy ember azokkal arra
a végre és haszonra éllyen, amelyre. Istentől teremtették tudni-illik, amelyeket
eledelre teremtett, éllyen [v:] azokkal tápláltatására, amelyeket gyönyörködtetés-
re teremtett, azokkal éllyen a végre; amelyeket pedig *orvoslásra* teremtett, éllyen
azokkal arra. Amelyekhez mind meg-kívántatik, hogy *mindeneket az Isten dicső-
ségére cselekedgyék.* 1 Cor. 10. v. 31. és azokkal *Hitből éllyen.* Hab. 2. v. 4. Lásd
Stresót. L. C. de Fide. pag. mihi. 204. 205. 206. És ama nagy emlékezetű Csúzi
Jakab Kincses Tár-házát. p. 117. seqq. 3. Igaz az-is végezetre, hogy *neked-is szabad
a Dohánnyal élned.* De te azzal nem élsz; hanem vissza-élsz: hol-ott azzal nem
orvossággal élsz: annak pedig minden haszna az *orvossághoz való hasznán* kívül, a
gonosztól vagyon. [53:]

XII. Ilyen csavargást gondol Füstös Bátyánk. *Mivel tudná magát mulatni az
ember, ha nem Dohányozna?* Ita, me praesente, grunniebat. 1703. 22. Jun. in sylvā
Bagosiensi, cum ex Generali Csatárinī celebrata redirem, Stephanus Kis, auriga,
Tabacco-helluo. Fel. 1. Hát, még mulatni-is akarod magadat? *hivalkodni* akarsz hát
te, amelyet igen kellene kerülnöd, hol-ott az embert kezdetben nem *hivalkodás-
ra*; hanem *munkára* teremtette az Úr Isten. Ter. 2. v. 15. minekutána pedig a
bűnt követte az *átok*, az ő ábrázattya veritékjének kenyérével él az ember, semmi
vége nincsen-is a *munkáknak* és *nehézségeknek* mind addig, míglen a földben, [v:]
amelyből vétetett, vissza-tér. Ter. 3. v. 19. *hat napokon munkálkodgyál, és csele-
kedgyed minden te cselekedetedet*, így mond Isten a Tíz ígékben. Ki. jöv. 20. v. 9.
A Nap az ő világoosságát az embereknek azért adgya, hogy annál jobban mun-
kálkodhassanak. Solt. 104. v. 22. 23. az ember születik a *munkára*, és a madár
a repülésre. Jób. 5. *Ti magatok tudgyátok, mi módon kellyen minket követnetek;
mert nem rendeletlenül viseltük magunkat ti köztetek. Sem pedig senkinek kenyérét
ingyen nem ettük, hanem fáradsággal és nyomorúsággal, éjjel és nappal munkálkod-
ván, hogy senkit közületek meg ne terhelnénk – Aki nem munkálkodik, ne-is egyék,*
így mond Pál [54:] 2 Thes. 3. v.⁵¹ 7. 8. 10. *Otium diaboli pulvinar*, a hivalkodás

ördög párnája. Mert a hivalkodóknak szívekben az ördögnek igyenes be-menésre való út nyittatik. Ezért mondták a pogány Philosophusok: *Otia dant vitia*, a hivalkodások adnak vétkeket. És az emberek semmit nem cselekedvén, rosszul cselekedni tanulnak. Amellyel az *Ecclesiasticus* egyez: Sok gonoszságot tanított a hivalkodás. c. 33. v. 28. Áron-is meg kell venni az alkalmatosságot a jól cselekedetre. Eph. 5. v. 16. II. Ha mulatni akarod magadat, találsz magad mulatására való szent alkalmatossá[v:]got. Tekintsd-meg a Jehovának dolgát. az az az ő Atyai gondviselését, mellyel minden teremtett állatokra gondot visel és amelyet az írás szerte széllyel, kiváltképpen pedig egynéhány Soltároknak kommandál. 104. 145. és 147. Lásd Urunk mit ad-ki. Matth. 6. v. 26. 28. 29. Luk. 12. v. 24. 27. És az ő itiletinek példáit, melyeket már régen az háladatlanokon, és a meg-átalkodtakon végben-vitt, és még ma-is végben viszen. Leg-elsőben-is pedig az ő teremtésivel vissza-élőkön. Luk. 17. v. 32. Ez ilyen példáknak pedig emlékezetben kell tartatniok; hogy arról gondolkodgyál, amit Urunk az Evangéliomban ki-ad, tudni-illik, hogy nemcsak azok bűnösök, akik im-[55:]már büntettetnek; de ugyanazont fogják szenyvedni mindnyájan, akik ugyanazonokat cselekeszik. Luk. 13. v. 3. 4. 5. És az ő kezeinek cselekedetét gondold-meg. Az Isten kezeinek cselekedete Pedig, az Ég és a Föld, és valamelyek azokban vagynak. Avagy a teremtett állatok, melyeket Isten teremtett. Neh. 9. v. 6. Solt. 8. Sid. 2. v. 7. Egy szóval meg-mondva: *Ex világ-nak alkotmányja*, melyből mint szép aranyas bötűkkel íratott könyvből, ember az Istennek mindenható erejét, bölcsességét, és jóvoltát, meg-ismerheti (amiképpen a jó és szép épülethől, az építőnek jósága, és bölcsessége; meg-ismertetik) [v:] s ennek szemléléséből az ő dicsőségének magasztalására indíthatatik. lásd. Esa. 5. v. 12. Ez elég alkalmatosságot ad a magad mulatására. Solt. 19. és 148. *Praesentemque refert quaelibet herba Deum*. Ezzel-is mulatta magát Dávid. Solt. 8. Te-is eléggé mulathatod ezzel magadat. Ugyan-is fejenként a teremtett állatok három szóvkal az embert meg-szólíttják: *Accipe, redde, cave*, Vedd-el, add-meg, kerüld-el. az az. Vedd-el a jó-téteményt, add-meg az adósságot, kerüld-el (hanemha meg-adándod) a büntetést. Olvasd-meg ide, Ludov. Granat. *Ducis peccatorum*. lib. 1. part. 1. cap. 3. pag. mihi. 37. 38. 39. [56:]

XIII. Csellengez és haboz így-is Füstös Bátyánk: Szokás im-már a dohányozás minden Nemzetek s emberek között? Fel. 1. A Szokás igazság-nélkül tévelygésnek óvsága. Cypr. ad Pomp. 2. A Szokást hijában hanyod; mert nem a szokás a mi életünknek regulája, nem ahhoz kell szabnunk életünket: hanem az igazság, az Istennek Törvénye, és ami azzal egyez, avagy azzal nem ellenkezik, aszerint kell viselned magadat és cselekedetidet. Esa. 8. v. 20. Ezech. 20. v. 19. Luk. 16. v. 29. A Christus sem mondomta, hogy: *Én vagyok a szokás*; hanem hogy: *Én vagyok az igazság*. Jan. 14. v. 6. Akár mely régi legyen annak-okáért a Szokás, de az igazságnak cedálni? kell, és ha azzal ellenkezik, csak lobbantsd hátad megé. A szokásról olvasd-meg *Petrus Martyr*. Loc. Com. Class. 1. Loc. 10. p. m. 35. a. b.

XIV. Mozgattya Füstös Bátyánk az Apostolnak ama szavait: Az Istennek minden teremtett állattya jó. 1 Tim. 4. v. 4. A Dohány-is, úgy mond, jó hát. Argumentum hoc quandam prolatum a Tabacco-helluone. P. S. Pastore. Fel. 1. Úgy de, amiben a dolognak a veleje, és a beszédnek magyarázattya s értelme állana, azt el-hullatád s hagyád, s jól el-csipel benne; mint az ördög Christus Urunk ellen vetélkedvén a 91. [57:] Soltárból, el-lopá ezt; hogy: A te utaidban. v. 11. Mert láttya vala, hogy az ő ellene volna, és a Christustól abból meg-győzettetnék. Matth. 4. v. 6. Az Apostol szovai így folynak: Az Istennek minden teremtett állattya jó, és semmi meg nem vetendő, amely vétettetik háládással. Mert meg-szenteltetik az Istennek igéje által, és a könyörgéssel. Hallod! az Istennek minden teremtett állattya jó, és semmit meg nem kell vetni, ha háládással élnek azzal. Im-már, te Tabacco-helluo! háládással élsz-e az Istennek teremtett állattyaival, a Dohánnyal? Vallyon s mikor dohányozni akarsz, fohászkodol-e-fel az Istenhez? [v:] könyörgesz-e ez, avagy ahhoz hasonló formán: Én Istenem s édes Atyám, ki mindeneknek teremtője, megtartója, és táplálója vagy, áldgy-meg engemet lelkemben, áldgyad-meg énnekem ezt a te teremtésedet-is, amellyel most a te bővséges jó-voltodból testem táplálására élni akarok, adgyad hogy ezzel meg-elégedvén, lehessen alkalmazosabb dicsőséges Nevednek magasztalására, s hivatalos tisztémnek jobb módgyával s boldogabbul való követésére. S amikor a dohányozást el-hagyod, akkor-is fohászkodol-e-fel Istenhez, s mondod-e: Áldott légy édes jó-tevő. Atyám, hogy mostan-is meg-elégítél engemet a te áldásoddal halandó testemben. [58:⁵²] [v:⁵³] [59:] hogy iszonyodva s irtózva írom! Diabolicum hoc argumentum ex impuro suo ore evomuerat Ploni Almoni. 1711. Mense Septembris. Fel. 1. Óh földet, mennyet meg-reszketető szörnyű káromkodás! Óh ország latrának lator szava! Egek reszkessetek-meg! Látđ kegyes ember, mire viszi azt a Sátán, aki neki adta magát a bűn-tételre, magát neki birtoka alá vetette; mint meg-vakította elméjét, hogy az igazságnak világa be ne hasson beléje. 2 Cor. 4. v. 2. mint cselekeszik ő benne Eph. 2. v. 2. Óh vakmerő! óh minden Isteni félelemtől üres ember! óh ördögnek nyavalyás rabja! Ah örök tűzzel expiáltatandó, meg-perzseltetendő hitetlen! Így kell-e az Istennek örökké [v:] és természet szerint való Fiával bánni? akiről még az ördögök-is bizonytságot tettek, hogy az ő Istennek ama szente. Mark. 1. v. 24. akiben bűn nincsen. 1 Jan. 3. v. 5. meg-kísírtetett lévén mindenekben, mindazáltal a bűntől meg-válva. Sid. 4. v. 15. aki fogontaték Sz. Lélektől, születék szűz Máriától. Luk. 1. Ihen te azt, aki nem tudott bűnt. az az. aki bűn-nélkül volt, és a vétekkal meg nem ferteztetett. 2 Cor. 5. v. 21. bűnössé-teszed. Hogy mered magadat Christus szolgáljának mondani? A szolga tiszteli az ő Urát, hol itt az ő tiszteleti? Mal. 1. v. 6. Félő, hogy ördög ne légy az ő szolgálái között, mint a Júdás-is vala az ő tanítványai között. Jan. 6. v. 70. És [60:] félő, hogy amazok közül

52 üres oldal

53 félő [az f azonnal javítva n-ből; az é azonnal javítva ő-ből]

való ne légy, akik ama napon ő neki ezt mondgyák: *Uram, Uram nem de nem a te Nevedben profétáltunk-e? Kiknek akkoron vallást téssen: Hogy semmiképpen nem ismertelek titeket, távozatok-el én tőlem, akik cselekeditek az álnokságot.* Matth. 7. v. 22. 23. Isten! bezzeg igen meg-verted ezt *vakságnak lelkével* igaz ítéletedből! De szánd-meg ötet, és nyisd-meg szemeit irgalmasságodból! Fel. 2. Hallod-e-te *bél-poklos*, sőt merő *pokol szájú és nyelvű!* igaz az, hogy az Úr Christus, gyakorta szokott vala az *Olaj fák* hegyére menni. *Tanít vala nappal a Templomban, éjszaka pedig ki-menvén azon a hegyen va[v:]la.* Luk. 21. v. 37. amely ő neki szokása vala, oda szokásból jár vala. Luk. 22. v. 39. lásd. Matth. 21. v. 1. és 24. v. 3. Márk. 11. v. 1. és 13. v. 3. Luk. 19. v. 29. 37. Jan. 8. v. 1. oda ment akkor-is, amikor már szintén *meg-fogattatandó* volna, és kevéssel azután *halálra adatandó.* Matth. 26. v. 30. Mark. 14. v. 26. Luk. 22. v. 39. amelyet *Júdás-is jól tud vala.* Jan. 18. v. 2. fel-támadása után, ugyan *onnan-is ment-fel* az Égben. Csel. 1. v. 12. Szerette hát ő Felsege az *Olajfák hegyét*, s gyakorta oda-is *gyűlt össze az ő Tanítványival.* Jan. 18. v. 2. Talám *Dohányozni* járt vélek oda, mint te szoktál imide amoda, a te *compotoriddal* együtt járni? *Apage blasphemiam diabole incarnate! obmutesce Canis impurissime!* Szokás[61:]ból járt (mint elébb-is mondám) ő Felsege arra a hegyre, mint az Evangélista nyilván mondgya. Luk. 22. v. 39. eleve tudván mindazokat, amelyek ő reá *azon a hegyen* következendők valának; annakokáért elébb-is azt a helyet gyakorlotta, amelyen tudgya vala, hogy valaha *meg-fogattatnék.* Amelyből is meg-tetszik, hogy ő az ő *haláláról való elmélkedésben* gyakrabban forgott légyen, hogy magát ahhoz jól készítené. Szokott és kedves helye vala hát az a hegy ő neki; mert tudgya vala, hogy *azon fogna el-árultatni*, annak-okáért azon örömost forog vala, mint *küszködő, maga gyakorló helyen*, amelyen [v:] a *Váltság munkáját* neki el-kellett kezdeni. *Könyörgésnek okáért-is* szokott vala ide menni tanítványival, mint más hegyre-is ment. Mark. 6. v. 46. Luk. 6. v. 12.

XVI. Mondogattya *Füstös Bátyánk* ezt-is: *Lám ama nagy derék tudós emberek-is eleget Dohányoznak. Által láttyák azok az írást?* Fel. Lehet valakiben sok *tudomány*, de *semmi kegyelem* nincs a *tudomány* mellett. Az *Ördögöknek* több *tudományok* vagyon Isten felől, hogy sem e világon lévő minden embereknek. Mert noha ők el-vesztették *szentségeket* az ő *esetek* által; de nem vesztették-el az ő *tudományokat.* Innen az ő *tudományokról* hívatnak *Δαιμονες.* [62:] az az. *tudósoknak*; de ugyan más-képpen az ő gonoszságokért *Διαβολοι.* az az. *káromlók*; ha annál *tudósabbak-is*, de ugyan csak *ördögök* ők. Derék tudós vala *Bileám*, aki igazán profétála ugyan, az *Izraelnek a pogány nemzetségeken való győzedelme*, az *ígértetett Canaán földére való be-menetele*, és a *Szabadító Messiásnak abból való származása*, és annak ország-lása felől. Szám. 24. de azért ugyan csak *hamisságnak cselekedője* vala: *Júdásnak-is* elég *nagy tudománya* volt; mert *Evangéliom hirdetője* volt; de *ördög* volt afelől. Jan. 6. v. 70. s az ő *helyére* ment. Csel. 1. v. 25. A *Farizeusok* elég *tudósok* voltak. Rom. 2. v. 17. 18. de ugyan csak *Vipe[v:]ráknak* *nemzeti* valának. Matth. 3. v. 7. A fő teli

lehet tudománnyal; de a szív egy cseppet sem jobb azzal, ha valami egyéb nincs abban. A természet vizsgálók mondják, hogy a *Varas-békának a fejében Gyöngy vagyon, de a béli rakva méreggel*. Ilyen a meg nem szenteltetett nagy tudományú ember. Óh mely sokan mentenek tudománnyal rakva pokolban! Innen mondatik: *Sinite sapientes hujus mundi sapienter descendere ad infernum*. Engedgyétek-meg, hadd mennyenek bölcsen pokolban e világnak bölcsei. A szegény *írás tudatlan Világ*, menyországban megyen, sok tudós emberek az ő nagy tudományokkal pokolban [63:] mennek. Jan. 7. v. 48. 49. Egy barom pástorrúl *Luther Márton* ilyen históriát ír. Tom. 5. *super Magnificat*. Mikoron két *Cárdinál*ok mennének a *Constantiai* gyűlésben, látnak egy pástort a víz parton állani *könyvezve és sírva*, hozzá küld az edgyik, s kérdeti tőle az okát, *miért sírna?* s mond nagy sóhajtva: *Látde ama rút Varas békát? Azon sírok, hogy engemet az Isten, az ő képére és hasonlatosságára teremtett, ennél az undok békánál, mind formával, s mind okossággal sokkal méltóságosbba tött, s még-is én oly háládatlan vagyok, hogy soha ezt az Istennek meg nem köszönhetem*. Annyira meg-indult ezen a *Cardinál*, hogy [v:] az egész *Conciliumban* fel-kiálta *Constantiában* s monda: *Surgunt indocti, et rapiunt coelum, dum nos cum doctrina nostra in Gehennam detrudemur*. Fel-kelnek a tudatlanok, és elkapják a menyországot, midőn mi a mi tudományunkkal a *Gehennában* le-taszít-tatunk. No immár innét essél *gondolkozóban Füstös Bátya!* amikor azt mondd, hogy *ama nagy derék tudós emberek-is eleget dohányoznak; akik által láttyák az írást; féltő,*⁵⁴ hogy azokban semmi *kegyelem*⁵⁵ ne legyen a⁵⁶ tudomány mellett, a *fejekben világosság* vagyon, a *szívekben lelki melegség* nincsen. Óvjon minket Isten attól; hogy effélékkel mi egy kenyérré legyünk. Solt. 1. v. 1. Ter. 49. v. 6. [64:]

XVII. Tekereg még-is s facsarog *Füstös Bátyánk* s ilyen héberrel emelíti ügyét: *Én még eddig semmi Authort nem olvastam, aki a Dohányozást culpálta, feddette s vétkesítette volna. Mi szükség hát valakinek az ellen zajogni: akinek nem kell könnyű el-lenni anélkül?* Fel. Hát ugyan nem olvastál semmi *Authorban* róla? 1. Nem; mert amikor *foglalatosnak* kellene lenned 1 *Ti*⁵⁷ 4. v.⁵⁸ az olvasásban, foglalatos vagy a *bor-italban*, a *Könyv* helyett a *Kancsót*, a *palaszkot*, a *pohárt* forgatod, *iddogálsz* amikor *tanulnod* kellene. Matth. 24. v. 48. 49. avagy ha nem *dorbézolsz, dohányozsz*, és így a *drága údot* csak el-veszted, az honnét méltán s igazán mondhatod te: *Heu perdidisti diem!* Osztán, a *tudomány* azé, aki házában ül, nem azé, a ki e⁵⁹ [v:]

2. Nem-is az *Antillákban* s *Postillákban* olvashatsz arról, amelyekben te *unice* gyönyörködöl, esztendőnként elől s meg elől kezdvén őket, avagy közülök néme-

54 [utólagos betoldás: ne legyen] a tudomány

55 <.....> a tudomány

56 Ti[.]

57 4. v. [..]

58 e[...]

59 <.....> qui

lyeket, nem lévén gyakoroltatott érzékenységed *supra vulgus fidelium* az írásokban, úgyhogy az Apollóval mondattathatnál hatalmasnak az írásokban. Csel. 18. v. 24. 3. Hát ugyan nem olvastál az *Authorokban* róla, akik azt *culpálnák* s kárhoztatnák? Nem olvastad hát te Mósest és a *Prófétákat*, akiket hallgatnod kellene. Luk. 16. v. 29. Ama *Indiai* számár *Barátnak* posteritása vagy hát te, aki a többi között így ír vala: *Nihil igitur amplius adda, nisi hoc unum, quod liber quidam,*⁶⁰ *qui Biblia [65:] vocatur, mihi valde est necessarius, quem si ad me mitti curaveris. &c.* Magyarul: Semmit annakokáért többet hozzá nem adok, hanem csak ezt az egyet; hogy egy néminemű könyv, aki Bibliának hívatik, énnekem igen szükséges, amelyet ha hozzám küldetsz. s. a. t. Ihen ez a számár *Barát* azt sem tudgya, *micsoda könyv a Biblia*. Exstat in libro cui titulus: *Epistola ex Hispania nova*. fol. 127. in ocatvo. Mert ha azokat nem *cursim, obiter et perfunctorie*; hanem *rebus intentus*, olvastad volna, világosan eszedben vehetted volna, hogy azok a Dohányozást *culpállják*. Ím én *succinete*, hét *Prédikációkban* elődben adtam. 4. Kívánsz-e *Authorokat* róla olvasni? Olvasd-meg ama nagy Theologust, *Gisb. Voetiust*. Dispp. part. 4. pag. 389. 390. 495. *Ra[v:]phael Thoriust*, de *pato seu Tabacco*. *Stratenust*, de *erroribus popularibus*. *Hegidius Everardust*, de *Nicotiana: Carolus Stephanust*, de *Agricultura. Matthiolust*. de *Nicotiana majore latifolia*. Comment. in *Dioscor*. l. 4. c. 64. 5. Nem olvashadd azt, úgy tudom, ilyen névvel, hogy *Dohány*; mert úgy csak mi nálunk, *Magyaroknál* nevezetik, de még mi köztünk sem mindenektől. Az *Americaiak* hívják *Petum*. Mások *Picialt*. Mások *Petebecenus*. Mások *Hyoscyamus Peruvianus*. Mások *Nicociana*. Mások *Herba Regina*, Királyné asszony füve. Mások *Herba S. Czucis*. Szent kereszt füve. Mások *Vulneraria planta Indica: Indiai* sebgyógyításra hasznos fű plánta. *Sana sancta Indorum: Indiaiak* egészséges szente. Mások *Herbe dela Roine mere*. Mások *Tabac, Tabac* nevő szigetről. A magva, a *Nap-nyugati Indiából*, akik[66:]nél nedves és árnyékos, s könnyű földben terem, hozatott-be elsőben *Európában*. Lásd *Matthiolust*. loco paulo ante citato.

XVIII. Gondolkodóban esvén *Füstös Bátyánk* mond: *Mind el-kárhozánk hát a Dohányosok?* Fel. Gondold! *akik tudni-illik az ő bűnökben hálnak-meg*. Gal. 5. v. 19. 20. *Nyilvánvalók a testnek cselekedeti, melyek ezek: paráznság, bujaság, tisztátalanság, fajtalanság. Bálványimádás, étetések, ellenkezések, visszavonyások, irgységek, haragtartások, háborkodások, szakadások, eretnkségek. Gyűlölségek, gyilkosságok, részegségek, tobzódások, és ezekhez hasonlatosok, melyek felől mondom nektek, mint ez előtt meg-is mondtam, hogy akik efféléket cselekesznek, az Istennek országát örökségül [v:] nem bírják.* Itt telik együtt be az Úr *Christus* mondása; hogy *az holtak temetik-el az halottakat*. Matth. 8. v. 22. Ugyanis, a *Dohányosok újjá-születtetlenek*. 1. Jan. 3. v. 9. Minden, *aki születtetett az Istentől, bűnt nem cselekedik, tudni-illik, kész akarva, szánt-szándékkal, gonoszságból, meg-általkodva;*

mert az ő magva ő benne marad. s. a. t. De a Dohányosok a bűnt úgy cselekeszik. Tehát nem születettek az Istentől. Az újjá-születetlenek pedig nem mehetnek be az Istennek országában. Jan. 3. v. 3. 5. Nem-is térnek-meg a Dohányosok; holott a vétkek, midőn erkölcsben mentenek, vétkeknek többé nem tartatnak. Igen világosan láthatni ezt ama *kurvázkodó asszonyban*, aki mi[67:]dön eszik (az az. kurválikodik) osztán meg-törli az ő száját, és mond: *Nem cselekedtem hamisságot*. Ihen amikor minden szemérmel el-törölt az ő szájáról, akkor merészen tagadgya, hogy a *kurválikodás bűn* volna. Péld. 30. v. 20. Így érts egyebekről-is, a *Dohányosokról*. s. a. t. Akik pedig az ő bűnöket *bűnnek* lenni nem ismerik, azoknak lehetetlen meg-térni; holott a meg-térésnek első *gradussa* a *bűnnek* ismereti. Jer. 3. v. 13. Solt. 51. v. 5. Luc. 15. v. 18. Akik pedig meg nem térnek, el-kárhoznak. Luk. 13. v. 3. 5. Mondok erről egy világos példát. T. Szent-Mihályon. 1700. ama *bűn-szaporító világban*, ágyban vete Isten egy *Dohányos* ifiat, Kabai Peti nevűt, aki *halálos betegségben* lévén, szüntelenül dohányo[v:]zott hogy már, az *ujját*, mintegy *ördög szára bordáját*, a *pipa szárát*, szopta, a száján mintegy *füst* ment-ki. Megyen hozzá egy *szép ajándékú eszes öreg özvegy asszonyi-állat Gyáni Györgyné* s mond neki: *Nosza Peti imádkozzunk! nosza mondgyad!* Kinek ama így mond: *Nem mondom biz én*, azonban csak dohányozdogál, úgy amint mondám. Sokáig untattya a jó asszony; de csak *munkáját s olaját* vesztegeti, semmit sem vehet rajta, nem imádkoztathattya. Minekokáért mond neki: *Nosza Peti mondgyad velem az imádságot, majd egy Pipa Dohányt adok*. Erre a' mond: *Hottza hát*. Az asszony mond: *Mondgyad hát elsőben az imádságot, majd oda adom osz[68:]tán*, mutatván neki a kezében lévő *Pipát*. De így-is nem mondhattya vele. Mond hát az asszony: *Ha nem mondd, én-is majd a földhöz csapom a Pipát, s össze-töröm*: azonban a földhöz üti amannak szeme láttára, s *el-töri*. Amaz ezt látván *ösze-szidgya* a jó asszonyt: *No ilyen s ilyen, meg-öllek, ha valahol talállak*. Nem sok üdő múlva osztán *el-méne az ő helyére*. *Quantum sapio, quantum capio, quantum intelligo, descendit ad inferos*. Említék-még (*ad terrorem Tabacco-helluonum*) edgyet: *Vulgo hírlelik*; hogy egykor két *Rabok* együtt kéregetnek, s történik, hogy az egyik egy embernél meg-hal, kit az élő társa el-temettet, másnap ez keresi a *pénzecskejét*, [v:] amelyet *kebelében* hordozott, s hát nincsen, gondollya, hogy talám amannak a *koporsójában* találta ejteni, amikor azt abban be-tette; minekokáért sírját annak fel-ássa, s koporsóját fel-nyitgya, s látgya, hogy az ő meg-holt társa, a *koporsóban fen-ülvén, lábai közzé hajlott, s szemérem testét szívja, s a füsti a feje tetején megyen-ki*. Amelyet ez látván el-ájul; de magát viszont meg-ismérlvén, pénzét onnan ki-veszi. *Quid de talibus judicandum, per Dei gratiam mihi⁶¹ apprime notum*.

XIX. Színleni akarja *Füstös Bátyánk* dolgát ezzel: *Orvosságul élek én a Dohánnyal; mert amikor meg-csömörölöm, a Csömört el-öli, és amikor rossz vizet ittam,*

61 Ph[.]

[69:] *meg-orvosollya?* Fel. 1. Ha azzal *mint orvossággal*, úgy élsz, jól vagy, semmi hiba nincs dolgodban; mert a *Dohánynak* egyes-egyedül *medicinalis usus*, az orvossághoz való haszna, jó, azon kívül minden *usussa*, avagy inkább *ebususa* (akarnám mondani, *abususa*) a gonosztól vagy. 2. Kérdém tőled, hogy a *Dohánynak azt a hasznát hol vetted?* *Galénusból-e?* *Dioscoridesből-e?* *Hippocratesből-e?* *Avienából-e?* *Lonicerusból-e?* *Tragusból-e?* *Pliniusból-e?* avagy másból valamelyből? Mert *mi, mennyi, és kiknek*, s *mikor* legyen annak *medicinalis usus*, orvossághoz való haszna, nem a te *Füstös paj-társaidtól*, sem a *tulajdon* és *meg-veszett [v:] ap-pertitusodtól*, sem a gonosz, rossz, szokástól: hanem amaz *expertus Medicusoktól*, kell meg-tanulni. De én a *Dohánynak* azt a hasznát, még eddig, egy *Medicusban* sem láttam s olvastam. 3. Ha a *Csömört* s a *rossz vizet* akared a *Dohányozással* orvosolni, miért hát hogy (mint pokol) *örökké füstölgesz?* miért hogy az *ördög szára bordája* szájadból *ritkán szakad-ki?* Hiszem nincsen talám *örökké Csömöröd?* Nem vagy *hasa asszony*, akit a több nyavalyák között, a *Csömör-is* gyakorta szokott követni, ama szerint. Ter. 3. v. 16. S nem-is iszol *örökké rossz vizet*; mert aminthogy *Tabacco-helluo*, [70:] úgy *bőr veder*, *bor moslék* lévén, nem akarsz csak vizet inni, hanem a *jó vinkó* mellett *örökké* maradni. 4. *Rossz vizet emlegetsz?* Nem jól; mert, amint oda fel magad-is mondád: *Meg-tekénte Isten mindent valamit teremtett vala, és ime, igen jó vala*. Ter. 1. v. 31. A vizet-is Isten teremtette. *Jó* hát a *víz*. Ha pedig jó, nem rossz. Ugyan-is a négy *Elementomok*nak edgyike. Melyhez-is hasonlítottatik a *Szent Lélek*, és annak *munkálkodása*. Esa. 44. v. 3. Ezech. 36. v. 25. Jan. 3. v. 5. De hiszem *mind* rossz neked a *Víz*, mivel *hasad* lévén *Istened*, Ph⁶² 3. v.⁶³ te csak *bort* innál, csak *abban buborékolnál*, s a vizet egyéb állatoknak hagynád, ama *Symbolumod* szerint: *Vina bibant homines, [v:] animalia caetera fontes*.

Nem mint a *Daniél*, és az ő társai, kik csak valami *hitván eleséget*, úgymint *babot*, *borsót* kívántok tápláltatásokra, és *vizet* italokra. Dan. 1. v. 12. 13.

Occ. A *Dohány*, a *nyálat* ugyan ki-vonsza *Matthiolus* úgy mondgya, s az *experientia*-is úgy mutattya; ugyan-is, mint a *Rucának az utóllya*, úgy *pökös* a *Dohányosnak-is a szája*, csak *pök*, csak *pök!*

XX. Ebelkedik így-is *Füstös Bátyánk*: *Alkalmatosabb az ember a coitusra, az össze-menésre, az asszonnal való közösülésre, és a magzat támasztásra, szaporodásra, ha Dohányoz?* Fel. *Venerus furcifer!* Ezzel csak *cégért* tesz [71:] magadnak, hogy te *rút, fajtalan, igen buja* s *kacér*, és *Veréb természetű* vagy; minekokáért feleletre sem volnál méltó, s amit felelek *cum rubore et pudore, salvoque honore* felelem. Hallode! 1. Ha *kik erőtlenek a coitusra*, azok avagy *natura*, természet szerint olyanok, eképpen születtek az ő *Matt*⁶⁴ 19. v.⁶⁵ annyok *méhéből*; avagy *maleficio*, go-

62 3. v. [.]

63 [Matth.?.]

64 19. v. [.]

65 [utólagos betoldás:]]

nosz-téteménnyel, ördögi mesterséggel olyanok. Az *első* rend-beliek asszonyt nem kívánnak, mivel *meg-tartóztatásnak ajándéka* vagyon nálok *per naturae defectum*. Ezeknek hát a te *Dohányod* nem kell. A *másod* rendbelieknek pedig a *Medicusok* munkája kívántatik. Itt-is semmit sem használ a te *füstöd*. 2. Akiknek [v:] *férfiságok* volt, de *meg-holt*, s azt orvosoltatni akarják, azoknak *az orvosságot kell venni*, és *el* kell *nyelni*, hogy az *fel-indítsa s nevelye* ő benne a *meg-holt férfiságot*; avagy egyszer s mind *applicálni-is* kell, s a *meg-lankadt Virgájokat* véle kötözni kell. *Testibus Medicis, ex quibus haec excerpsti*. Mert az *orvosság* ő benne Isten áldásából, úgy *operálhat*, ha *be-veszik s applikállyák*. De te, *Tabacco-helluo*, a *Dohányt* sem *magát*, sem annak *füstit*, be nem veszed, s *el* nem nyeled; hanem *be-szívod*, s *meg ki-bocsátod* bűdös szádon; sem pedig nem *applicálsz*. Annakokáért semmi afféle haszna-is nincsen. 3. Hát a *magzat* [72:] *támasztásra, szaporodásra*, alkalmasabb-e, aki *Dohányoz?* *Vaj tosz ész!* A *magzat* az *állati magból* léssen, a *mag* az *eledelből*, amely a *szájban* tétetvén fogakkal *meg-rágatik*, és a *gyomorban* táplálásnak okáért *alá-nyeletik*, az *hol-ott* léssen az *első meg-főzés*. A *bél között* lévő *étel szópó erek*, a *meg-emésztett* éteknek epéjét *ki-szívván*, *hány felé* *osztatik*, *el-hagyom*. In *hujus enim materiae, ceu culpa nostra pudibundae, indagine, nobis non licet, nec libet esse effusus*.

Olvasd-meg ha tetszik, ama nagy elméjű, és igyekezetű, már *meg-boldogult Apáczai Tszere János Magyar Encyclopediáját*. p. 150. De a *Dohányból*, s annak *füstiből*, *állati mag* nem léssen; *hol-ott* az nem *eledel*, s nem [v:] *teszed* azt *szájadban*, *fogaddal* nem *rágod-meg*, és a *gyomrodban*, táplálásnak okáért, *alá* nem nyeled, *magzat* sem lesz hát abból. Bolondoskodik hát, amikor azt mondod; hogy a *prolificatiora* alkalmasabbá téssen a *Dohányozás*. *Ostoba fő!* 4. *Meg-engedem* *mondazonáltal*, hogy *tégedet* a *Dohányozás* a *coitusra* alkalmasabbá téssen; mivelhogy te *continuó dohányozván hívalkodol*, s *nem munkálódsz*, a *Canis concupiscentia* benned ottan-ottan *meg-indul*, s az *ördög* benned *éktelen szerelmet* indít. Mert *otium pulvinar diaboli est. Otia si tollas periere cupidinis arcus, Contemptaeq jacent et sine luce faces*. Ezt már fordítsd vissza. [73:]

XXI. Szentelenkedik s ocsmánykodik *Füstös Bátyánk* így-is: *A Dohányozás jó alkalmatosság arra, hogy az ember Szeretőjéhez be-menhessen*. Mert *mintha csak Dohány gyűjtani menne, úgy megyen oda*, s *mások eszékben sem veszik?* Fel. Óh *lelki hályogtól el-borított szemű vakok!* Óh *föld alatt járkáló két lábú Vakondokok!* Be *ki-vájta* *szemeteket e világnak Istene*, mint a *Filisteusok Sámsonnak* szemeit. Keresve keresed hát te az *alkalmatosságot a bűnre?* El-adtad te *magad*, hogy *bűnt tégy*, mint *Acháb*. 1 Kir. 21. v. 25. Nem az *Istentől*, hanem az *ördögből* *való* vagy; mert *aki bűnt cselekeszik, az ördögből vagy*; mert *aki Istentől vagy*, *bűnt nem cselekeszik*, tudni-illik *el-tökéltett szánt[v:]szándékból*. 1 Jan. 3. v. 8. 9. Te a *testedet*, mely *Isten Temploma* volna, ha *meg-böcsülnéd*, *ördög bordélyává* és *pervatójává* változtatod. Avagy, amint a sz. Pál szól, a te *testedet Christus tagjából*,

kurva tagjává teszed. 1 Cor. 6. v. 15. Mértéki a parázna személlyel öszve-ögyeledik, egy teste léssen ő vele. *Magad saját teste ellen vétkezel te, különben mint egyebek.* v. 18. *az Isten országából magadat ki-rekeszted.* v. 9. 10. Gal. 5. v. 19. 20. 21. Nem a Józsefnek és Jóbnak lelke lakik te benned. Tér. 39. v. 9. Job. 31. v. 1. 9. 10. 11. 12. 13. Hogy pedig azt mondod; *hogy mások úgy eszkekben nem veszik a te gonosz szándékokodat?* Eszében veszi a szíveknek, veséknék vizs[74:]gálója, a titkoknak búvása s még gondolatidat-is érti, kinél mindenek mezítelenek és nyilván vagynak. Sid. 4. v. 13. *akinek szemei minden helyeken vagynak, nézvén a gonoszokat és a jókat.* Péld. 15. v. 3. *tudgya a te fertelmeskedésedet, és bizonyság ellened.* Jer. 29. v. 13. Lészen sokszor; hogy a parázna asszonynak (a macádnak) férje barátitúl meg-intetvén, avagy másként akar gyanúban esvén, *el-menetelét tetteteli, s el-rejtezik, tégedet parázna felesége latrát ott kap, és meg-öl, és így oda még, mint az ökör a meg-nyúzásra.* Péld. 7. v. 22.

XXII. Krómsál Füstös Bátyánk így-is: *A Dohányozás a tanulásban használ; mert a tanulónak elméjét fel-emeli?* Fel. Oh hunyor-nélkül szű[v:]kölködő szédült fejek! 1. Íme, különben van a dolog. *Narcoticam et stupefacientem vim ei (Tabacco) inesse, mentis perturbatio (N. B.) quae ex fumo attracto causatur, declarat,* így mond a Medicus. Ihonsza mint segélli elmédet. 2. *Senki sem szolgálhat két Úrnak, az Úr Christus szova.* Matth. 6. v. 24. nem lehet hát, hogy *olvass s tanully,* s egyszers-mind *szipákolly-is,* nem lehet, hogy elméd a *Könyvben-is,* s a *pipában-is* legyen, inkább hever elméd a *pipában,* mint a *könyvben.* Tudod-e ama vulgaret: *Pluribus intentus minor est ad singula sensus.* 3. Ha a merő tudományra szert akarsz tenni, nem a *Dohányozás* arra az eszköz; hanem (a többi között) ez; hogy⁶⁶ elmédet a *kegyes[75:]ség birodalma* alá adgyad. Solt. 25. v. 14. Jan. 7. v. 17. mert aminthogy a *kegyeseknek a tudomány könnyű.* Péld. 8. v. 9. és 14. v. 6. úgy a *kegyesteleneknek hozzá-járuhatatlan.* Péld. 24. v. 7. aminemű te-is *Tabacco-helluo* vagy; hogy nem mondgyam, hogy *practicus atheus* vagy. Tit. 1. v. 16. Isten mindazonáltal a *kegyesteleneknek-is elméjüket meg-világosította* néhánykor; de *akarattyokat* nem szenteli-meg, és *indulattyokat* nem igazgattya, mint a *kegyeseknek.* Példa Bileám. Hum. 24. v. 3.

XXIII. Hánnya a kalafintát Füstös Bátyánk tovább is, s ezt *objiciállya,* ezt gördíti előnkben: *A Dohányozás az embereket öszve-csatollya, s egymás között őket [v:]barátságosokká teszi. Láttjuk naponként egymás közt mint nyájaskodnak, öszve-ülnek, beszélgetnek, s úgy dohányozdogálnak, egy-máshoz jönnek s mennek?* Fel. Úgy vagyon, hogy a *bolondokat öszve-kapcsollya a gonoszság.* Péld. 14. v. 9. Minekokaért 1. az a ti társaságtok *Kéhal mérényim Concio malignantium,* Gonoszoknak, gonosztevőknek gyülevésze. Solt. 26. v. 5.

2. Dolgotok nem *concordia,* hanem *convecordia.* Nem egyesség, hanem ed-

gyütt-esztelenkedés. Péld. 13. v. 20. 3. A bűnnek javallása másokban hitetlen embernek jegye. Solt. 50. v. 18.

4. A barátságnak csak a jóban kell lenni, nem a gonoszban. Péld. 14. v. 9. Solt. 119. v. 65. [76:]

5. Semmi barátságot nem kedvel s jovall Isten, hanem csak amely a tisztességes és szent dolgokban kegyesen és törvényesen léssen. Solt. 50. v. 18. coll. cum 16. 17. 6. Hamar el-múló barátság az, amely ily bizonytalan s erőtelen fundamentomon áll.

Quis nesciat, eam amicitiae speciem, quae utili dumtaxat nititur, una cum ea, quae in voluptate fundatur, fragilem et caducam admodum esse? Ilyen pedig a *Tabacco-helluók* barátsága. p. o. Edgyik a másiktól *Dohányt kér*, a' meg-tagadgya, hogy neki nincsen, e' pedig tudgya, hogy vagyon, annakokáért azt *öszve-hamisollya, hitűzi, lelkűzi*, amaz-is *tromfot tromffal* [v:] *üt*, s *öszve-vesznek, mint a Vargák az Eb szaron*, amint a Magyarok szoktak szólani. Avagy, egyik a másik *Dohányát el-kapja*, melyért a' meg-haragszik, *öszve-kapnak*, s jól meg-verekekednek, egymást jól meg-agyazzák. Meg-esik az-is, hogy edgyik a másiknak *Dohány Sacskóját megszereti*, s addig-addig ólálkodik utána, hogy egykor *el-osontya*, ama gyanúban esik hozzája, s rá fogja, hogy *ő lopta-el*, e' meg-tagadgya, nem lévén bizonyosság reá, de e' mégsem nyugszik-meg rajta, hanem *azon bakot nyúzza*, hogy *ő lopta-el*, ama csakugyan nem *restit[77:]tuállya*, hol-ott azt igen meg-szerette, s régen vágy reá, így osztán egy nagy *háborúság* támad közöttök. Avagy pedig amaz olyanra fogja, akinek *se híre, se tanácsa benne*; minekokáért ártatlan lévén fel-buzdul, és azt *öszve-szidgya*, a' meg neki *vissza-mondgya*, s jól meg-marakodnak osztán, *mint az Ebek s a Macskák*. Ezek, és ezekhez hasonlók, mind meg-esnek ám. 7. *Vera amicitia tantum inter bonos oritur, inter bonos profuit, inter optimos consummatur*. Cass. super Psal. Az igaz barátság csak a jók között használt, a leg-jobbak között végeztetik-el. 8. *Melius est dissidium pietatis ortum cau[78:]sa, quam vitiosa concordia*. Narian. Orat. de pace. Jobb a kegyesség miatt támadott vissza-vonás, háborúság, mint a vétkes edgyesség. Lásd a Praxis. piet. Ötödik akadályát a Kegyességnek. p. 231. 232. 233. edit. *Varad*.

XXIV. Támogattya ezzel-is büdös száját *Füstös Bátyánk*: Régi dolog a *Dohányozás*, s nemcsak most kezdetett? Fel. 1. Régi a *bűn*, régi ravsasz kígyónak mondatik az *ördög-is*. Jel. 12. v. 9. de mind a kettő régi rossz. 2. *Vetus error errantes non excusat, sed Dei patientiam commendat*. Az óv tévely[78:]gés a tévelygőket nem menti-meg, hanem az Istennek Cs⁶⁷ 17. v. 30. *tűrését* ajánlya. Rom. 2. v. 4. 3. Semmi bűnt, amelyet Isten *kárhoztat* és *tilalmaz*, a régiséggel nem palástolhatsz, hol-ott nem ami régi, hanem ami az Isten *igéjével* és *szerzésével* egygyez, az az igaz és meg-tartandó s követendő. Esa. 8. v. 20. Ezech. 20. v. 19. Luk. 16. v. 29. Mi lehet

67 meg-cselekeszik [a meg azonnal javítva nem-ből]

régibb a gyilkosságnál? Mivel Kain az ördög után második gyilkos, a teremtés után csakhamar hitetlenül, az ő vér szerint való atyafiát, az ártatlan Abelt meg-öle. Ter. 4. v. 8. Hát te-is im-már az okon ölsz-e? Régi amaz undok testi forróságból, és tisztátalan vérnek gyulladozásából [v:] eredett pogányi fertelmesség, mellyel égnek és gerjedeznek vala a Sodoma-beliék. Ter. 19. v. 4. 5. Hát im-már te-is, ez keresztyén embertől ingyen sem neveztetendő, földet meg-fertelmesítő, ferteztető, utálatosságot cselekeszed-e? Lev. 18. v. 22. 27. 28. 29. és 20. v. 13. És így a többekről-is.

XXV. Említi Füstös Bátyánk ezt-is: A raboknak a Dohányozás jó s hasznos a Tömlöcben; mert a foetort, a bűdösséget enyhíti? Fel. 1. Ki hidné-el, hogy a bűdösséget bűdösséggel kellessék orvosolni? s hogy a bűdösséget a bűdösség enyhítené? Sőt inkább, a kétféle bűdösség coalescálván, az ott lévő aert, levegő eget annál-is inkább inficiallya. [79:]

2. A bűdösséget a jó illat enyhíti. p. o. Az ember házában, ha valami kedvetlen foetor, bűdösség, mint az ember alsó süvöltése, s más egyéb efféle támad, mindgyarást jó illattal űzi s öli azt el. Fenyű magot avagy viaszat éget. Avagy valami jó illatú füvet, Majoránát, Lovendulát, Mentát, s egyéb effélét, dörzsöl. S hogy háza affélétül üres legyen, valami jó illatú Virágokkal (annak idejében) Rózsával, Liliommal. Székfűvel, Ciprussal. s. a. t. rakja-meg Ablakát, Asztalát. s. a. t. Jó illatú almákkal táplállyatok, amelyeknek illattyával recreáltassam, meg-újítottassam, így mond ama tiszta szűz. Enek. 2. v. 5.

3. Jósef az ő asszonyának, a Potifárnak parázna feleségének vádlására, a tömlöcben vetteték, az hol-ott két [v:] esztendőök alatt szenyvede nagy ártatlanul; de vallyon Dohányozással enyhítette-e az ott lévő bűdösséget? Ter. 39. v. 20. 21. Péter is a tömlöcben vetteték Héródestől; de bezzeg ő sem dohányozza ott. Csel. 12. v. 2. 3. 6. Sz. Pál és a Silás, éjjelkor könyörgöttek, és dicsíreteket énekeltek, a Philippé-beli tömlöcben, s nem dohányoztak. Csel. 16. v. 24. 25.

4. A tömlöcnek bűdösségét enyhíti, az ügynek igazsága, *justitia causa*, és az Istennel való békesség, amely nem egyéb, hanem a lelki-ismeretnek csendessége, az Isten kegyelmében való meg-nyugovása, és üdvessége felől való tellyes bizodalma, amelyről szól a sz. Pál. Rom. 5. v. 1. Phil. 4. v. 7. és amelyet szerzett és [80:] hozott az Úr Christus az ő születésével a földre, melyet hirdetnek az Angyalok. Luc. 2. v. 14. E' cselekeszi azt, hogy az hívek a tömlöcbe-is édesdeden alhassanak. Csel. 12. v. 6. s vígon énekelhessenek. 16. v. 24. 5. Aki a tömlöcben dohányoz, az az Isten haragját olajjal öntözi, s az Istent tartóztattya; hogy ötet onnét ki ne szabadítsa: Mivel az ő bűnét szaporította; hol-ott a Dohányozás kárhozatos vétek, mint im-már bővön meg-mutattam.

XXVI. Dúl fül Füstös Bátyánk, mint a talpa-égett Eb, s így minitál: Ha egy Papot magát találne valahol, avagy katona koromban találtam volna, fel-fogadtattam volna vele; hogy soha tellyes életében a Dohányozást nem prédikállya, nem feddi s kár[v:]hoztattya. Virus hoc spirabat Tabacco-helluo Stephanus Tót, B. Kereszturino

oriundus. 1713. T. *Lőkini*. Fel. Hát ugyan úgy? 1. A Szent Lélek ellen *tusakodó* vagy hát te, ama *vakmerő* Zsidókkal. Csel. 7. v. 51. 52. *simul collatis*. 2. Tehát, si non *Arte Marte, si non capit scientia, capit Szakólcza. Si non sufficient argumenta, sufficient arma*. 3. Lassan jó Szász! *Nem eben áll a ló halál!* Ne tovább, hanem csak amíg a *Lánc* ér. Lát-d-e a kalmárok *Ebe láncra* van vetve, amíg az ér, az-is csak addig mehet. Olyan vagy te, mint ama *kötélre*, vagy *láncra* vettetett *haragos kuvasz*, aki *ugat* ugyan, *agyarkodik* erősen a körülötte járókra, de nem mehet killyebb, hanem csak ameddig a [81:] *lánc* ér, sem senkit egyebet meg nem marhat, hanem csak azt, aki bele megyen. *Horog az orrodban, zabola szájadban*. Esa. 37. v. 29. láthatja. Ter. 31. v. 29. 4. Ha te, mint efféle *violentus inuasor*, az ártatlan s jámbor emberre reá megy, a tégedet ijettében *maga oltalmában*, úgy megtalál egy *golyóbissal pökni*, hogy hassal fordulsz-fel, mint *Eb-hal*, s *el-mégy a te helyedre*, az hol-ott *Pilátust* vacsorán találod. Mi, Isten a természetben be-oltotta azt, hogy mindenféle élő állat oltalmazza tehetsége szerént önnön magát. 5. Ha valahogy, Isten engedelmeből, *pravaleálnál*, s valami *szegény Papot* arra hajthatnál-is, te azzal mind a Papoknak *szájokat* be nem [v:] dughatnád, s *nyelveket* meg nem foghatnád; mert mások csakugyan korpáznának éktelen füstölgésedért. 6. Nem szükség azt a Papokkal *fel-fogadtatnod*; mert ők azt *önként*⁶⁸ meg-cselekeszik; hol-ott azt bűnnek lenni *™pi tŐ polY* nem ismerik, s magok⁶⁹ is olyan *Tabacco-helluók*, mint szintén te. Rom. 2. v. 22.

7. Bezzeg *Füstös Bátya* *verificálad* te-is ím ez *igazat*:

Paupertas, odium, contemptus, gratia nulla.

Haec sunt Pastorum praemia ab orbe malo.

Vaj méreg méreg! Hogy nem tudod a benned való *bilest helleborussal expurgálni?*

XXVII. Beszél *Füstös Bátyánk* így-is: *Meg-neve[82:]tésre* *vagyon, valaki a közönséges tévelygést és szokást ebben a részben nem követi?* Fel. Innen mindazonáltal a gonosz nem leszen jóvá, sem az *Istennek ügyét* nem kell el-hagyni. Sőt-inkább ez legyen inkább a *meg-ismertető jegy*, hogy a mi utaink tetszenek az *Úrnak*, amidőn e *világnak* nem tetszenek. Lásd Solt. 14. v. 6. Ter. 21. v. 9. 1 Pet. 4. v. 14. *Osztán*, sem a *sokaság*, sem a *szokás*, sem a *régiség*, sem az *újság* nem *regulája*, *rámája*, *mértéke*; avagy *csapó cémája*, a mi lelkünk-ismerteinek, avagy erkölcsünknek *tanítója*, hanem egyedül az *Úr akarattya*. Lásd. Rom. 12. v. 2. 1 Pet. 4. v. 1. 2. 3. [v:]

XXVIII. Bűdös füstyöket még-is ilyen *prasideumval* segítik: Nem *Nátházik* meg, aki *dohányozik*. Hoc ipsum eructavit in *Sehela Sz. Mihályina* N. N. 1715. 1 Febr. Fel. [83:]

Meg-vásárlék *Füstös Bátyánk* *Ellenvetéskéivel*, és elegendő *válaszul* bocsátám

68 [utólagos betoldás: is]

69 üres oldal

mindeniket, s meg-oltalmazám az igazságot ellenek. A több aprólékos gézengúz *Ellenvetés*kéken én mostan nem pepecselek, mert azok-is ezekkel mind egy *kohbúl* költek és ezekre való feleletekkel, azok-is mind *el-ozslottanak*, és magokban-is *öszve-romlandék*, és *inok szakadoztak*. Akkor állattya annakokáért meg *Füstös Bátyánk* a Dohányozásnak szabados voltát, amikor *a Borjúk fenn az Égben szárnyokon repülnek*; vagy *mikor a Szarvasok azon levegő Égben [v:] járván legelnek*, mégpedig *Februariusnak 31-dik napján*. Csak vakarjon falt tehát *Füstös Bátyánk*, s mondgyon *Kuhit*.

Ím láttyátok kegyes Olvasók, mely *hinga Nádszálakkal*, és *hajlongó káka bucékókkal* támogassa *Füstös Bátyánk*, az ő neki igen tetsző, testestül és lelkestül ötet el-vesztő *Daliláját*, Dohányozását. Váltsd-meg élő ember a *drága údót*, és foglald a te üdvességednek kerestetésében. Eph. 5. v. 16. *fogadgy szóvt idején, s tarts penitentiát*. Solt. 95. v. 6. 7. Sid. 3. v. 15. [84:]

II. Haszon.

Intés. Ember! *kívánod-e lelkednek üdvességét*? El-hiszem, hogy kívánod; mert még ama nagy varázsló *Bileám*-is kívánnya vala, ki *nem éle az igazaknak életével*, de *azoknak halálával kívána meg-halni*. Szám. 23. v. 10. a *bolond szüzek*-is kívánkoznak-be a *menyegzőben*, az ajtónak be-zárattatása után *zörgetnek és kiáltnak*. Matth. 25. v. 10. 11. *sokan igyekeznek be-menni, és nem tehetik szerit*, így mond az Úr *Christus*. Luk. 13. v. 24. No hát, ha kívánod, *a gonosz*nak, a bűnnek, még csak a *látattytát*, avagy *színét-is el-távoztassad*. Hallád a fel-vött *Leckét* s a *Tudományt*. [v:]

A *vétéknek* még csak *gyanúságátúl-is* féllly, mint *Abimelek*, aki igen tisztességes pénzbeli ajándékot, nem ad *Sárának*, hogy ne legyen *gyanús* az ő *liberalitása*, hanem *Abrahámnak*. Ter. 20. v. 16. lásd az *Apostolokat-is*, kik, midőn az *Idvezítő* kijelenténé, *hogy egy ő közülök ötet el-áruhá*, tudakoznak ki-ki maga személyében, a *Christus censurája*, és *ületi* alá bocsátván magát: *Avagy én vagyok-e Uram?* Matth. 26. v. 21. 22. *Fél*ni kell azért, még a *választatott embernek-is* mindenkor a *vétékben* eséstül. 1 Cor. 10. v. 12. Péld. 28. v. 14. *Boldog ember, aki mindenkor fél*. Nem *szolgai*, tudni-illik, hanem *fiúi félelemmel*. [85:]

Annál-is inkább el-távoztassad, ami ő *magában-is gonosz és bűn*, mint a *részegség*, *lopás*, *paráznaság*. s. a. t. Nevezet szerint pedig *Tabacco-helluók térjetek-meg* az Istenhez, Isten-is meg-tér hozzátok. Esa. 19. v. 22. *Zack*. 1. v. 3. *tartsatok penitentiát*, és ti-is meg-tartattok az örök életre. 2 Cor. 7. v. 10. *tisztullyatok*-ki bűneitekből; mert *mocskoson, fertelmesen*, nem mehettek az Istennek eleiben. Sid. 12. v. 14. Jel. 21. v. 27. *Hadgyátok-el* a *gonoszt* és *cselekedgyetek jót*, és jól léssen dolgoztok. Esa. 1. v. 16. *Vetkezzétek-le* az *óv embert* minden ő *cselekedeteivel együtt*, és *öltözzétek-fel* a *Christust* minden [v:] ő érdemével *öszve*, és *felfogtok öltöztetni* ama bárány *Christus* Jésum véreben meg-mosatott ártatlanságnak *tündöklő fejér palástyában* az *Egekben*. Jel. 7. v. 14.

És a ti szíves meg-térésteknek, és penitentia tartástoknak bizonyosságára, az ördög szára bordáját lába fejestől. az az a pipa szarat pipástól, törjétek és rontsátok össze, tegyétek porrá.

Mert tulajdonok azonak, akik igazán meg-tértenek s penitentiát tartottanak, hogy a bűnökkel együtt azoknak eszközeit-is gyűlölni szokták, és el-vesztik s rontják. Példa Manasses. 2 Par. 33. v. 15. coll. cum 4. 5. 7. 12. a meg-tért Pogá[86:]nyok. Jer. 16. v. 19. a meg-tért Zsidók. Esa. 30. v. 22. amaz Ephesusi ördöngösök. Csel. 19. v. 19. Ugyan-is Isten, a vétkeknek cselekedőivel együtt az eszközöket-is utállyá. Ter. 3. v. 14. Lev. 20. v. 15. 16. így tégedet Tabacco-helluót, mind Pipástól utál, ha annakokáért Istenhez akarsz térni, s térsz, szükség, hogy az eszközt-is, amellyel vétkeztél, meg-gyűlöllyed és el-veszessed.

De félek rajta, hogy én most csak olajomat s munkámat vesztegetem, Malomban hegedülök. Süketeknek beszélek mesét. Kölyköket feresztek, akik bárányokká nem változnak. No tudgya-meg a posteritas, hogy volt Próféta az [v:] Izraélben. Ezech. 2. v. 5. Ha annakokáért sem az Úrnak parancsolattya őket nem rettentí, sem az ő igéje nem indíttya, én egyebet mit mondani nem tudok, hanem amit szent János én előttem: Aki fertelmes, legyen fertelmes ez után-is. Jel. 22. v. 11.

Proposui Nádudva
rini. 1712. 21 Febr. mox
Lőkini. 9 Oct. Praedi-
care nihil aliud est
quam derivare in nos
furorem populi. Lu-
ther.

[87:70] [v:71] [88:]

II.

Fundamentom.

Rom. 14. v. 23.

Valami hitből nincsen, bűn az.

Két igen nagy gonoszok vagynak e világban, amelyek közül az *utolsó* az *elsőből* származik, a *Bűn* tudni-illik, és a *Halál*. Mind a kettő köz az⁷² egész emberi nemzetséggel. Rom. 5. v. 12. az *első*rül láss. 1 Kir. 8. v. 46. Péld. 20. v. 9. Pred. 7. v. 20. Jak. 3. v. 2. 1 Jan. 1. v. 8. a *második*ról. Sid. 9. v. 27. Jer.: 23. v. 14. 1 Kir. 2. v. 2. Job. 30. v. 23. az *első*ről a fel-vött *Lecké*ben.

Summa. A Hit-nélkül-való cselekedeteknek mineműsége.

Részei.

I. Hit-nélkül való cselekedetek.

II. Mineműségi azoknak. [v:]

Magyarázat.

Inti az *erőtleneket* a versnek elein; hogy valami ételt meg ne egyenek *kétkelkedő lelki-ismerettel*; mert másként vétkeznének. Amelyet ezzel a *Syllogismussal*, okoskodással, rekeszt-be: *Valami Hitből nem léssen, bűn az. Aki valami ételt eszik kétkelkedvén, az nem eszik Hitből. Tehát aki valami ételt eszik kétkelkedvén, vétkezik, s annak okáért kárhoztattatott.* az az. hitetlenségnek vétkével köteleztetett Isten előtt.

Valami nem léssen Hitből, annyit téssen ez, né[89:]melyeknek értelmek szerint, mintha mondatnék: *Valami léssen kétkelkedő lelki-ismerettel.*

Noha mások többire ezt a mondást, mint a keresztyéni *Hit*ről közönségesen értendőt *allegállyák*. Igen jól-is. *Stegman*. Phot. Disp. 40. *Quast*. 3. p. 463. 464.

A *Hiten* annakokáért értsed itt, a *meg-igazító*. Rom. 3. v. 27. és *üdvezítő*. Eph. 2. v. 8. *hitet*, amely cselekeszik, hogy *tessünk az Istennek*. Sid. 11. v. 6. és a mi *cselekedetink* legyenek *kedvesek* és *kellemetesek* ő neki. Ter. 4. v. 4. 5. Öszve-vetve: Sid. 11. v. 4. *Mert valami nem léssen Hitből, bűn.*

Bűn az: Istent meg-bántó, és a cselekedőt kárhoztató bűn. [v:]

A *bűn* pedig semmi nem egyéb, hanem *ανομία, törvényt-szegés*, a törvénytől-való el-tévelyedés, avagy el-távozás. 1 Jan. 3. v. 4. a törvénnyel való ellenkezés, amint a citált helyben le-íratik.

Ellenemondás. *Mert valami Hitből nincsen, bűn.* De Csel. 28. v. 2. a *Barbarusok* Pállal és az ő társaival, *nem kicsiny emberséget tettek*. Bűne hát ez? Fel. Bizony nem bűn, ha *materiájára* nézve tekinted, amennyiben az emberi módra a *természet*

70 üres oldal

71 [utólagos betoldás: egész] emberi

72 tisztátalan [a lan azonnal javítva de-ből]

törvényének dicto mennyéből származott volt; de bűn volt mindazonáltal történet [90:] szerint, *formájára és végére* nézve; mert sem nem *Hit által*, sem nem az *Isten dicsőségének okáért* lett.

Azt mondgya hát az Apostol; hogy *valami léssen a Christusban való Hit-nélkül*, amely-nélkül lehetetlen, hogy valamely *ember, avagy cselekedet* Istennek tessék. Sid. 11. v. 6. bűn az.

Tudomány.

A *Hit nélkül való cselekedetek vétkek*. Ím hallod a Leckében. Lásd ide. Péld. 21. v. 4. A *hitetleneknek szántások*. az az. valamit gondolnak, szólnak, és cselekesznek, *bűn*. [v:]

Okai.

Hogy *Hit nélkül* semmi jót ember ne cselekedhessék, különbkülönb módon meg-mutattatik.

I. Mivelhogy a *Hit*, a Christus érdeminek minden hathatóságát meg-fogja, és magára szabja olyan ereje vagyon, hogy *a szívét meg-tisztítsa*. Csel. 15. v. 9. Valameddig pedig az a szívnek kútfeje tisztátalan, semmi tiszta addig abból ki-nem buzoghat. Mert a *fertelmeseknek és az hitetleneknek, semmi nem tiszta*; még az étel-is *de meg-fertezettettek az ő elméjek és lelki-ismeretek*. Tit. 1. v. 15. Ellenben, a *parancsolatnak vége, a [91:] szeretetet tiszta szívből, és jó lelkiismeretből, és tettetés-nélkül való Hitből*. 1 Tim. 1. v. 5.

II. *Hit által igazulunk-meg*, és így békélünk-meg Istennel. Szükség pedig, hogy a bűnösöknek *személyek* annak előtte Istennél kedves legyen a Christusban, minnek előtte azoknak *cselekedetek* ő neki kedvesek lehetnének. Mert hogy hogy tetszhet-nék Istennek annak *cselekedete*, aki *önnön maga* Istennek iszonyodásra és utálásra vagyon? *Isten, előbb tekintett az Abelre, annak utána az ő áldozattyára*. Ter. 4. v. 4.

III. Lehetetlen, hogy valaki az Istent igazán sze[v:]resse, és szeretetből azokat igyekezze cselekedni, amelyek neki kedvesek, hanem ha őtet olyannak ismeri, amineműek, önnön magát ki-mutattya a közben-járó Christusban. Az Istent pedig a Christusban szemlélni, a *hitnek* tulajdon *munkája*; és így az *Hit*, hatható, cselekedő *a szeretet által*. Gal. 5. v. 6.

IV. A *Hit*, aminthogy elsőben egyesít minket a Christussal; úgy mindgyárást a Christusból lelki szopással és hozzávonással erőt, hathatóságot, és életet von-szon, amellyel szentül cselekedgyünk. *Az én életemet élem az Isten Fiának hiti által*. Gal. 2. v. 20. [92:]

I. Haszon.

Tanítás. I. Csak azok a *cselekedetek* hát kedvesek az Isten előtt, amelyek *Hit-ből lesznek és származnak*. Ezen kívül, akármely *szépnek* tessék-is, nem kedves. *Hit által* egyesülünk a Christussal, akinek kedvéért, mind *magunk* és mind *csele-kedetünk* kedves az Isten előtt. Eph. 3. v. 17.

II. A mi cselekedetünknek annakokáért, az Isten Törvényével egyezőnek kell lenni. Esa. 8. v. 20. Mivelhogy az Hit az Istennek igéjére néz, az a bizodalom mi bennünk nem lehet, hanem ha amit cselekedünk az Istennek igéjével egyezzen. [v:]

III. A hitetleneknek annakokáért minden cselekedetük bűnök, mivel hit nélkül valók neveztetnek holtaknak. Sid. 9. v. 14. És a jó cselekedetek, amelyek ő benne félnenek tulajdon-képpen nem jó cselekedetek; hanem csak néminemű képei, a jó cselekedeteknek, sőt inkább tündöklő bűnök. Mert ha-szintén külön és magokba gondoltatva, avagy matériájokra nézve, jó dolgok legyenek-is; rosszak, avagy fertelmesek lettek mindazáltal, a subjectumnak meg-ferteztetéséből; nem különben, mint a jó liquor, nedvesség, tisztátalan⁷³ edényben, ama szerint [93:] Sincerum est nisi vas quodcumque infundis acescit. Hanem ha az edény tiszta lészen, valamit bele-töltesz meg-vezetésül. Matth. 17. v. 33. 34.

IV. Egyedül csak az Istent kell hát segítségül hívni, religiose tudni-illik. az az keresztyéni hit és vallás szerint, és nem kell semmi teremtet állatot. Mert a könyörgésnek hitből kell lenni, amely nélkül vétek, a Leckében. Csak szintén az egy Istenben szabad pedig hinni. Rom. 10. v. 14. a Credoban: Hiszek egy Istenben.

V. Vétek hát a halottnak harangozni. Mert az hit-nélkül való cselekedet.

VI. Vétek hát, az Úr Vacsorájának ki-szolgáltatásában, [v:] a kenyeret és bort illetni, s fel-venni. Mert hitből⁷⁴ nem lészen.

VII. Vétkezik hát, aki Hit-nélkül könyörög, Úr Vacsoráját veszi, alamisnállkodik s. a. t.

VIII. Vétek hát, az Úr Vacsorájának vételekor térdet hajtani. Mert nem lesz hitből.

IX. Vétek hát a Comoediázás. Mert nincs hitből.

X. Vétek a fajtalan Tánc. Mert nincs hitből.

XI. Nem tetszik hát Istennek, az Embertől magától választatott Isteni tisztelet, bár jó igyekezetet tegyen-is abban fel valaki. Mert valami Hitből nincsen, vétek az. Nincsen pedig a ki-gon[94:]dolt Isteni tisztelet Hitből; mivel nincsen fundamentoma a Szent írásban. Ugyan-is. Akkor tetszenek a mi jó cselekedetink Istennek, ha a Szent írásban való Isten parancsolatihoz alkalmaztatnak. Mert nem minden jó az, amely annak látszik. Jónak tetszik Saulnak; hogy az Amalektól nyert ökrökkel áldozék, de csak ez mondatik neki: Vallyon s gyönyörködik-e Isten az áldozatokban? így mond Ferus János, néhai Moguntiai Romano. Catholicus Concionator. in Matth. c. 4. pag. m. 49. b.

XII. Vétek hát embernek holtig való Nőtélenségre, a Regulás engedelmesség[v:]re, és a szabad akarattal való szegénységre, maga kötelezése. Mert az Hitből nem lészen: hol-ott csupa merő azon emberi találmányok.

73 hitből [a t utólag betoldva]

74 gördíték [a d azonnal javítva e-ből; az e azonnal javítva t-ből]

XIII. Az Eretnekeknek cselekedetek annak-okáért változnak bűnné; mivel azoknak hitek nem igaz Hit, hanem színes tettetés és hamis: amiképpen némely tudomány mondatik hamisnak. 1 Tim. 6. v. 20.

XV. Istent meg-bántó, s a cselekedőt kárhoztató vétek hát, amikor amaz ördög számára bordáját szívók a Tabacco-helluók, éjjel s nappal, mint a pokol füstölögnek, avagy gyönyörűségnek okáért, avagy hogy [95:] gonosz szokásból, avagy a vélek edgyütt dohányozóknak kedvéért, avagy hogy szomjúságot szerezzenek magoknak; hogy a testnek nedvességének moslékját ki-ürítsék, hogy serrel, avagy borral a helyét be-töltsék, a napnak és az éjszakának nagy részét meg-égetik: és így a drága üdövel együtt, javaikat, tisztességeket, egészségeket, el-pazarollyák. Hallod füstös Bátya! Valami Hitből nincsen, bűn az. Melyből én ím ilyen argumentumot gördíték⁷⁵ előd-ben, ugord által, ha inaidhoz bízol: Valami Hitből nem lészen, bűn az. Hogy te dohányosz, nem dohányosz hitből. Te[v:]hát a te dohányozásod bűn.

Melyiket tagadod? A major, az erősségnek nagyobbik része; az Apostolé, azt nem tagadhatd, hanemha *atheus*, Istentelen vagy. A *minort*, a kisebbik ágát, sem tagathatd igazán; hogy tudn. *hitből nem dohányosz*. Mert az hit az Istennek ígéjére néz; minekokáért bizodalom mi bennünk nem lehet, hanemha amit cselekedünk az Istennek ígéjével egyez. Egyez-e azzal a te *dohányozásod*? Hol vagyon annak nyoma a Sz. írásban? Hol a *parancsolat* róla? Hol a *példa* reá? Hanemha sz. Pálnak Szerecsen Országban írt Levelében volna. [96:⁷⁶]

ban való *Hit-nélkül*, amely-nélkül lehetetlen, hogy valamely *ember*, avagy *cselekedet* tessék Istennek. Ha szintén annakokáért a Hit *particulariter* vétettethetik is, a Leckében; meg-marad mindazonáltal *universaliter*, közönségesen ez az igaz: *Valami lészen Hit-nélkül*, mind ez a rész szerint *való*, s mind *ama közönséges-nélkül*, *bűn az*. Árt a Dohányozásod-is, Füstös Bátya, mind a kettő-nélkül vagyon. Nagyon *vétkezel* tehát; *átkozott* vagy hát, s *kárhozatra méltó*. Szaladgy, ha szaladhatsz! Ne rugaszkodgyál! [v:]

II. Haszon.

Cáfolás. Tévelegnek hát azok, kik azt taníttják. 1. Hogy az emberek *az újjá-születés előtt-is jól cselekedhetinek*, amelyet ők *bona praeparatoria*. az az. úgymint *kezdő és készítő jónak* neveznek, azért nagy azáltal annak a jónak, amely lészen az újonnan-való-születés után, el-követésére, az előtt való jót készítsen. Nem igaz ez; mert *valami Hitből nincsen*, az Istent meg-bántó, és a cselekedőt kárhoztató *bűn az*.

Ki-kapnak itt s azt mondgyák, hogy abban a *locusban* [97:] az *Hit*, nem jegyzi azt a *Hitet*, amellyel *hiszünk a Christusban*, ahonnét mondatnak a hívek. s. a. t.

75 a 95. és a 96. lap közötti lap kitépve

76 üres lap

hanem azt a Hitet, amellyel hiszünk *valamit szabadosnak lenni*. De erre fellyebbedke meg-feleltem.

2. Akik a *poenitentia tartást*, a természetnek rendi szerint a *Hitnél*, és a *meg-igazulásnál* elébb-valónak taníttyák. Nem jól. Mert hol-ott minden egyéb jó cselekedetek a *Hitből* származnak, úgyannyira, hogy *valami Hitből* nincsen, mind *bűn*: tehát az igaz *penitentia tartásnak*, és a meg-térésnek-is abból kell származnia, avagy azáltal kell lennie, [v:] mert egyébként maró *bűn* lenne, és Isten előtt kedves nem volna; holott *Hit-nélkül* a bűnös emberben *Isten szerint való szomorúság* nem lehetne, *amely* szerez *penitentiát az üdvességre*; hanem csak e *világnak szomorúsága*, amely *halált* nemz, mint sz. Pál szól. 2 Cor. 7. v. 11.

III. Haszon.

Rettentés. Meg-rettenhetnek innen. 1. Az *hitetlenek*, akiknek *könyörgések, ige hallgatások, Sacramentom vételek, alamizsnálkodások*. s. a. t. *Hit-nélkül-valók*. Mert azok nem egyebek, hanem mint Agoston egygyütt mondgya, [98:] csak *színes bűnök*. Kerekded mondása sz. Pálnak; hogy *ami Hit-nélkül vagyon, a' csak azon bűn*; afféle embereknek pedig; nincs igaz idvezítő *hitek*. Lásd. Péld. 15. v. 8. és 21. v. 27.

2. A *Hypocriták*, akik tettetésképpen cselekeszik a jó cselekedeteket, azoknak-is *cselekedetek* nem egyebek, hanem *tündöklő bűnök*; hol-ott *Hit-nélkül* valók. A *hypocritai Könyörgések*, nemcsak *meg-vettetnek* Istentől. Esa. 1. v. 15. Amos. 3. v. 22. de azok a *könyörgésnek* még csak *nevét sem érdemlik* Istennél. Esa. 43. v. 22. és 64. v. 7.

3. Meg-dobbanhatnak a *Tabacco-helluók*, a *Dohányosok*. Mert az ő *Dohányozások* Istent meg-bántó, s őket kárhóztató vétek, hol-ott *hitből* nincsen. [v:]

IV. Haszon.

El-intés. Szorgalmatosan el-távoztassad, hogy soha semmihez ne fogj, avagy semmit ne cselekedgyél *Hit-nélkül*; hanem valamit cselekeszel, bizonyoson el-hitedd magaddal, hogy az *tetszik* Istennek. Mark. 9. v. 23.

Mert kerekdeden mondgya az Apostol; hogy *ami Hit-nélkül vagyon, a' csak azon bűn*.

Mivelhogy pedig a *Hit*, az Istennek *igéjére* néz, az a bizodalom mi bennünk nem lehet, hanemha amit cselekedünk az Istennek *igéjével* egygyezzen. Honnét a' következik, hogy mi nekünk mindenkoron az Istennek *igéjének lineá[99:]jára* és *regulájára* kellyen nézzünk, hogy így minden mi *cselekedetinknek* cérnája, a Christusban való igaz *Hit* legyen, amely Christus minket az ő sz. Attyával meg-békéltetett, hogy ő a mi *cselekedetinket* szerethesse. Amen!

Proposui *Nadudva*
rini 1712. 21 Febr.
mox *Lókini*. 9. Okt.
Praedicare nihil ali
ud est, quam deriva
re in nos furorem po
puli. Luther.

[v:77] [100:]

III.

Fundamentom.

1 Cor. 10. v. 31.

Akár esztek, akár isztok, akármit cselekesztek, mindeneket az Isten dicsőségére cselekedgyetek.

Egy meg-ismertető bélyegjek ez az igaz híveknek, hogy ők nemcsak példájokkal, hanem a *hivatalnak*-is minden *nemével* provocálnak másokat a *kegyességnek* gyakorlására. Esa. 2. v. 5. Zach. 8. v. 21. Solt. 34. v. 10. és széllyel. úgy az Apostol-is, a fel-vött Leckében.

Summája.

Keresztyén embernek minden *cselekedetinek* céllya.

Részei.

I. Vagynak a cselekedetek. *Akár esztek, akár isztok, akármit cselekesztek.* [v:]

II. Vagyon a cselekedeteknek *céllya: az Isten dicsősége.*

Magyarázat.

A Bálványoknak áldoztattakról való *disputatiót*, vetélkedést, be-rekeszti az Apostol *közönséges parancsolatokkal*, amelyek, hogy mindenkor szemeink előtt legyenek, akarja, a mi *cselekedetinknek* és *életünknek* lineáit, hogy lelkünk-ismertit Istennek előtte éppen tartjuk, és felebarátunkat építsük.

Az első *Regula* az, hogy az *ételben, italban, és életünknek minden cselekedetiben* egyesgyedül az *Istennek dicsőségét* tegyük-fel. az az. semmit ne [101:] cselekedgyünk, ahonnét Istenre és a mi Vallásunkra *macula* hintethetnék, hanem mindenekben magunkat Istennek kellessük, és az Istennek dicsőségét elé-mozdítsuk. Int annakokáért, s a *leg-felsőbb véget* elé-írja, amelyet keresztyén embernek minden ő *cselekedetiben* fel kell tenni, amely az *Istennek dicsősége.*

Akár esztek, akár isztok. Az *evésnek* és *ivásnak* szavaival, minden *cselekedeteket* be-foglal; még azokat-is, amelyek *könnyebbeknek* láttatnak. *Synecdoché.*

Ezeket említi pedig; mert a bálványoknak áldoztattaknak ételéről szóla elébb. És hogy tanítsa a Keresztyéneket, hogy a *közönséges vendégségeken*-is, az ő tisztekről meg-kellessék emlékezniük. [v:]

De mindazáltal hozzáadgya: *akár mit cseleksztek.* s. a. t. Mintha mondaná: Némelyeknek agyasabbnak láttathatom⁷⁸ lenni. De ha a dolgot, és minek kell lenni minden cselekedeteknek céllyának, meg-gondollyátok, eszetekben veheti-

77 láttathatom [a hat utólag betoldva]

78 [utólagos betoldás: *Lelke*] többire

tek, hogy nem ok-nélkül intelk én erre benneteket. Az ember *Isten dicsőségére* teremtettet. Osztán, a keresztyén tisztí, hogy senkit meg ne botránkoztasson. s. a. t.

Az Isten dicsőségére. Az *Isten dicsősége* az, mikor Isten mi tőlünk és más emberektől igazán meg-ismertetik, és jónak, igaznak, mindenhatónak, jó-tevőnek lenni magasz[102:]taltatik s hirdettetik a Christusban. Minden mi cselekedetinknek *kút-fejének* ennek kell lenni.

Az Isten dicsőségére cselekedgyetek. az az. arra mint *célra* igazgassátok a ti cselekedetiteket.

Az Apostolnak argumentuma ez: A híveknek minden cselekedeteknek az *Isten dicsőségére* kell lenniük. Tehát ti nektek-is a köz-dolgoknak *usussát* az *ő dicsőségére* kell igazgatnotok. De közösülni a bálványozó vendégségekben, nem lesz az *Isten dicsőségére*. Annakokáért tinektek azokat felette igen el kell távoztatnotok. [v:]

Tudomány.

A *Keresztyén embernek* minden *ő cselekedetinek főv céllyának* kell lenni, az *Isten dicsőségének*. A fel-vött Leckében világosan látod ezt az *igazságot*. Lásd Col. 3. v. 17. Jan. 15. v. 8.

Okai.

I. Mert eleinte erre a végre teremtettünk volt. Mert *mindeneket önnönmagáért teremtett Isten*. Péld. 16. v. 4.

II. E' végre *váltattunk meg-is* a Christus által. 1. Cor. 6. v. 20.

III. Ez a vége, az Istennek minden velünk közlött *jó-téteményinek*. Solt. 50. v. 15.

IV. Mert *dicsőséget* várunk az Istentől. 1 Sam. 2. v. 30. [103:]

I. Haszon.

Tanítás. Ha. s. a. t. I. Tehát a Keresztyéneknek s üdvezülendőknek, egyedül *ami jó*, azt kell cselekedniek. Matth. 3. v. 10. és 7. v. 19. és 12. v. 33. 35. Mert csak *ami jó*, a' lesz *Isten dicsőségére*. A' pedig a *jó*, ami az *Istennek ki-jelentetett akarattya szerint* léssen. Ésa. 8. v. 20.

II. Meg-csallyák hát a *hypocriták*, kép-mutatók magokat, akik minden övéiket csak a' végre cselekeszik, hogy az *emberektől láttassanak*. Matth. 6. v. 1. 2. 5. az Isten tiszteletin a sz. Gyülekezetben jelen vagynak; hogy az *ő vétkeiket* palástolhassák. Jer. 7. v. 9. 10. 11.

III. *Őrizkedni-kell* hát a keresztyén embernek; hogy [v:] *okot* és *alkalmatosságot* ne adgyon másoknak, az *Isten dicsőségének meg-bántására*. Mert a gonoszra okot adni oly bűn, mintha ember maga cselekedne. Lásd. Rom. 2. v. 24. Ezech. 36. v. 22. 2 Sam. 12. v. 14.

IV. Valamihez annakokáért az ember akar kezdeni, valamit akar cselekedni,

első gondgyának kell neki lenni, hogy jól meg-rázogassa, hogy ha az az Isten dicsőségére fog-e lenni, avagy nem? Ha arra, cselekedgye, ha pedig nem, kerüllye. 1 Thes. 5. v. 21.

V. Tilalmas hát a *fajtalan Tánc*, a *Comédia*, és a *testnek* egyéb efféle *cselekedetei*, amelyek *nyilván* *vagynak*. Gal. 5. v. 19.

VI. Vétek hát a *Dohányozás*. Mert nem léssen *Isten dicsőségére*. Hallod a *Lec két* s a *Tudományt*. [104:]

II. Haszon.

Feddés. Meg-jegyzi innét *fekete szénnel* az Istennek⁷⁹ többire az *egész Világot*, akinek *cselekedetinek* nem az *Isten dicsősége Céllyá*; hanem a *magok testi kívánságának be-töltése*. 1 Jan. 2. v. 16.

Nevezet szerint pedig.

1. Akik az *evésben* és *ivásban* nem dicsőítik az Istent, a *mineműekről* láss. Luc. 12. v. 16. 17. 18. 19. és 16. v. 19. Esa. 5. v. 11. 12. és 22. v. 12. 13. Amos. 6.

Akkor azok sokakat *cselekesznek*, amelyekkel az Isten dicsősége meg-homályosítatik.

2. A *fajtalan Tánc* járókat. Nem *Isten dicsőségére* *cselekeszik*.

3. A *Comédiázókat*. Azok sem.

4. Akik a *halottnak harangoznak*. Azok sem.

5. Az *éjszaka éneklőket* Karácsonban s Új esztendőben. Azok sem. [v:]

6. Akik *egymás egészségéért*, hogy már, *isznak* s *nyálaskodnak*, amellyel egymást meg-bolondítyák. *Mindeneket Isten dicsőségére cselekedgyetek*, mond az Apostol, arra *cselekeszkezi* azokat?

7. Rövideden meg-mondva, mind azokat, akik minden ő *cselekedeteket*, *beszédeket*, és *életeket* az Istennek *gyalázattyára* fordítyák. Job. 21. v. 14. 15. életeknek egész folyását, és⁸⁰ minden ő *cselekedeteket*, úgy rendelik, hogy *legyenek* az Istennek *gyalázattyára*. Rom. 2. v. 23.

8. Leg-nevezetesebben, ama *Ördög szára bordája szívókat*, *Tabacco helluókat*, *füstös Dohányozókat*, akik a *Dohány füstinek be-szívásában*, és *ki-fúvásában*, nagy részét a *napnak*; gya[105:]korta az *éjszakának-is*, meg-égetik. No, *füstös Bátya* Istenedre s *lelkedre kényszerítelek*, valld-meg, hogy ha a *Dohányozást Isten dicsőségére cselekeszed-e* te? Igazán azt nem mondhatd, s nem-is mered mondani. Mert te azt, avagy *gyönyörűségnek okáért*, avagy *gonosz szokásból*, avagy a *veled együtt dohányozóknak kedvéért*, avagy *hogy szomjúságot szerezz magadnak*, hogy *testednek nedvességinek moslékját ki-ürítvén*, *serrel* avagy *borral* a *helyét be-töltöd*, *cselekeszed*. *Vétkezel hát*, *átkozott vagy hát*, *kárhozatra méltó vagy hát*, s *helyed* ha

79 <cselekedetit> minden

80 üres lap

meg nem térsz, *pokol* hát. De te magad-is oda vágysz, hol-ott pajtársodnak így mondasz: *Adgy egy Pipa Dohányt, s neked adom a menyországban való részemet.* Menny-el hát a te helyed[v:]re, mint *Júdás-is el-mene az ő helyére.* Csel. 1. v. 25.

III. Haszon.

Jóra-való-intés. Valamit annakokáért cselekedni akarsz, ezt a végét néz-meg elsőben-is, és minden eszközöket erre igazgass, míglén tökéletesen osztán el-éred.

Mert az *Isten dicsőségében* tétetett a mi *üdvességünk és örökkévaló dicsőségünk.*

Akár együnk hát, akár igyunk, akármit cselekedgyünk, mindeneket az Isten dicsőségére cselekedgyünk; mint a Leckében az Apostol bennünket tanít. *Mikor eszünk és iszunk, dicsőítetik az Isten.* 1. Ha ötet ismerjük az *ételnek és itálnak adójának* lenni. Solt. 147. v. 14.

2. Ha *mértékletesen* [106:] élünk az étellel, itallal. Tit. 2. v. 12. Közönséges példabeszédben igazán mondatott régenten: *Nem azért kell élnünk, hogy együnk, hanem azért kell ennünk, hogy éllyünk,* csak hogy egyszer s mind elménkben for-gassuk az *élésnek végét.* Solt. 119. v. 175. Be szép példa erre *Salamon*; mert az ő egész esztendőre való eledelének számában, noha az igen *bőséges* volt, semmi emlékezet a *borrul* nincsen, minekokáért arányozzuk innen, hogy az ő *asztala* nem volt *tobzódó s részeges.* 1 Kir. 4. v. 22. 23. [v:]

3. Ha a szűkölködő *szegényeknek-is* adunk. Neh. 8. v. 10. Törv. 14. v. 29. Esa. 58. v. 7. azt mondgya a *Jób*, hogy *ő az ő étkének falattyát nem ötte-meg maga, hogy abból árva nem ött volna.* Job. 31. V. 17. *Rara avis in terris nigroque similima Cygno.* Könnyebb ma *fekete Hattyút, s fejér Hollót* találni, mint egy *Jóbot.* Luk. 16. v. 21.

4. Ha az asztal felett *Istenes szent dolgokról beszélünk;* mint az *Abrahám* ismeretlen vendégi. Ter. 18. v. 9. 10. seqq.

5. Ha az *ételt, italt* az ember *hálódással* veszi. [107:]

Asztalához *könyörgéssel* ül-le, s *hálódással* kel-fel. 1 Tim. 4. v. 4. Törv. 8. v. 10. Joel. 2. v. 26. Lásd a *Praxis pict.* (pietatis certe) pag. 402. seqq. edit. *Várad.*

Nevezet szerint az *Isten dicsőségére* igyekezzenek. I. A *házasok.* 1. Mikor a házasságnak *authorának, szerző-okának* ismertetik az *Isten.* 2. A házasság *szentül contráháltatik és meg-őriztetik.* Sid. 13. Eph. 5. 3. A *magzatok* jól neveltetnek. Eph. 6. v. 4. Ilyen *Abrahám.* Ter. 18. v. 19. Így inkább dicsőítetik az *Isten,* mint az egész *celibatustól, nőtelenségtől.*

II. A *Mester-embereknek, és a szántó-vető embereknek,* nagy *matériájok,* okok, [v:] *alkalmatosságok* vagyon az *Isten dicsőítésére:* Ha meg-emlékeznek arról, hogy *Isten az, aki meg-áld.* Solt. 127. v. 1. 2. 1 Cor. 3. v. 6. Így *asztán a kegyességre* fognak igyekezni, magokat meg-tartóztattya *a csalárdságtól, Istenben bíznak,* és *egyebeknek jó például* lesznek. Ellenben, akik azt állíttyák, hogy a *dolgok az ő*

munkájokkal szereztetnek, azok vétkeznek a Szeretet ellen. Osztán a keresett jókkal *vissza-élnék*.

III. Az *Ecclésiáknak* és a *Respublicának* *Elöl-járói*. Végek ezeknek legyen, hogy az *Isten emineállyon*, fel-magasztaltassék, az *Ige* hallgattassék, és ennek *törvényivel* mindenek éllyenek. Így sze[108:]reznek magoknak *authoritást*. 1 Sam. 2. v. 30.

Így hát, minden mi cselekedetinknek *céllyá*, legyen az *Isten dicsősége*.

Indító ok. 1. Hogy erre igyekezzünk, a *természetnek törvénye* parancsolja és hadgya. A *fiak szüléjeket*, a *szolgák gazdájokat* tisztelik. Mal. 1. v. 6. Mennyivel inkább az *Istent*, ki midőn nem volnánk, *teremtett, fel-magasztalt, ő képét mi bennünk lenni* akarta. Sőt-inkább *Fiát adta*. Jan. 3. v. 16. Rom. 8. v. 32. Annakokáért mindeneknek méltán kell az *ő dicsőségére* lenni. Egyez, ami vagyon. Matth. 5. v. 16.

2. Mert *ő* az *Úr*, mi *szolgák*. *Ő teremtő*, mi *teremtett állatok*. *Ő Isten*, mi *emberek*. 1 Sam. 3. v. 18. *Jure* hát tartozunk azzal, hogy *mindeneket az [v:] ő dicsőségére* cseledegyünk.

Hogy *hogyan* léssen az? Fel. Lészen az, amikor az *ő*, és az *ő akarattjának ismeretivel* meg-világosíttatván, a *testet* meg-hódoltattyuk, mindeneket cselekeszünk az *ő* tőle mi előnkben íratott parancsolattya és ki-jelentetett akarattya szerint, hogy mások-is meg-nyerettessenek. Esa. 30. v. 21. Ezech. 20. v. 19. Minden mi cselekedetinknek *Regulája, rá mája, mértéke*, avagy *csapó cérnája* legyen az *Istennek ki-jelentetett akarattya*. Törv. 29. v. 29. mert ez írja mi előnkben, amelyeket kell *cselekedniünk*, és amelyeket el-kell *távoztatnunk*. Phil. 3. v. 16. Esa. 8. v. 20. Luk. 16. v. 29. [109:] ami azért *azzal egygyez*, avagy *azzal nem ellenkezik*, aszerint kell *viselned magadat*, és *cselekedetidet*. Ezech. 20. v. 19.

Könyörögj az *Isten Lelkének igazgatása s kormányozásáért*. Solt. 25. v. 4 .5. és 86. v. 11. és 119. v. 35. és 143. v. 20.

Proposui *Nádudva*
rini. 1712. 28 Febr. mox
*Lőkin*i. 16 Oct. *Praedica*
re nihil aliud est, quam
derivare in nos furorem
populi. Luther.
Cirkum *cisus ibidem*.

[v:⁸¹] [110:]

IV.

Fundamentom.

1 Cor. 10. v. 23.

Mindenek szabadok énnekem, de nem mindenek használnak. Mindenek szabadok, de nemmindenek építenek.

A Keresztyéneknek tisztí az, hogy ki-ki ne csak *magáért* szorgalmatoskodgyék, hanem *másokért-is*. Sid. 3. v. 12. 13. Hogy egymással a Keresztyéneknek ezt kellessék cselekedniük, taníttya az Apostolnak amaz hasonlatossága-is, amellyel állattya, hogy *ki-ki egy testnek tagja*. Mert innen el kell távoztatni, hogy egy valamely tag kárt ne vallyon. lásd. 1 Cor. 12. az egész Caputot. Ugyanazont kívánnya Jakab Apostol-is. c. 5. infin. [v:]

Erre már példa a sz. Pál Apostol a fel-vött Leckében-is.

Summája.

A köz-dolgoknak szabados hasznát, és azoknak el-távoztatását taníttya.

Részei.

I. Azoknak szabados usussa: *Mindenek szabadok énnekem.*

II. Azoktól való meg-tartózkodás az ő végében: *Nem mindenek használnak. Nem mindenek építenek.*

Magyarázat.

A Caputnak másik részére által-megyen az Apostol *per prolepsin*, meg-előzés által, amellyel meg-engedi a Corinthus-belieknek a *bálványoknak áldoztatnak ételét* önnön magában *szabadosnak* lenni; de *tilalmasnak* lenni mondgya, vala[111:]mennyiszer meg-sérti az ő felebaráttynak lelki-ismeretét, akiknek *üdvességét* kell inkább embernek nézni, mint az ő *maga testi hasznát*. v. 23. 24.

Amit a *Bálványoknak áldoztatokról* kérdettek, avagy kérhetnek vala a Corinthus-beliek, arra felel az Apostol. *Hogy ha szerencsére a hús, amelyet vesznek a Mészárszékbén, bálványnak áldoztatott leend. Ha a barátságos vendégségekben bálványnak áldoztatnak tetetnek elő az asztalra, meg kell-e magát attól embernek tartóztatni? Elő-bocsát két aphorismusokat közönségesen a köz-dolgokról, mennyire kell ezekkel élni? és mire kell ezekben ki-vált-képpen nézni? alát[v:]tomban meg-előzvé⁸² ezt az Instantiát: *Hogy ezek köz dolgok, annakokáért szabadosok.**

Meg-engedi *szabadosnak* lenni, de tagadgya abból következni: *Mindenek szabadosok. Tehát mindeneket különbség-nélkül kell cselekedni; mivel azokat a szaba-*

81 [utólagos betoldás: ezt] az Instantiát

82 [épít?]

dosokat, akkor kell osztán cselekedni, s csak azokat cselekedni, amikor s amelyek magunknak-is használnak, és felebarátunkat-is építik.

Az elsőbb *aphorismust* elé-teszi a maga példájával, amelyet magokra szabjanak: *Nekem, úgy mond, mindenek szabadok, de nem mindenek használnak tudni-illik, nekem.* De ha szintén igen *használnak-is nekem, [112:]* mindazonáltal *nem mindenek építenek, tudni-illik, felebarátomat.*

Az *argumentum* ez: *Csak azokat kell cselekedni, amelyek magunknak és felebarátunknak hasznosok. De nem minden szabadosok hasznosok énnekem és felebarátomnak. Annak-okáért sok szabadosoktól meg-szoktam magamat tartóztatni, s illik, hogy ti is magatokat meg-tartóztassátok. Ugyanazon értelemmel él-vala oda-fel. c. 6. v. 12.*

Mindenek. A közönséges öszve-vonatik a dolgoknak arra a nemére, amely *tractáltatik.* az az. *minden köz-dolgokra,* amelyek Istentől sem meg nem *tiltattak,* sem nem *parancsoltattak.* Mert amelyeket Isten meg-tilt, nem *szabadosok, [v:]* annál inkább nem *használnak;* hanem *ártalmasak,* annakokáért el-kell kerülni; mert minket meg-fergettetnek, és az Istennek haragja alá vetnek.

Mindenek. az az. a *köz-dolgok,* amelyek sem nem *parancsoltattak,* sem meg nem *tiltattak* Istentől. *Mindenek,* tudni-illik a *köz-dolgok.* Így. v. 33.

Szabadok, de nem használnak. az az. *jus* és *hatalom* engedtetett minekünk a *köz-dolgokban;* de nem mindenkor *használ* azzal a *jussal* és *hatalommal* élni. Vesd-öszve. c. 8. v. 9. és 9. v. 4. 5. 6. 12.

Nem mind használnak azok, amelyek szabadok. Mintha mondaná. Minden teremtetett állatokkal való élés engedtetett énnekem, annakokáért szabad nekem [113:] ennem a Bálványoknak áldoztattakat; de nem mindenek *használnak,* tudni-illik, *nekem.* Mások így *suppleállyák:*

Felebarátomnak.

Építenek, tudni-illik *felebarátomat.*

Az *építésnek* igéje vétetik *metaphorice,* hasonlatosság szerint, az épületektől, és annyit tészen mint *oktatni,* és *elé-mozdítani* önnön magát, avagy másokat az igaz kegyességben. Így. 1 Cor. 8. v. 1. és 14. v. 4. 17.

Építenek. az az. jobbá és boldogabbá tesznek. Az Apostol szólásának szokott módgya.

Tanuld-meg itt: *Köz-dolog* az, amely Istentől, sem [v:] nem *parancsoltatik* minekünk, sem nem *tiltatik* mi-tőlünk. Ilyen cselekedet, *enni, inni, jární, fejünket megnyitni, ruhában fel-öltözni, feleséget venni, férjhez menni, nőtelennek, gazdagnak, szegénynek lenni.*

Tudomány.

Minden dolgokban, nemcsak arra kell vigyázni, mi legyen szabad; hanem arra-is, hogy mi használ és épít. A fel-vött Leckében látd ezt. Lásd. 1 Cor. 6. v. 12. és 8. v. 9. 13. és 9. v. 4. 5. 6. 12.

Oka.

Mert minden mi cselekedetinknek *főv céllyának* kell lenni, az *Isten dicsőségének*: másod rend-beli *felebarátunknak építése*, avagy *üdvessége*. 1 Cor. [114:] 10. v. 31. 32. Matth. 5. v. 16. Rom. 14. v. 19.

I. Haszon.

Tanítás. I. Tehát az idvezülendőknek *okosoknak* és *vigyázóknak* kell lenniük, hogy ne minden *szabadokat* véllyenek lenni *cselekedendőknek*. 1 Cor. 16. v. 13.

II. Ugyanazonoknak szükség, hogy legyen *gyakoroltatott érzékenységek* a Sz. írásokban, hogy meg-tudhassák, melyek legyenek *szabadok*, és melyek *használnak* és *építenek*. 2 Cor. 8. v. 7. Cal. 3. v. 16.

III. Boldog ember hát az, *akit Isten igazgat*, és az *ő Törvényére meg-tanít*. Solt. 94. v. 12.

IV. Innen meg-ítélhetjük, hogy ha *két test s vér atyafiak*, *vehetnek-e feleségül két test s vér atyafiakat*. Szabad, de nem használ s⁸³ épít. [v:]

V. Hogy ha az *Atya*, *el-veheti-e az Anyát*, s *annak fia amannak a leányát*. Szabad, de nem használ, sem nem épít.

VI. Hogy ha a *Tutorok*, avagy *gondviselők*, *el-vehetik-e feleségül az árvákat*, *akiknek ők tutori s gond-viselői?* Szabad, de nem használ, sem nem épít.

VII. Innét meg-tanulhattuk, mit kellessék ítlünk, ama világot *özön-víz* módgyára el-borító, *utálatos*, *undok*, *ocsmány Dohányozás* felől. Hogy tudni-illik az *tilalmas*, és nem jó, *vétek* és *kárhozatos*. Mert az sem nem szabad; mint az első *Prédikációban* meg-mutattam, hol-ott *vétek*: sem nem használ a *Tabacco-helluonak*: sem felebarátját nem építi; mint majd meg-mutatom. [115:]

II. Haszon.

Feddés. Ha. s. a. t. *Fekete szénnel* jegyzi-meg az Istennek *Lelke*. I. A *Comoedia* csinálókat. Ha szintén a *Comoedia* szabad volna-is; de nem használ, sem nem épít.

II. A *fajtalan Tánc* javallókat és járókat. Az-is, ha szintén *szabad* volna-is, de nem használ, sem nem épít.

III. A *mértékletleneket* és *részegeseket*. Az-is használ-e és épít-e?

IV. Amaz *Ördög szára-bordája szívókat*, *Tabacco helluokat*, *füstös Dohányozókat*, akik a *Dohány füstinek* fel-szívásában és ki-fúvásában, nagy részét a napnak, gyakorta [v:] az éjszakának-is meg-égetik. Állj elő *füstös Bátya*, hadd fedgyem veled a *Jehova* előtt. Az *Úrnak* választott edénye azt mondgya hogy. *Mindenek szabadok* énnekem, de nem mindenek *használnak*. *Mindenek szabadok*, de nem min-

83 [utólagos betoldás: Példa *Isaár*, aki *Rebe[v:]cát* nem egyenest vitte a maga *Sátorában*, hanem az *annyáében*, tisztességnek okáért. Ter. 24. v. 66.] Okai.

denek építenek. Engedgyük-meg bár, hogy a Dohányozás szabad, az élő Istenre kénszerítelek, hogy mond-meg micsoda hasznát veszed a Dohányozásnak, és mit épít az? Az-e haszna, hogy magadat vele gyönyör[116:]ködteted? avagy hogy szokásból cselekedsz? avagy hogy compotoridnak kedvekért cselekedsz? avagy hogy magadnak szomjúságot szerezz? hogy tested nedvességének moslékját ki-ürítsed, és Serrel avagy borral be-töltsed a helyét? avagy hogy az údót meg-csallyad? egyéb haszna, úgy tudom, ezeknél nincsen; de ezek-is olyan hasznok, amelyek teneked szégyent szülnek, vagy itt, vagy amott. Rom. 6. v. 21. Jer. 31. v. 19. Károd nem kevés következik belőle; mivel a drága údóval együtt jövaidat, tisztességedet, egészségedet, el-tékozlod. A Dohányozással való álmodozás-is azt mutattya. *Somnians se ore et naso ducere fumum Nicocianae Americanae, quae vulgo Tabak appellatur, admonetur [v:] fore, ut ejus fortunae diffrentur, et opes vertantur in furmum.* Magyaról. Aki úgy álmodik, hogy ő Dohányoz, ezzel intetik, hogy az ő javai el-fúvatnak, és az ő kincse s gazdagsága füstben megyen. Így mond a tudós *Malianus*. Vat. cap. 29. pag. 263.

Hát a Dohányozás épít-e? Magadat, avagy felebarátodat azzal, az igaz kegyességben oktatód-e, s elő-mozdítod-e? Magadat nem építed; sőt magadat azzal Istentagadóvá teszed. Tit. 1. v. 16. az Istent tőled el-űződ. Job. 21. v. 14. hol-ott az ő Tíz parancsolatit lábad alá taposod, és azt meg-rontod; mint oda-fel, az első Prédikációban meg-mutattam. *Felebarátodat* sem építed; hol-ott ötet gyakorta való szemérem-nélkül való füs[117:]tölgésséddel meg-botránkoztatód. Másokkal-is kel-lene gondolni; nemcsak az, hogy vétek-nélkül cselekedheted, (melyet soha nem cselekedhetsz) hanem arra-is kellene vigyáznod, hogy másokat meg ne botránkoztatnál, mert *Jaj a botránkoztatónak!* Matth. 18. v. 6. Oh be ki-vájta e világnak Istene szemeidet, mint a *Filisteusok* a *Sámsonnak* szemeit. 2 Cor. 4. v. 4. Bir. 16. v. 21. Félő, hogy rajtad nem essék ama rettenetes büntetés, melyet Isten a meg-általkodott engedetlen hitetlenek ellen *Esaiásnak* szóla; hogy *ne láss, se érts.* Esa. 6. v. 9. 10.

III. Haszon.

Intés. Szorgalmatosan el-távoztassuk, hogy soha *semmihez ne fogjunk*, avagy *semmit ne cselekedgyünk*, [v:] ami nem *használ*, és nem *épít*.

Proposui *Nádudvarini*.

1713. 6 Mart. mox *Lőkini*.

16 Okt. *Praedicare nihil*

aliud est, quam deriva

re in nos furorem po

puli. Luther.

[118:]

V.

Fundamentom.

Phil. 4. v. 8.

Atyámfiái, amelyek igazak, amelyek tisztességesek, amelyek igaz cselekedetek, amelyek tiszták, amelyek szerelmetesek, amelyek jó hízők, és ha mi jóság és valami dicsőret, azokról gondolkodgyatok.

A jó cselekedetek nem érdemlői az örök életnek. Mert a mi jó cselekedetinkhez nem illenek azok a requisitumok, amelyek az érdemben meg-kívántatnak, amelyek ím ez hármak.

1. *Hogy merőn attól származzék, aki érdemel.* 2. *Hogy ne legyen tartozás-képpen-való.* 3. *Hogy a jutalommal egyenlő legyen.* Ezek közül a requisitumok közül csak egy-is a szenteknek jó [v:] cselekedetekhez nem illik. Mert *nem mieink-is főképpen,* hanem *Istené mibennünk.* 2 Cor. 3. v. 5. Fil. 2. v. 13. és *tartozás-képpen-valók.* Luk. 17. v. 20. és *az örök élettel igaz egygyezőségek nincsen.* Rom. 8. v. 18. A második vagyon a föl-vött Leckében-is: *Minden cselekedetek tartozás-képpen valók; mert minden jó cselekedetek parancsoltattak Istentől.*

Summája.

Int az Istennek Lelke különb-különb jóságos cselekedetekre, amelyeknek a szentekben kell lenniük.

Részei.

I. *Vagynak a jóságos cselekedetek, amelyekre int.*

II. *Vagyon az intés.*

Magyarázat.

Inti annak-okáért az híve[119:]ket, hogy minden-féle jóságos cselekedetekben bővölködgyenek, valamelyek az Isten parancsolattában vagynak. És ezek közül példának okáért, egynéhányat elé-számlál, melyek a Keresztyén embernek ékességi a külső társaságnak rendiben.

Atyámfiái. Ebben ki-adgya az ő hozzájuk való szeretetét, s kegyes indulattját, s meg-mutatgya, hogy az ő javokat kívánnyá, keresi és munkálódgya; mint másutt-is gyakorta.

Igazak. Az *igazságot* elől-teszi. Mert semmi inkább nem illeti a keresztyént, hol-ott önnön maga a Christus *igazság.* Jan. 14. v. 6. Meg-kell ezt tartani *Istenhez* elsőben. Mert az *igaz tisztelet hitben áll, és igazságban.* Jan. [v:] 4. v. 24. *Osztán,* az *emberekhez-is* nem lehet hogy meg ne tartassék, ha hogy nem akarunk lenni igen hitetlenek.

Ez a szóv ellenében tétetik annak, ami *hamis és hazug,* amely értelemmel az

igaz vétetik tulajdon-képpen. Így igaz az: *Isten beszéde*. Az igazmondónak hinni kell. Jan 19. v. 35. és valamelyek igazak, azokról kell gondolkodnunk, a Leckében.

Tisztességesek. *Tisztességeseknek* hívatnak, valamelyek néznek az *erkölcsökben* való *gravitásra*, becsületes méltósággal maga-viselésre, és így a tisztességnak követésére és meg-tartására a *beszédekben*, *cselekedetekben*, *öltözetben* és *járásban*: és amelyeknek ellenekben [120:] tetetnek, valamelyek az elmének *állhatatlan könnyűségét* mutatták.

Igaz cselekedetek. Ez kinek az övét meg-adgya. Tartozik ez a *Magistrátusokra* elsőben. Osztán minden *rendekre*. *Házastársakra*. *Munkásokra*. *Kalmárookra*. *Szolgákra*. Akik ezeket meg nem tartják, sem nem igazak, sem Istennek nem kedvesek. Mert ez kivált-képpen való *speciese* a szeretetnek.

Tiszták. Vitethetik ez az embernek *egész társalkodására*. Elsőben mindazonáltal a *Szeplőteleniségre* tartozik. A *bujaság* és *fajtalanság* az egész embert meg-vesztegeti. A *maga teste ellen való bűn*. 1 Cor. 6. v. 18. sőt önnön maga Isten ellen való. Nem [v:] akarja annakokáért ezt *neveztetni* a hívek között a Sz. Pál. Eph. 5. v. 3.

Szerelmetesek. az az. amelyek minket mindeneknél, a *hitetleneknél*-is, akik között forgunk, *kedvesekké* tehetnek, csak hogy legyenek *tisztességesek*, és elsőben Istennek *kedvesek*. Rom. 12. v. 17.

Jó hírűek. Mindeneket be-foglal, parancsolván azokat követni, amelyek *jó nevéek*, *jó hírűek*. az az. amelyek *jó és tisztességes hírt* nevet szülnek minékünk és a mi Vallásunknak. Mert a Keresztyénnek első tiszti, hogy az Úrnak neve gonoszul ne halljon, az életnek tisztességtelen társalkodása miatt. Matth. 5. v. 16.

És ha mi egyéb jóságos cselekedetet vagyon. A *spe*[121:]*ciesnek* a *genus* gyakorta igazán vettetik alája.

És valami dícsíret. Amely a jóságos cselekedetnek néminemű jutalma, mint a *tisztesség és dicsőség*-is.

Azokról gondolkodgyatok. Azokról kell elmélkedniek a kegyeseknek, szorgalmasan azokra kell figyelmeznie, azokra kell gondot viselnie, azokról kell meg-emlékeznie. A *gondolkodás* meg-előzi: annakutána következik a *cselekedet*.

Tudomány.

Minden dolgokban, a tisztességre kell embernek vigyázni, s ami tisztességes, azt kell neki cselekedni. Ím hallod a Leckében. *Amelyek tisztességesek, azokról gondolkodgyatok*. Lásd. 1 Cor. 14. v. 40. Rom. 12. v. 17. 2 Cor. 8. v. 21.⁸⁴ Példa *Isaár*, aki *Rebe*[v:]*cát* nem egyenest vitte a maga Sátorában, hanem az anyyáéban, tisztességnek okáért. Ter. 24. v. 66.

84 [utólagos betoldás: Voetius. Pol. Eccl. part. 1. lib. 3. Tract. 1. Sect. 2. c. 6. p. 115.] XI.

Okai.

I. Hogy a mi életünknek *tisztességével* a gonoszokat meg-jobbítsuk: és a mi gonosz akaróinknak szidalomra való alkalmatosságot ne adgyunk, sőt azt el-vágjuk. 1 Pet. 3. v. 15. 16. és ugyan ott. v. 1. 2.

II. Ha életünknek *tisztességével* és *ártatlanságával*, magunkat minden embereknek kellettyük, tehát hogy velünk gonoszul cselekedgyenek, annak alkalmatosságát el-vágjuk, avagy bizony okot az ártásra a mi ellenséginknek nem adunk. Így élünk jó lelki-ismerettel, amelyet Sz. Péter parancsol. 1 Pet. 3. v. 16.

III. Hogy *hírünket nevünköt* meg-oltalmazhassuk. Péld. 22. v. 1. [122:]

IV. Hogy a *botránkozást* el-távoztathassuk. Matth. 18. v. 7.

I. Haszon.

Tanítás. Ha. s. a. t.

I. Tehát *barátinknak jó akarattával* emberségesen kell élnünk. Példa. *Abrahám*, ki midőn ingyen adnak neki a temető helyet, emberségesen el-venni nem akarta. Ter. 23. v. 11. 13.

II. Javallható s illendő hát, hogy az *Özvegy asszonyok*, kivált-képpen való öltözettel élnek, az *ő bánattyoknak*, *alázatosságoknak* és *magok meg-tartóztatásának* bizonyosságára; mint *Thamá*r. Ter. 38. v. 14. 19. *Bethsabe*. 2 Sam. 11. v. 27.

III. Rút s illetlen hát az, hogy a mi *asszonyink* közül némelyek *Szoknyájokat elől fel-szokták kötni*, s köz helyre, *Templom[v:]ban*, *Piacra*, *Mészárszékben*. s. a. t. úgy szoktanak menni. *Tisztességtelen* ez. Lásd. Törv. 22. v. 12.

IV. Jól vagyon hát az, hogy az asszonyinak *el-jegyztetése*, és *haza-vitele* között, valamely bizonyos üdő szokott közben vettetni. Törv. 22. v. 23. Matth. 1. v. 18. *A természeti tisztesség* kívánnya azt. Ne mindgyárt az *el-jegyzés* után az emberek barmok módgyára oda rohannyonak, az hová az *érzékenység* őket hajtya.

V. Nem illik hát, hogy *két test s vér atyafiak*, ugyan *két test s vér atyafiakat* vegyenek *magoknak feleségül*. *Tisztesség* ellen vagyon az.

VI. A' sem illendő hát, [123:] *hogy az Atya az Annyát*, s *annak a fia*, *ennek a leányát*, *vegyék feleségül*. Ez-is *tisztesség* ellen vagyon.

VII. Rút hát az-is, amikor a *Tutor*, avagy *gondviselő*, *az árvát*, *akinek tutora*, *magának feleségül veszi*.

Tisztesség ellen vagyon ez-is.

VIII. Helyben hagyattathatik hát *a Házasságnak Menyegzői-gyűlése*; hogy a menyegzőben bizonyos számú emberek szoktanak jelen-lenni. Ez, noha nem tartozik a házasságnak *substantiájára*, *állattayára*; vagyon mindazonáltal abban *honestas*, *tisztesség*, és *illendőség*, és a *Republicának [v:] nagy haszna*; mind az; hogy a *házassági alkalom* bizonyosabb legyen, s mind pedig, hogy a *házasok*, és a *született magzatok*, ismertessenek *törvényeseknek*, és nyílván meg-választassanak *a törvénytelenektől*. Ter. 29. v. 22. Bir. 14. v. 10. Jan. 2. v. 1.

IX. Nem kell hát meg-engedni a házasságot az ifiú-legény, és a vén asszony között. Ismét a vén dada, vén férjfiú és menyecske, ifiú asszony között. E' sem tisztességes egyik-is.

X. Javallható dolog tehát, hogy az új házásokat az Egyházi-szolga szok[124:]ta öszve-adni, s egyszer s mind meg-áldani. E' tisztességes; mert így mindenek előtt nyilván lészen, hogy azok a házások törvényesen és tisztességesen költenek öszve.⁸⁵ Voetius. Pol. Eccl. part. 1. lib. 3. Tract. 1. Sect. 2. c. 6. p. 115.

XI. Nem csuda, hogy még a pogány embereknél-is sokat ért a tisztesség. A Laconok, ha mikor az ő Isteneket segítségül hívnák, semmit egyebet nem kérnek vala, hanem hogy adnák hozzájuk a több jókhoz azokat-is, amelyek leg-tisztességesebbek volnának. Hujus rei testis est Plut. in apoph. Lacon. [v:]

XII. Meg kell hát a férjfiaknak magokat tartóztatni az ő feleségjektől, s azokkal nem kell közösülni, amikor im-már azok pragnansok, nehézkesek, viselősök. Tisztesség ellen volna az. Clemens Alex. Padog. lib. 2. c. 10. állattya, hogy Móses sohul csak egyet-is a régi Zsidók közül nem hoz-be, aki öszve-ment volna az ő terhes feleségével. Mert csak maga a gyönyörűség, úgy mond, ha ki azzal él még a házasságban-is, törvények-nélkül vagyon, és hamis, és az okosságtól idegen – és nem [125:] szabad az im-már munkálkodó természetet még-is nehézséggel illetni kelletinél fellyebb a fajtalan bujaságra rohanván. Chrysostomus. Exposit. alia in Matth. hom. 34. Meg-tartóztatad magadat a nehézkestől, szégyenled cselekedni, amelyet az oktalan állatok nem cselekesznek. Minden oktalan állat az ő fogadásának tisztességét és idejét meg-tartya: az ember pedig egyedül meg-utállja. Így Hieronymus-is ad c. 5. Eph. Athenagor. in sua presbeia. Amiképpen a szántó ember, minekutána a magot a földben be-[v:]vetette, az aratásnak idejét várja, sem mást azon felül nem vet: így minekünk-is a kívánságnak módgya a magzatoknak támasztásával határoztatik-meg.

XIII. Nem jó hát a férjfiúnak az asszony ruhájában; sem az asszonynak a férjfiú ruhájában, öltözni. Tisztesség ellen volna az. Lásd. Törv. 22. v. 5. az hol-ott Isten parancsollya a tisztességet a szüzességnek meg-oltalmazására, és a bűnöknek alkalmatoságának el-távoztatására. Láss ide egy undok cselekedetet a tudós [126:] Voetiusnál. Anno. 1632. Amstelodámban egy Leány férjfi ruhában öltözvén, s nevét el-változtatván (Borbála volt, s magát nevezte Guilielmus Adrianinak) magának vett feleségül egy szűz Leányt, akinek neve volt Hillegonda Johannis de Cruyd, magát (a szokás szerint) publicáltatta, die 12 Sept. haza-vitte, el-hálta, s egynéhány hetek alatt volt vele, osztán csalárdsága fel-fedeztetett, tömlöcben vettetett, és meg-büntettetett, noha nem úgy, amint kell vala. Voetius. Pol. [v:] Eccl. part. 1. lib. 3. Tract. 1. Sect. 3. pag. 198. 199. ex Jacob. Laurent. Eccles. Amstel. tract. cui titulus: Paulus dűsnoétos. Loco. 36. pag. 381.

Más-is, Eugenia nevű férjfi ruhában öltözvén férjfiának tette magát, s Apát

85 <idegen> az okosságtól

úrrá tétetett. Aleim. Avit. Carm. ad Soror. de Eugen. Volt oly Férjfi (névvel), ki gyermeket szült. Sigebertus Abbas Gimblacensis in Chronico Friginsensis lib. 7. Chron. Cornel. Agrippa, de Vanit. scient. c. 62. Vilhelmus Occam. in c. 184. oper. go. dierum. Ranulphus in polychron. [127:] lib. 5. c. 32. Joan. Bocatius. libr. de clacis mulierib. c. 99. Antonin Archiepiscopus Florent. tit. 16. part. 2. cap. 1. sect. 7. Aeneas Sylvius in sexta mundi atete. pag. 170. Johannes Baptista Mantuanus. libr. 3. Marcus Antonius Cortius Sabellicus. Ennead. 9. libr. 1. Hermannus Hedituus. lib. 2. part. 2. Onus Ecclesia. cap. 19. Dominicus Jacobatius Cardinalis. lib. 9. de Coart. 9. num. 6. 7. Petrus Gregorius Tholosanus. in Syntag. Juris. lib. 15. c. 5. num. 21.

XIV. Menthetetlen tehát és büntetésre méltó azoknak fajtalanságok, akik kendőznek festé[v:]kekkel orcáikat szépegetik és ékesgetik, hogy már, mint Jezabel. 2 Kir. 9. v. 30. Bezzeg az-is contra honestatem vagyon ám! Olvasd-meg Martyrt. Loc. Comm. Clas. 2. cap. 2. pag. mihi. 175. seqq. Voetiust. Dispp. part. 4. de Excelsis mundi, nominatim de Ornatu faciei. p. 430. ad. 443.

XV. Aki annakokáért jó hírt, nevet akar magának szerezni, amelyek tisztességesek, azokra kell neki gondot viselni. Agesilaus a Lacedemoniaiaknak Királyok kérdetvén: Hogy hogy kell jó hírt, nevet szerezni? Felelt. Ha azokat mondod, ame[128:]lyek leg-jobbak, és cselekeszed, amelyek leg-tisztességesebbek.

XVI. Nem jó hát a férjfiúnak az önnön feleségével-is közösködni s össze-menni akkor, amikor az aszszonyi havat, holnaponként járó vér-folyást, szenyved. Mert az nem volna tisztességes. Hogy itt azt el-hadgyam, hogy az az Isten Törvényével-is meg-tiltatott legyen. Lev. 18. v. 19. és 20. v. 18. amelyet a természet-is dictál.

XVII. Nagyon vétkeznek annakokáért mind azok, akik a fekete sereg Táncát járájk s ugordgyák. Mert az tisztesség ellen-is vagyon. [v:]

XVIII. Innét eszedben vehetd, hogy ha jó és jovalható-e, ama Istentül utált Dohányozás. Minden dolgokban a tisztességre kell embernek vigyázni, ami tisztességes azt kell neki cselekedni. Vallyon s tisztességes-e a Dohányozás? Melyet, ha csak az ifjak cselekednének, talám még-is szenyvethetőbb volna; de hogy még a Vének-is, akiknek immár fél lábok a Cháron csólnakjában, avagy a koporsóban vagyon, cselekeszik, sokkal szenyvethetetlenb. És ha csak a secularis, s külső renden lévőek cselekednék, kisebb volna talám; de hogy még az Ecclesiasticusok, s belső személyek-is cselekeszik, annál-is nagyobb. De erről majd oda alább többet. [129:]

II. Haszon

Feddés. Innét az Istennek Lelke fekete szénnel jegyzi-meg. I. Amaz ignobile Vulgust, nemtelen paraszt községet, akinél igen kicsinyt, avagy tellyességgel semmit sem ér a honestum, a tisztességes, hanem csak az utile, a hasznos. Innen mondgyák köz-beszédben: Vulgus amicitias utilitate probat. az az. a köz-nép a barátságot a haszonból ítéli. Innen-is vagyon, hogy vékony ő benne az emberség, amint erre példa ama dús gazdag paraszt Nabal. 1 Sam. 25. v. 10. 11. a Suc[v:]cot

lakosi. Bir. 8. v. 4. 5. 6. *Peniel-beliek*. ibid. v. 8. a *Betlehem-beli* paraszt polgárok, kik a született Messiásnak csak szállást sem adának, a barmaiknál barmabbak lévén. Luk. 2. v. 6. 7.

II. Kik az öltözésnek módgyában ki-lovagolnak az ő sorsokon és rendeken; sőt értékeken-is kívül, és azok felett. Minden *sexusban*, *atasban*, *rendben* találtnak olyan emberek, akik ebben a részben vétkeznek. *Férfiak*, *asszonyok*, *Vének*, *ifjak*, *Papok*. s. a. t. *Ruhájok bíbor*, *bársony*, *egész selyem ruha*, *arannyal* és *ezüstel szóvt*. Avagy ha egészen nem olyan, *drága zsinórral* és *peremmel környül*-[130:]*vétetik* s. a. t. *Meg-illeti Mátét a koszl!* Ez-is bezegg *tisztesség* ellen vagyton. A *lágý* (selyem) *ruhák azokéi*, *akik a királyok udvariban forognak*, úgy mond az Úr Christus. Matth. 11. v. 8.

III. A *Tanító Haszonban* be-hozottakat. num. V. VI. VII. IX.

IV. Hogy itt többet ne említsek, amaz *Ördög szára bordáját szívókat*, *Tabacco-helluókat*, *füstös Dohányosokat*, akik a *tisztességgel* semmit sem gondolnak, semmit arra nem hajtnak; hanem *mindenek előtt* minden *szemérem-nélkül* füstölögnek, abban *éjet napot* [v:] egyé-tesznek. *Örökké* (mint a *pokol*) füstölögnek, mikor *házokban ülnek* és mikor *úton járnak*, mikor *feküsznek* és mikor *fel-kele*nek, mikor *munkálód*nak a mezőben, *szántonak*, *vetnek*, *boronálnak aratnak*, *gyűjtö*nek. s. a. t. Mikor a *gabonát hordgyák*, a *szirún nyomtattyák*, *szórják*. s. a. t. és valamit cselekesznek örökké *szájokban* az *Ördög szára bordája*. Szemeimmel láttam 25 Apryl 1713., hogy efféle a halottnak, másokkal edgyütt, *koporsót* csinált, a két kezeivel dolgozott, *munkálódott*, *fúrt faragott*, de *halandóságáról* el-feletkezvén füstölgött, s *szájában* volt az *Ördög szára* [131:] *bordája*, meg sem fogta, csak úgy szívta, nem-is eresztém-el vele, hanem ugyanakkor mindgyárt a *Prédikálás* közbe meg-vesszőzém érette. Ezek annakokáért nyilván, *szemtelenül*, az *Istennek* és az embereknek *minden becsületi-nélkül*, szüntelen füstölögnek. Hol itt a *honestas?* a *tisztesség*. No lesz oly üdő, hogy az *ő kínzódásoknak-is füstí fel-megyen mind örökön örökké*. Amen! Jel. 14. v. 11.

III. Haszon.

Intés. *Amelyek tisztességesek azokrúl gondolkodgyunk*. A *tisztességre* hát igye-[v:]kezzenek. I. Az *Ecclésiának Tanítói*. 1 Tim. 3. v. 8. és 4. v. 12. Tit. 1. v. 8. Eph. 4. v. 2.

II. A *Magistrátusok*. Ki-jöv. 18. v. 21. Marc. 15. v. 43.

III. A *ház-népnek fejei*.

IV. *Minden emberek*. Rom. 12. v. 17.

És azok. 1. A *Vének*. Tit. 2. v. 2. *beszédekben*. Phil. 4. v. 8. *Cselekedetekben*. Luk. 2. v. 37. *Magok-viselésében*. Tit. 2. v. 5.

2. Az *asszonyok*. Csel. 13. v. 50. és 17. v. 12. 1 Tim. 2. v. 9. és 3. v. 11. 1 Pet. 3. v. 3. seqq.

3. Az *ifjak*. Préd. 12. v. 1. 3. 2 Par. 34. v. 3.

4. A *szüzek*. Esa. 3. v. 16.

Proposui *Nádudvarini*.

1712. 13 Marty. mox *Lókin*.

23 Oct. *Praedicare nihil aliud est, quam derivare in nos furorem populi*. Luther.

[132:]

VI.

Fundamentom.

Jer. 10. v. 2.

Így szól a Jehova: A pogányoknak útát ne tanuljátok-meg.

Az Ecclesiának Tanítói Istennek követi. 2 Cor. 5. v. 20. Jer. 1. v. 7. Agg. 1. v. 13. Mal. 2. v. 7. Jan. 13. v. 16. Eph. 6. v. 20. az honnét, csak azokat kell nekik cselekedniük, szólniok, mondaniok és tanítaniok, amelyek ő reájok bízattak. Jer. 23. v. 28. 1 Pet. 4. v. 11. Innen mondgyák a Próféták: *Így szól a Jehova*, mint Jeremiás a fel-vött Leckében-is.

Summája.

Isten az ő népét el-inti [v:] *a pogányoknak cselekedeteikről.*

Részei.

I. Az el-intő személy a Jehova.

II. Az elintés *céllyával* edgyütt.

Magyarázat.

Így szól a Jehova. Ez olyan szállás, amelyek a Próféták, és az Istennek más Szolgái, élni szoktanak; hogy az őket küldő, és az ő általok szóló Istennek *autoritásától*, méltóságától, bizonyosságot és hitelt *conciliállyonak* és szerezzenek az ő beszédének. Hogy amit szólnak, meg ne utáltassék, mint csak Prófétáknak *beszédi*. [133:]

Az Istennek pedig szolgálói, azzal a szállással élnek, avagy a *Sententiának elein*, mint. Kijöv. 4. v. 22. és 5. v. 1. Esa. 1. v. 24. Jer. 2. v. 5. s a Leckében, így széllyel. Avagy a *Sententiának közepin*. Ter. 22. v. 16. Kijöv. 7. v. 17. Esa. 1. v. 11. 18. Jer. 1. v. 15. 19. s széllyel. Avagy a *Sententiának végén*. Törv. 31. v. 23. Esa. 3. v. 15. Jer. 1. v. 8. Ezech. 11. v. 8. 21. s széllyel.

A *pogányoknak*. Kicsodák legyenek a *pogányok*, úgy tudom hogy *Szöv-beli magyarázattyát*, csak egy *Nyelvből-is* meg nem tudhattuk. Zsidó. *Goi*. Nemzetség. Görög. *Ethnos*, ez-is Nemzetség, Deák, *Ethnicus*, ama Görög szóvtul jő, hogy *Eth[v:]nos*, ez-is csakugyan *Nemzetséget* téssen. Más-képpen a Deák mondgya, *Paganus*, amely annyit téssen, mint *Falusi*, *paganus*, a *pago*. Mert midőn ama keresztyén Nagy Constantinus Császár a pogányokat el-bírta, azokat a *Városokról* ki-szorította a *Falukra*, innen osztán azok neveztettek *Paganusoknak*. A Magyar im-már meg ebből vette az ő eredetit, hogy *Pogány*; aminthogy a Lengyel-is *Pogansky*.

Dolog-beli magyarázattyát meg-tanulhattuk sz. Páltól. Eph. 2. v. 12. tudni illik, *akik Christus-nélkül valók, az Izraélnek társaságától idegenek*, [134:] *az ígézetenek szövetségétől távul-valók, kiknek reménségek nincsen, és e világon Isten-nélkül valók.*

A *Pogányok* pedig két-félék: *Szorosabb* és *Tágasabb* értelemmel mondatnak. Szorosabb értelemmel a *sült pogányok*, akik *teremtett állatokat*, mint *Napot*, *Holdat*, *sőt ördögöt* tisztelnek. Törv. 4. v. 19. Job. 31. v. 26. Így a *Törökök*, és egyéb *Mohumet Vallásán* lévők, nem *pogányok*, mert ők a *teremtett állatoknak* tiszteletitül irtóznak: innen-is vagyon, hogy még csak a *pénzeken-is* semmi *képet* nem viselnek; hanem csak *Arabiai betűköt*. Ők csak a *Nagy Allát* hogy már tisztelik. *Tágasabb* [v:] értelemmel mind *pogányok* azok, akik a *Christus ismereti* kívül vagyunk, és semmit nem tudnak *üdvességek* felől. Így im-már a *Törökök-is* *pogányok*. 1 Thes. 4. v. 5.

Az *Óv Testamentomban* mind *pogányok* voltak az egy *Zsidó* nemzetségen kívül. Törv. 7. v. 6. Solt. 147. v. 19. Amos. 3. v. 2.

Némelyek *suppleállyák*: *Gentium istarum*, azoknak a *pogányoknak* útát, tudni-illik a *Cháldeusoknak* és *Aegyptom-beli*eknek útát. Ugyan-is, a *bötüben* vagyon, *haggoim*, és nemcsak *goim*, e szónak eleiben vagyon tétetve ez a *mutató articululus*, he. [135:]

Útát. Az embereknek *úta*, azoknak a *cselekedetben való módgya*: és így, azoknak *gondolattyak*, *tanácsok*, *szokások*, *erkölcsök*, *igyekezetek*, *cselekedetek*, *társalkodások*. Ter. 6. v. 12. Szám. 22. v. 32. Jos. 1. v. 8. Solt. 2. v. 11. és 37. v. 5. 7. Jer. 3. v. 21. és 6. v. 16. 27. és széllyel.

Metaphora.

Ne *tanulmányok-meg*, az az. ne *kövessétek*, azoknak *erkölcsökhöz*, *szokásokhoz*, *cselekedetekhez* ne *szabjátok magatokat*. Eph. 4. 17.

Tudomány.

Az *igaz Isten tisztelő*eknek, a *pogányoknak* *szokásokat*, *erkölcsöket*, *cselekedeteket*, *nem kell követni*ek. Isten azt a *fel-vött Leckében* tiltya. Lásd ide [v:] Lev. 18. v. 3. 24. Törv. 12. v. 30. és 18. v. 9. Jos. 23. v. 12. Matth. 6. v. 8. 32. Eph. 4. v. 17. 20. 1 Thes. 4. v. 5. 13. 1 Pet. 4. v. 3.

Okai.

I. Mert *Isten* azt *tiltya*. Lev. 19. v. 19. s *másutt-is*, ki az *ő szovához* való *engedelmességet örök átok alatt* hadgya az embereknek. Törv. 22. v. 26.

II. Mert a' lenne *mind a két oldalra* (két felé) *sántikálni*, amely nem szabad. 1 Kir. 18. v. 21.

III. Mert *Isten*, csak *egy* és *meg-oszthatatlan szív*et adott az embernek. Ha *Isten* az embernek *kettős szív*et adott volna, az *egyikkel* szolgálhatna *Istennek*, a *másikkal* ragaszkodhatnék *máshoz*. De *egy*et, s nem *ket*[136:]*tőt* adott. Sem ennek *részével* nem *elégzik-meg*, hanem *egészen* csak maga akarja bírni. 2. Cor. 7. v. 1. az *egész embert* magának kívánnya, vagy benne *semmit nem*. Peld. 23. v. 26. Jos. 22. v. 5. 1 Sam. 12. v. 20. 21. 24. *egészen*, avagy *semmit nem*. Matth. 12. v. 33. Jel. 3. v. 15. Mint ama *természet-szerint-való Anya*, az *ő csecsemőét*, inkább akarta *egészen* a *Kurvának* engedni, mint azt *meg-osztani*, és csak *részét* el-venni. 1 Kir. 3. v. 25.

26. Így Isten-is, az egész szívet akarja, hogy övé legyen, avagy egészen az ördögnek hadgya.

IV. Mert semmi egyesség nem lehet a Christus és a Beliál között. 2 Cor. 6. v. 15. 16. lásd. Jer. 23. v. 28. [v:]

I. Haszon.

Tanítás. Ha. s. a. t. I. Tehát szükség, hogy *el-távozzék a hamisságtól minden, aki nevezi a Christus Nevét.* 2 Tim. 2. v. 19.

II. Rút dolog tehát, amikor az Isten népe, *életével s erkölcsével a pogányokat referálja.* Ezech. 16. v. 3.

III. Amikor valaki *ptrüszköl*, nem jó hát mondani annak, hogy *Prosit, egészség utána.* Mert ez Christus Urunk születése előtt a *Pogányoktól* vett eredetet. Arist. hist. anim. lib. 1. c. 10. Probl. sect. 33. Plin. lib. 28. c. 2. Lásd oda fel-is, *Conc.* 1. Usu Inform. XVIII.

IV. Nem jó hát Keresztyén embernek Szerencsét ismerni s emlegetni. Mert az a *pogányoké.* 1 Sam. 6. v. 9. [137:]

A *történet és szerencse* semmik sem. Úgy vagon, hogy *történet szerint való és véletlen eseteket* lenni meg-engedek; de mi *reánk nézve*, nem az *Isteni gondviselésre nézve*, aki még a *leg-kisebb* dolgokat-is az ő akarattyával igazgat. Szerencsébül semmi nem esik. Kijöv. 21. v. 13. Törv. 19. v. 5. 1 Sam. 6. v. 9. 12. és 9. v. 19. 20. 1 Kir. 13. v. 24. Peld. 16. v. 33. Ezech. 21. v. 21.

V. El kell hát keresztyén embernek távoztatni a *fajtalanságot*, gonosz *kívánságot*, *részegséget*, *tobzódásokat*, *italokat* avagy *torkosságot*, és *fertelmes bálvány-imádat*. Mert mind ezek *pogányoknak* úta. 1 Pet. 4. v. 3.

VI. Tilalmas hát Keresztyén embernek az *ördögtől való tanács-kérdés.* Mert az-is *pogányok úta.* Esa. 2. v. 6. [v:]

VII. Meg-böcsülhetetlen *jó-téteménye* hát *Istennek*, amidőn *kegyelmét* adgya az embernek, hogy a *pogányoknak útát* el-távoztathassa. Csel. 11. v. 18. 1 Cor. 12. v. 2.

VIII. Istent meg-bántó, s a cselekedőt kárhoztató vétek tehát a *Dohányozás.* Mert *pogányoknak úta*, mint oda alá meg-mutatom.

II. Haszon.

Feddés. *Fekete szén*nel jegyzi-meg az Istennek *Lelke* azokat, akik *igaz Istent tisztelő*eknek vallyák magokat lenni, azonban *követik a szentségtelen pogányokat*, amint az *Izraéliták.* 1 Sam. 8. v. 5. 20. Solt. 106. v. 35. seqq. [138:]

A *Júda.* 1 Kir. 14. v. 24. Esa. 2. v. 6. Jer. 2. v. 18. és 12. v. 16. Ezech. 16. v. 26. 27. 28. 29. és 23. v. 5. 1 Pet. 4. v. 3. A *tíz nemzetiség.* Hos. 7. v. 8. Az *Izraél és Júda.* 2 Kir. 17. v. 8. 11. 15. 16. 19. Ezech. 11. v. 12. és 20. v. 32. Acház. 2 Kir. 16. v. 3. 2

Par. 28. v. 3. *Manasses*. 2 Kir. 21. v. 2. 2 Chron. 33. v. 2. A *Papoknak* és a *népnek Fejedelmi*. 2 Chron. 36. v. 24. A *Júda*, a *Papok*, és a *Leviták*. Edr. 9. v. 1.

Közelebb a mi *Magyarinkat*, akik a *pogányoknak* után járnak, amikor. 1. Szerencsét ismernek: ha valami esik rajtuk, így mondanak: *Be nagy szerencsétlenség esék rajtam. Semmihez nincsen szerencsém*. Ha kedvek szerint esik a dolog, így szólnak: *Jó sze[v:]rencsém volt most. Be szerencsés ember vagy*. És több ezer efféle. Hol-ott mindenek *nem történetből, sem szerencséből*, hanem az *Istennek Atyai tanácsából*, és *akarattyaiból* lesznek. Sir. 3. v. 36. 37. Amos. 3. v. 6. Matth. 10. v. 29. 30. 31. lásd fellebb a *Tanító Hasznót*. IV.

2. Amikor az *Ég-beli jegyeiktől* félnek. Jer. 10. v. 2.

3. Amikor *ördögi mesterséggel, varázslással, bűvöléssel, bájolással, babonálással* élnek. Lev. 19. v. 31. Esa. 8. v. 19.

4. Amikor attól kérdenek tanácsot, akiknek az *ördöggel* vagyon *közösülések*, amineműek, ama *áldó, kötő, feresztő ördögös férfiak, kanta ires bábák*. s. a. t. ezekben a *Nemzetben* *Vulgare, et quasi epidemicum*. Esa. 2. v. 6. [139:]

5. Amikor elő-megyen a *fajtalanságban, gonosz kívánságokban, részségeekben, tobzódásokban, torkosságokban*. 1 Pet. 4. v. 3.

6. Amikor jár ennek a *világnak szokása* szerint. Eph. 2. v. 2.

7. Amikor járnak az *önnön útokban*. Csel. 14. v. 16. Egy szóvval meg-mondva: ez *életére s erkölcsére* nézve, *Istent tagadó pogány*. Tit. 1. v. 16.

8. Edgyet még-is hadd említsek: Nemde nem a *pogányoknak útát* tanulták-e meg a *Magyarok* ebben-is; hogy örökké szájokban az *Ördög szára-bordája*, örökké, *mint a pokol*, füstölögnek, *Dohányoznak*, a *Dohány füstinek be-szívásában*, és *ki-bocsátásában*, nagy részét a *napnak*, gyakorta az *éjsza[v:]kának-is* meg-égetik. Vallyon honnan jövt e' be a *Magyar hazában*? A *pogányoktól*, a *Törököktől*: a mi jó régi eleink a *Dohány szagot pogány bűznek* hívták. Az akkori jó *Magyar Katonák*, sokszor fel-verték a *Törököt* a *Dohány szagról*, mert a *Városban, Faluban*, be-menvén, ahol *Törökök* voltak, a *Dohány szagot* meg-érezvén így mondtak: *Pogány bűz van itt!* rajtuk mentek, fel-keresték, és fel-kolompozták. Néhánykor ismét magokat azáltal meg-óvták; mert a *Városban, Faluban*, be-menvén, az ott lévő *feles*, avagy *el-rejtezett*, *Törököket* arról meg-sajdították. *Pogány bűz* vagyon, így mond[140:]ván, *itt*, lovakra fordultak, ha kik le-szállottak, s onnét el-mentek. *Akkor élő, s ott lakott embernek* szájából hallottam, hogy amikor *Ersek Újvárt* a *Török* meg-vette, a körül lakó *Magyarok* neki meg-hódolván s a *Törököt Dohányozni látván*, egymásnak így szólottak: *Látd-e héj! a pogánynak a szájában egy-egy Csöv* vagyon, a *füstöt úgy szívja a szájában*, s meg *ki-bocsáttya*. Amikor a *Török* azoknak házokban be-ment, s ott *Dohányozott*, így mondtak: *Jaj majd mind meghalunk a füstben!* De; meg-tanulta bezzeg már, ez a *gonoszra bölcs*, s a *jóra bolond* *Nemzetség* a *Szipákolást*. Jer. [v:] 4. v. 22. mert minden *napi kenyere*, avagy *annál-is*

fellyebb való. El-is mondgyák; hogy ők inkább el-lennének sok ideig a kenyér; mint a Dohány-nélkül. Meg-tanulta hát a pogányoknak útát a Magyar nemzetség.

Ellenvetés. 1. *Nem minden dolog tilalmas, melyet a pogányok cselekesznek; mert ők esznek, isznak, alusznak, melyeket mi-is meg-cselekeszünk, s benne semmit sem vétkezünk?* Fel. Noh noh *Jakab!* Nincsen a pogányok dolgában, a természet cselekedeti felől szóv; hanem az erkölcsi cselekedetek felől.

2. *Tagadom, hogy a pogányoktól vött volna erede[141:]tet a Dohányozás?* Fel. Törvényben-is tagadás jó! de én többet hiszek ama jó lelki-ismeretű, szava hihető, régi öreg *Pátriárka* embereknek, hogy sem neked tegnapinak.

III. Haszon.

El-intés. Meg-óvd magadat a pogányoknak útától, erkölcsöktől, és cselekedetektől. Eph. 4. v. 17. *Kérlek titeket az Úrban, ne járjatok többé úgy, mint egyéb pogányok.*

A pogányoknak szokások, erkölcsök, osztán gonosz társalkodások, meg-íratnak és kárhoztattatnak az Új T-ban. Matth. 6. v. 8. 32. Csel. 14. v. 16. Rom. 1. v. 21. ad fin. 1 Cor. 10. v. 20. és 12. v. 2. Eph. 2. v. 2. és 4. v. 17. 18. 19. 1 Thes. 4. v. 5. 1 Pet. 4. v. 3. [v:]

Indító okok. Mert a Pogányok. 1. Nem követik az Isten beszédét.

2. Sem az igazságnak reguláját.

3. Hanem, a magok akarattját.

4. Az ő okosságoknak dictamennyét.

5. Az ő elejeknek Törvényeket, szertartásokat, avagy szokásokat.

IV. Haszon.

Rá-intés. Szükség, hogy az hívek a szent étellel Istennek igaz ismeretét bizonyítsák, és a Pogányoktól meg-választassanak. 1 Thes. 4. v. 5.

Proposui Nádudvarini.

1713. 13 Marty. mox Lóki

ni. 23 Oct. mox sine ullo fructu

[142:]

VII.

Fundmentom.

Eph. 5. v. 16.

Áron-is meg-vegyétek az alkalmatosságot, mert a napok gonoszok.

Az üdvezülendőknek igen nagy szorgalmatossággal kell igyekezniük, hogy a *mennyei nyugalomra* juthassanak. Sid. 4. v. 11. Matth. 6. v. 33. Luk. 13. v. 24. 2 Pet. 1. v. 3. ad 11. Col. 3. v. 1. Sid. 13. v. 14. Hallyad a fel-vött Leckéket-is.

Summája.

Intés a kegyesen és szentül élésnek alkalmatosságának meg-váltására.

Részei.

I. Az intés: *Áron-is meg-vegyétek az alkalmatosságot.*

II. Oka. *Mert a napok gonoszok.* [v:]

Magyarázat.

Meg-váltván az údót. Engedni az údót el-múltni minekünk egyebet cselekedvén, és *meg-váltani az údót*, ellenkezők. Mert amaz *rest, tunya, henye, hívalkodó* emberé, ez pedig *hasznos és bölcs* emberé; nemcsak *vissza nem élni* az alkalmatossággal, hanem *ezer gyönyörűségeken-is meg-váltani*. A hasonlatosság annakokáért véte-tett a *Kalmároktól*, akik agyasan az árut meg-gondollyák, és minden gyönyörű-ségeknek könnyen csak mi nyereségecskét-is eleibe-tesznek: és meg-mutattya az Apostol, mely dologban *szorgall*[143:]*matosoknak, és mint-egy mohón-kívánó vevők-nek* kell lennünk.

Mi a meg-váltásnak ára?

A véghetetlen *édesgetéseknek*, amelyek könnyen minket el-fordítanak, ellene állani. Mint egy nyűgből ki-szabadítani magunkat e *világnak szorgalmatosságiból* és *gyönyörűségiből*. Végezetre, minden *akadályoknak* renuntialni.

Míntha mondaná: el-ne mulassátok az alkalmatosságokat, amelyeket Isten mutat, amelyek⁸⁶ tehetséget adnak valamely jónak cselekedésére, hanem azokkal éllyetek: és ha lehetne, *áron-is meg-váltsátok*, hol-ott igen igaz amaz, amit Seneca mond: *Nagy része az életnek meg-emésztetik semmit nem cselekedvén, na[v:]gyobb része gonoszul cselekedvén, leg-nagyobb része egyebet cselekedvén.*

Mert a napok gonoszok. Az údónek környül-állásától erősíti az ő jóra való intését. *A napokat gonoszoknak* mondgya. az az. mindeneket botránkozásokkal és vesztésekkel tellyeseknek lenni: hogy nehéz legyen a kegyeseknek⁸⁷ sérelem-nél-

86 amelyek [javítva ebből: melyeket]

87 kegyeseknek [a nek utólag betoldva]

kül meg-maradni, midőn ennyi *tévesek* között járnak. Amidőn így meg-veszett az *űdő*, láttatik, hogy az *Ördög* kegyetlenséget foglalt-el, hogy az *űdő* ne szenteltet-hessék Istennek; hanem ha néminemű-képpen meg-váltatott.

A *napok gonoszoknak* neveztetnek, az *akadályok*[144:]ért, amelyek származnak *rész szerint az emberi erőtelenségtől*: *rész szerint az Ördögtől*: *rész*⁸⁸ *szerint önnön magától a munkáknak és veszedelmeknek* terhétől.

Nem szól a *napoknak állattyról*, amely Istentől teremtetett, hanem azokról, amelyek az *űdőben* viseltetnek.

A *napokat gonoszoknak* hívják a *Zsidók*, amelyek *nehézségekkel* és *darabossággal* tellyesek, amineműek amikor esnek, úgymint amikor *éhség* avagy *sziükség* rohan reánk, avagy amikor *ravasz* és *álnok* emberekkel vagyon dolgunk, avagy a *kalmárság kétséges*, és nem tudható szerencsájünek láttatik, akkoron szok[v:]tak a *Kalmárok* szemesen cselekedni mindeneket, minden alkalmatosságra figyelmeztvén.

Ezt a példát pedig az Apostol minékünk követésre előnkben teszi, azokban amelyek a *kegyességet* és *felebarátunknak szeretetit* nézik; hogy semmi alkalmatosságot ne adgyunk az Evangéliomnak ellenséginek. [145:]

Tudomány.

Embernek két kézzel kell kapni az alkalmatosságot a jól cselekedetre. Ím hallod a Leckét. *Áron-is meg-vegyétek az űdőt, alkalmatosságot.* A *Kalmároktól* vett hasonlatosság, akik szorgalmatosan vigyáztvén az alkalmatosságra, vesznek, mikor a vásárló piac vagyon. Lásd. Col. 4. v. 5. Matth. 13. v. 44. Jan. 12. v. 35. 36. Luk. 10. v. 39. 41. 42.

Okai.

I. *Mert Isten alkotmányi vagyunk, kik teremtettüink Christus Jéusban jó cselekedetekre, amelyeket készített Isten, hogy azokban járjunk.* Eph. 2. v. 10. [v:]

II. *Mert egyedül az erőszak-tevők ragadgyák-el a mennyeknek országát.* Matth. 11. v. 12.

III. *Mert az embernek élete igen rövid.* Job. 14. v. 1. Solt. 89. v. 48. az ember, és az ember élete *semmi*. Solt. 39. v. 7. és 144. v. 4. Esa. 40. v. 17. *árnyék*. Job. 8. v. 9. és 14. v. 2. Solt. 102. v. 12. és 109. v. 23. és 144. v. 4. I Par. 30. v. 15. *Szél*. Job. 7. v. 6. Solt. 78. v. 9. *mondott szöve*. Solt. 90. v. 9. *füst*. Solt. 102. v. 4. *pára*. Jak. 4. v. 14. *fű*, *mezei virág*. Solt. 102. v. 12. és 103. v. 15. 16. *por*. Solt. 103. v. 14. Ter. 8. v. 27. s. a. t. mivel annakokáért *kevesek az embernek napjai*, jól helyeztetendők, és mindgyárt a *gyermek korban* vágyódni kell az Istennek igaz ismeretire, és [146:] a kegyességnek gyakorlására. *Jósiás* gyermek korában keresi az Istent. 2 Par. 34. v. 1. 2. 3. lásd. Solt. 119. v. 9. Pred. 12. v. 3.

IV. *Mert az embernek egész élete* (a' kívül, melyet Istentiszteletiben tölt-el) *merő balgatagság és hijában-valóság.* Pred. 2. v. 18.

88 rész [az r azonnal javítva p-ből]

V. Mert a napok gonoszok, a Leckében. Széllyel véghetetlen veszedelmek állják körül a kegyeseket. Mintha az erős férfiúnak mondanád; hogy erősen kell cselekedni; mert sokak és kegyetlen kemény tekintetűek az ellenségek. Így a kegyesnek mondgya az Apostol, véghetetlenek a vétkezésre az alkalmatosságok, azért okosan kell [v:] élni, hogy el ne essél.

I. Haszon.

Tanítás. Ha. s. a. t. tehát I. Felette igen nagy szükségünk vagyon minekünk az Istennek jó Lelkére. Mert ő az, aki mi bennünk cselekszi, hogy a jót akarjuk, és hogy véghez-is vigyük. Phil. 2. v. 13. ő vezérel minket igyenes úton. Solt. 143. v. 10. ő teszen minket jó cselekedetekkel gyümölcsözőkké. Ének. 4. v. 16. Ezech. 47. v. 12. Esa. 44. v. 3. 4.

II. Kárhoztatandó hát a *fajtalan Tánc*. Mert alkalmatossága ez az *űdőnek elvesztésének*, melyet Isten parancsol, hogy *áron-is meg-váltunk*, [147:] a Leckében. Lásd. Phil. 2. v. 12.

III. Károztatandó a *Comoediázás*. Mert az-is *űdő vesztegetés*. *Nil pretiosius tempore, et hoc nil hodie eo vilius invenitur*. Bernord.

IV. Gyűlölségre méltó a *Kártyázás*, avagy csak ez okán-is. Mert *űdő tékozlás*.

V. Átokra méltó a *Kockázás*, avagy csak ezért-is, hogy *űdő pazarlás*. Lásd Lombárt. Dan. oper. p. 120. *De ludo Aleae*.

VI. Nem javallhatók a *gyakorta való vendégségek*, lakodalmak-is. Mert *áron-is meg kell venni az alkalmatosságot*. És lásd. Jac. 5. v. 5. Luk. 16. v. 19.

VII. Nem jó (nevezet szerint) a *Prédikátoroknak* vendégeskedni. Mert az *űdő* nekiek igen drága, drágább, hogy nem [v:] mint azt *vendégeskedésre* költség. És *magasabbak s nagyobbak* azok, amelyeket nekiek kell cselekedniük. Az Istennek sz. könyvét nekiek szüntelen kell olvasniok. 1 Tim. 4. v. 13. szüntelenül kell *vigyázniok éjjel és nappal nem kell aludniok*. Esa. 62. v. 6. *a törésen kell szüntelen állaniok*. v. 7. és Solt. 106. v. 23. *Őr-állók* ők. Ezech. 3. v. 17. és 33. v. 7. *lelkekért vigyázók és számadók*. Sid. 13. v. 17. nincsen hát a *vendégeskedésre* nekiek *okok* és *módygok*. Istennek ama nagy s hűséges Szolgája *Calvinus János*, meg-fogta bezzeg magát a *vendégeskedéstől*. *Dormiens pene vigilabat. magnam anni partem concionando, docendo dictando, consumebat. Per decem minimum [148:] annos prandio abstinuit; ut nullum omnino cibum extra statum Coenae horam sumeret -- nonnunquam totas triginta sex horas cibo abstinuit.* in Vita ejus. p. 100. Ez ám az *Evangéliumi élet*. Tit. 2. v. 12. *Vide Voetium*. Dispp. tom. 4. p. 396. *De Excelsis mundi*.

VIII. Jól tanácslonak lelkeknek az Istennek *újjá-született* fiai és leányi, akik egész életüket, s minden cselekedeteket csak a *jóban* igyekezik el-tölteni. Solt. 104. v. 33. és 119. v. 175.

IX. *Bolondok* és *vakok* a *Tabacco-helluók*, a *Dohányosok*, akik a *drága űdőt* haszontalan magok gyakorlásában, *füstölésben* töltik-el, s a sok jó *Órákat*, me-

lyeket Szent írás olvasásban, Prédikáció hallgatásban, Könyörgésben, Háladásban, Úr Vacsorája vételben, bűneiknek siratásában, böjtölésben, vigyázásban, kellenék el-tölteniek, [v:] hivalkodásban, Dohányozásban mulattják-el. Minden eszek, kedvek, gyönyörűségek, csak a Dohány, egyesegyedül azt kívánnyák, óhajtyák, keresik. Akikben vagyon bűnre való bátorság, kik az ő vétkekért nem bánkódhatnak, sőt annak-elvégezésében gyönyörködnek, mely az el-fordult elmének bizonyysága.

II. Haszon.

Feddés. Fekete szénnel jegyzi-meg az Istennek Lelke azokat. I. Kik az ő virágzó életeknek idejét el-töltik hijában-való és haszontalan dolgokban, hivalkodó szóvkban, rothadt beszédekben, fabulákban. s. a. t. még pedig leg-inkább az Úrnak napjain, amelyek az Istennek leg-kiváltabb-képpen való tiszteletinek napjai. Midőn élnek, egészségben [149:] vagynak az ifiak, azt vélik, hogy úgy kell élni az atassal, életnek idejével, hogy nekik jól legyen. Elég, ha a lassú és reszketeges Vénség őket el-vonnyá a gyönyörűségektől. Az ifúságban nincsen arra alkalmazatos üdő, hogy kincset gyűjtsönek, hanem a Vénségre kell azt hátra-vetni. Egy szóvval: Ifjúságoknak virágít az ördögnek, s Vénségeknak sepreit Istennek akarják szentelni. De az Úr nevetni fog azoknak el-veszéseken. Peld. 1. v. 26.

II. A Részegeseket, akik éjet-napot eggyé-tesznek a boritalban, s az üdőt az együtt-ivásban töltik-el. Esa. 5. v. 11. 12.

III. A világhoz ragadtakat, akik virradta előtt fel-kelnek, és késő fekusznak-[v:]le, és nagy munkával szereznek élést: szüntelen-való gonddal és szorgalmatossággal forronak, amely a napokat ő nekik munkásoknak, az éjszakákat pedig alatlakoknak csinállják, hogy még azzal a nyugodalommal-is ne éllyenek, amellyel az Ebek, barmok és egyéb élő-állatok, élnek. Luk. 12. v. 16. 17. 18. 19.

IV. Ama Tabacco helluokat, az Ördög szára bordáját szívókat, a Dohányosokat, kik a Dohány füstinek be-szívásában és ki-fúvásában, a napnak nagy részét, gyakorta az éjszakáét-is, meg-égetik, és így a drága üdőt [150:] el-vesztik. Amikor a sz. Gyülekezetekben, az Istennek tiszteletin jelen lenniük kellene, imitt amott bitangolnak dohányozván, az Úr napját-is ebben töltik-el. A könyörgést, háladást, ige hallgatást. s. a. t. azért el-mulattják. Hiszem ki-vájta szemeket ezeknek e világnak Istene, mint a filesteusok a Sámsonnak szemeit. Hallád! gonoszok a napok. Effélék bezzeg minden nap méltán kiálthatták! Heu perdidit diem! [v:]

III. Haszon.

Intés. Ne hadgyuk el-múlni az alkalmazatos üdőt, amelyben Istenhez meg-térhessünk, a gonosztól el-távozhassunk, és jót cselekedhessünk. Ismerjük-meg a mi meg-látogatásunknak idejét. Luk. 19. v. 44. hogy el ne vesszünk e világnak fiaival. A földi nyereséget Jak. 4. v. 13. szájok tátva kívánók, minden Városokban jelen vagynak, a Vásárra reá vigyáznak. A lopó a gazdának távul való létét eszében-

veszi. A *parázna asszony* az ő Urának honn nem létét. Péld. 7. v. 19. Job. 24. v. 15. A *parázna férjfiú* az estvét várja. s. a. t. mi egyedül az alkalmatosságot el-mulatytuk? Lásd világos példáját *Máriának* és *Márthá*[151:]*nak*. *Mária* tudván, hogy a *Christus* nem gyakrabban fogna jelen lenni, le-ül az ő lábaihoz, hallgattya az ő beszédét. Luk. 10. v. 39.

És mivel tudgyuk, hogy az *űdő* *öszve-vonyattatott*, rövid, meg-válttuk az alkalmatosságot. 1 Cor. 7. v. 29. mindenkor legyen *lám-pásunk el-készítettve* az *eszessekkel*. Matth. 25. v. 4. Gondollyuk-meg, hogy *most* *vagyon a kellemetes űdő*. 2 Cor. 6. v. 2. *Ma hallgassuk az Úr szavát*. Solt. 95. v. 7. 8. Tanullyunk az *égnek ama madaraitól*. Jer. 8. v. 7. hogy az *űdőt* eszünkben vegyük. És ismerjük-meg a mi Urunkat, mint az *ökör*. Esa. 1. v. 3. ne-legyünk mint a *lów*, és az *öszvérek*. Solt. 32. v. 9. Lásd a *Praxis pict.* pag. mihi. 324. edit. Varad. [v:]

Nevezet szerint, mi *Christus Szolgái*, meg-válttuk az alkalmatosságot. *Meg-lásuk a szolgálatot, melyet vöttünk az Úrtól, hogy azt be-teljesítsük*. Col. 4. v. 17. 2 Tim. 4. v. 5. majd *számadásra* kell mennünk. Sid. 13. v. 17. meg-hallyuk: *adgy számot a te sáfárságodról*. Luk. 16. v.

2. Vajki sokan fognak lenni, kik *Christus Urunknak* azt fogják mondani, hogy az ő *Nevében* *prófétáltak*, tanítottak legyen, kiknek ezt fogja mondani: *Semmi-képpen nem ismertelek titeket, távozzatok-el én tőlem, akik cselekeditek az álnokságot*. Matth. 7. v. 22. 23. [152:]

Gondollyuk-meg *mindnyájan*, minden *rend-beli*, és *állapot-beli* emberek; hogy e jelen való életnek ideje *igen drága*, s annak-okáért igen nagy gondunknak kell arra lenni. 1. *Annak folyásának gyorsaságáért*: mert az *űdő*, *Madár* és *Hajó*, *Árnyék* és *Nyíl* módgyára *vagyon*, amely hamar el-repül. Solt. 90. v. 9. 10. Job. 9. v. 26. és 14. v. 2. A mi esztendeink meg-emésztetnek, mint a *Gondolat*, amely igen hamar által-fut.

2. *Annak vissza-hívásának lehetetlenségéért*. Az *űdő*, amely el-múlt, *visszahívhatatlan*. Innen a régiek az *űdőnek* visszahívhatatlan futó-voltát *representálván*, [v:] *írták-le* azt, mint-egy *serény*, *kész*, *szárnyas ifjat*, kinek kezében *Sarló*, amellyel mindeneket le-arat, *Szekérben ül*, amely két igen gyors *lovaktól* *Sas-keselyű* módgyára vonattatik vala, úgyhogy nem annyira *futni*, mint *repülni* láttatnék.

3. Az *alkalmatosságért* a jelen való élet *Vásár*, *Sokadalom*, amelyben *vagyon* kinek-kinek *alkalmatossága*, hogy mindent *vegyen* és *szerezzen*, a' pedig el-múlván, semmi többé senkitül-is nem vétettethetik, avagy szerezthetik. Matth. 25. v. 9.

Ez az *űdő* adatott minekünk Istentül a *jól mun*[153:]*kálkodásra*: *jót cseledevén* annakokáért *meg ne restüllyünk*; mert *tulajdon idejekor aratunk*, *meg nem fogyatkozván*. Gal. 6. v. 9.

4. *Rövidségéért*. Isten rövid nap ezt az *űdőt* mitőlünk el-viszi, és az örökké-valóságban által-viszen. Esa. 38. *Non est, ut ille ait, praesentem diem pie transire, nisi hanc esse ultimam totius vitae nostrae existimemus. Probatus ille est, qui mortem sin-*

gulis horis exspectat; sed ille sane sanctus, qui eam singulis horis desiderat. Magyaról. A jelen való nap kegye[v:]sen nem megyen által, hanem ha azt egész életünknek utolsó napjának véllyük. Meg-próbáltatott az, aki az halált minden órában várja; de az bizonyára szent, aki azt minden órákon kívánnya.

5. Minekünk számot kell Istennek adnunk, nemcsak mind az egész életünkről; hanem életünknek cselekedetiről és szempillantásiról-is fejenként. Micsoda számot adhat pedig az, aki az üdőt Dohányozásban, és egyéb hívságban vesztette-el?

6. Annyik a Keresztyéni életnek tisztességes tiszt[154:]tei, amelyeket Isten megkíván mi tőlünk, annyi alkalmosságok minden óránként szolgáltattnak, hogy vagy az Isten dicsőségét, vagy felebarátunknak üdvességét dolgozzuk. Az óráknak mindenik szempillantási, mindenkor nekünk arra új argumentumot, erősséget hoznak-elé; és hogy el-hagyván annyi azokat az elmének és testnek,⁸⁹ szent gyakoroltatásit és dolgait, bátran és hivalkodva a Dohányozásban és egyéb hívságban foglalatoskodgyunk, mi hozzánk Keresztyénekhez nem illik.

Hogy ha, melyek legyenek azok annyi gyakoroltatások, kérded, azoknak egynéhány példáit hozzuk elé; a mine[v:]mű tudni-illik az Isten szent beszédének szorgalmatos olvasása. Az egészséges tudományú Patereknek, az elődedi Ecclésiában élt főv Tanító Doctoroknak egybe-vetése. A Históriainak, mely az életnek igazán való tanítására igen hasznos, ismereti. A betegeknek meg-látogatása. Azoknak, akik a tömlöcben tartatnak vigasztalása. Végezetre kinek-kinek az ő hivataljának szorgalmatos gyakorlása és arról való gondolkodása. Amelyeket mind parancsol az ő beszédével az Úr. Matt. 25. v. 35. 36. és v. 14. 15. seqq. [155:]

Thesis.

A Dohányozás kárhozatos vétek.

1. Argumentum ex Textu primo:

A Dohányozásban vagyon látattya avagy színe a gonosznak. Tehát azt el kell távoztatni. Ha pedig azt el kell távoztatni, vétek hát az!

2. Argumentum ex Textu secundo.

Valami Hitből nincsen, bűn az. A Dohányozás nincsen Hitből. Tehát bűn.

3. Argumentum ex Textu tertio.

Ember akár eszik, akár iszik, akármit cselekszik, mindeneket az Isten dicsőségére kell cselekednie. [v:] A Dohányozás nem lészen Isten dicsőségére: Tehát az vétek.

4. Argumentum ex Textu Quarto.

Minden dolgokban arra kell vigyázni, ami használ és épít. A Dohányozás sem nem használ, sem nem épít. Tehát vétek.

5. Argumentum ex Textu Quinto.

Minden dolgokban, a tisztességre kell embernek vigyázni, s ami tisztességes, azt kell neki cselekedni. De a Dohányozás nem tisztességes. Annakokáért vétek.

89 [utólagos betoldás: szent] gyakoroltatásit

6. Argumentum ex *Textu Sexto*.

Az igaz Istent tisztel[156:]lőknek a *pogányoknak útát* nem kell követniük. A *Dohányozás pogányoknak úta*. Annakokáért nem kell követni. ha pedig követni nem kell, tehát vétek.

7. Argumentum ex *Textu Septimo*.

Embernek *áron*-is meg kell venni az *alkalmatosságot* a jól cselekedetre. Annakokáért a *Dohányozás* vétek. Mert az a *drága údó*nek *parzlása, tékozlása, vesztegetése*.

Amelyből im-már ím ilyen *Extractus* jöv-ki: *Átkozottak hát a Dohányosok*; mert *átkozott* minden, valaki a Törvény ellen vétkezik. Törv. 27. v. 26. Solt. 119. v. 21. s minden *átkozott* viszont *kárhozatra méltó*. [v:] Matth. 25. v. 41. ha az Isten ő rajta nem könyörül. Fel-emelvén azért Istenhez szemeimet, *Eliseus* Prófétával egygyütt ezt kiáltom a Dohányosoknak: *Domine, aperi oculos horum, ut videant*. Nyisd-meg Uram szemeket ezeknek, hogy lássanak. 2 Kir. 6. v. 20.

Domine miserere!⁹⁰

nobis in Cellula latentib.

ibidem

cirkum cidatur

Author

[157:]

Iosephi Györi

ao 1774

90 <S..> ibidem

Név- és tárgymutató

Abel	Borjúk
Abimelek	bujaság
Abrahám	bűvölés
Acháb	Calvinus János [Calvin]
Acház	Canaán
Aegyptom	Carolus Mertellus
Aeneas Sylvius	Carolus Stephanus
Agesilaus	Cato
Agoston	Cháldeusok
Amalek	Cháron csólnakja
Americaiak	Cigányok
Amstelodám	cinterem
Angyalok	Comenius
Antonin Archiepiscopus	Constantia
Apáczai Tsere János	Constantinus
Apolló	Corinthus-beliek
árva	Cornel. Agrippa
asszony [asszonyok]	cölibátus [=nőtelenység, celibatus]
Ave Maria	csap-székek
Avienna	csömör
B. Kereszturino	Csúzi Jakab
bába	dajka
babonálás	Dávid
Babylon	Deákok
Bacchus	Delila [Dalila]
Bagosi erdő	Dioscorides
bájolás	Dominicus Jacobatius
bálvány	éjszaka
bálványozó vendégségek	el-jegyzés
Barbarusok	élet
béka	Elizeus Próféta [Eliseus]
Beliál	éneklés
Bethsabe	Enoch
Betlehem-beli	Ephesusi ördöngösök
Bileám	eretnek
bor	Ersek Újvár
Borbála	Esaiás

esketés [=eskütés]
 étel [étek, étkének]
 Eugenia
 Európa
 evés
 fajtalan
 fajtalanság
 Farizeusok
 férfi [férjfi, férjfiak]
 Ferus János
 Filisteusok
 Frisiaiak
 Galénus
 Gallia
 Guilielmus Adriani
 Gyáni Györgyné
 gyilkos
 gyöngy
 hajdú
 halál
 halott
 Hangos Trombita
 harangozás
 harangozni
 hattyú
 házask
 házasság
 Higidius Everardus
 Hermannus Hedituus
 Héródes
 Hieronymus
 Hillegonda Johannis de Cruyd
 Hippocrates
 holló
 Hypocriták
 idő [=űdű]
 ifjak
 India
 inimicus homo
 Isaár
 ital
 ivás
 Izrael [Izraél, Izraél]
 Izraéliták [Israéliták]
 Jakab
 Jákób [Jakob]
 János

jegy
 Jeremiás
 Jerusálem
 Jezabel
 Joan. Bocatius
 Jób [Job]
 Johannes Baptista Mantuanus
 Jósafát
 Jósef
 Jósiás
 Jósue
 Júda
 Kabai Peti
 Kain
 Káldi György
 kalmárok
 karácsony [=karácson]
 káromkodás
 kártyázás
 katona [katonák]
 kenyér
 keresztelés
 keresztelni
 kívánó
 kívánság [kívánás]
 kockázás
 kocsmá [=korcsomá]
 Komédia [Comoedia, Comédia, Comedia]
 konkoly
 koporsó
 Kölykök
 körülmetélés [=környűl-metélte]
 kötélén járás
 Kutasi János
 Lacedemoniaiak
 Laconok
 Lamentatio
 Lázár
 lélek
 Leviták
 Libránus
 Lonicerus
 lopás
 Luther Márton [Luther, Lutherus]
 Magisztrátusok
 magyarok
 Malianus

Malom	pohár
Manasses	pokol [gehenna]
Marcus Antonius	Potifár
Mária	Pseudo-Nicodémiták
Mártha	rabok
Máté	Rácz Beszermény
Matthiolus	Ranulphus
menstruáció [=vér-folyás]	Raphaelis Thorii [Thorius]
méreg	Ratholdus
Mesterek [Mester-emberek, Mester emberek]	Rebeca
metafora [=metaphora]	részegesek
Micheás	részegség
Mohumet	Rivetus
Móses	rosta vetés
munkások	ruha [öltözet]
Nagy Allá	Salamon [Solomon]
Nagy Gergely	Sámson
Nóé	Sára
Nótáriusok	Sátán
olaj	Saul
Olajfák hegye [Olaj fák hegye]	Sehela Sz. Mihályina
olvasás	Seneca
olvasni	Sigebertus
ón öntés	Silás
Onus	Sion
Oremus	Sodoma
ökör [ökrök]	Sodoma-beliek
öltözés	sorsvetés [Sorsot]
ördög	sör [=ser]
Ördög Szigonnya	Stegman
övmérés	Stephanus Kis
Pál	Stephanus Tót
Pap [Papok, Prédikátorok]	Stratenus
parázna	Succot lakosi
paráznság	Sunamitis
Passio	Süketek
Peniel-beliek	Syriai tolmács
péntek	szántó-vető
pénz	szaporodás [közösülés, közösülni]
Péter	Szarvasok
Petrus Gregorius Tholosanus	Szász
Philippé	Szerecsen Ország
Philosophusok	szerecse
Pilátus	szinekdoché [=synecdoché]
Placentiusok	szokás
Plinius	szoknya [=szoknyájokat]
Pogányok	szolgák

szombat
szoptatás [=szoptattya]
Szűz Mária
szüzek
T. Szent-Mihály
Tanács-beliek
tánc
Táncz Pestise
Tanító [Tanítók]
tanulás
tanuló
Tatárok
temetés
templom
terhes nő [=pragnans, viselős, nehézkes]
természet
test
Thamár
Theologusok
Thimotheus
Tophet
tömlőc
török [törökök]
Tragus
tudomány
Tutor
tüszentés [=ptrüszköl, ptrüszent, ptrüsz-
szentés]
Új esztendő
úrvacsora [Úr Vacsorája]
ünnepek [=Innepek]
Vakok
Várad [Varad]
varázslás
varázsló
vendégség
vének
Vilhelmus Occam
Voetius [Voétius]
XXII. János Pápa
Zsidók

SZALÁNSZKI EDIT

Ördög és pokol Sajószentpéterinél

(abjekt és heterotópia)

Sajószentpéteri dohányzás elleni munkájában leggyakrabban Voetius öt kötetes *Selectae disputationes*-ére (1648–1669), valamint négy kötetes *Politica ecclesiastica* (1663–1676) című művére hivatkozik. Annak ellenére, hogy látszólag kerülni igyekszik a racionalizmushoz fordulást, annak a hatása bizonyos kérdésekben mégis érezhető. Ennek eredményeképpen a kézirat a két felfogás közti átmenetiség, köztesség fontos forrása. Ilyen jelenség például, amikor a dohányosok azon feltevésére, amely szerint a dohányzás termékenyebbé teszi a férfit, a szerző egyfelől expliciten elítéli az ész működését, érvelésében azonban mégis természettudományos, ésszerűbb magyarázattal cáfolja az említett feltevést:

Hát a magzat támasztásra, szaporodásra, alkalmasabb-e, aki Dohányoz? Vaj tosz ész! A magzat az állati magból léssen, a mag az eledelből, amely a szájban tétetvén fogakkal meg-rágatik, és a gyomorban táplálásnak okáért alá-nyeletik, az hol-ott léssen az első meg-főzés. A bél között lévő étel szopó erek, a meg-emésztett éteknek epéjét ki-szívván, hány felé osztatik, el-hagyom. [...] Bolondoskodol hát, amikor azt mondog; hogy a *prolificatiora* alkalmasabbá téssen a *Dohányozás*. *Ostoba fő!*

Bár Sajószentpéteri korábbi munkáihoz hasonlóan az *Ördög szára bordáját* is nyomtatásban való megjelenésre írta, azaz olvasásra szánt szövegekkel van dolgunk, a prédikációk retorikája mégis gyakran a szóbeliség spontán (ebben az esetben többször dühös) megnyilvánulásaihoz kapcsolja a gyűjteményt. A kézirat retorikájának kettőssége a prédikációgyűjtemény egészén végigvonul: a szónak mind meggyőzés, ékesszólás értelmében, mind pedig a használt eszközök (trópusok, alakzatok) vonatkozásában. A két terület közti lebegés korábbi, nyomtatott munkáiban és szószéken elmondott prédikációiban is megjelenhetett, mint ahogy Csorba Dávid megjegyzi tanulmányában, Sajószentpéterit azzal az indokkal távolította el a közzsínat, hogy „a templomban »csúf szavakkal« ostorozta az emberek bűneit”.²

1 Sajószentpéteri István: *Ördög szára bordája*. Kézirat, Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárának Kézirattára, Debrecen, Ltsz: R618., 71v–72.

2 Csorba 2001, 15.

Közismert, hogy a prédikációirodalom a bűn, a bűnként értelmezhető jelenségek és az ördög összekapcsolását sűrű retorikai hálózatba szervezi. A kifejezés, megformáltság szempontjából (*elocutio, lexisz*) egyfelől látványos képeket, nehezen kibontható metaforák burjánzását láthatjuk, másrészt az elrendezés (*dispositio, taxisz*) során a többé-kevésbé erőteljes érvrendszeren alapuló meggyőzést olykor ezek oldásaként egyszerűbb, jól követhető argumentáció működtetésével egészítik ki. Sajószentpéteri István éppen ezt az egyszerűségben rejlő hatásosságot használja fel, amikor kötetét a következő logikai művelettel indítja:

Aki bűnt cselekeszik, az ördögből vagyon.

Aki Dohányoz, bűnt cselekeszik.

Tehát aki Dohányoz, az ördögből vagyon.

Jó példa ez az arisztotelészi szillogizmus arra, hogy megmutassa, az ördög közvetlen vagy közvetett cselekvéseinek következményeképpen szaporodó bűnök mellett hogyan válhat egy, a társadalomban már bevéődött, elterjedt kulturális jelenség vagy szokás felforgatóvá, bűnössé és a hivatalos vallásosság álláspontját kifejező prédikációirodalomban veszélyesnek minősülő tereppé.

Az *Ördög szára bordája* a dohányzást nemcsak az „ördög tojománya”-nak tekinti, de a dohányzással összefüggő bűnöket is sorra veszi, így kikel például a tánc, a bujálkodás, a részegeskedés ellen is, de sok népszokás, népi hiedelem kigyomlálását is szükségesnek tartja. Nyelvtörténeti és gazdaságtörténeti adatokkal szolgál a dohányról, a dohányzásról és a dohány különböző elnevezéseiről, továbbá összefüggésbe hozza számos jelenséggel, így például a török uralommal, a lakásbelsőik illatosításával, a tanulással, az öltözködéssel, vagy éppen a szexuális élettel és így tovább.

Szacsvay Éva *A protestáns prédikációk ördöge*³ című tanulmányában a debreceni protestáns prédikációs korpusz 17–19. századot felölelő motívumaiból válogatja össze az ördög tipikusnak tekintett cselekedeteit: „A különféle módon megnevezett ördöghöz tartozó *cselekedetek szótárából* az alábbi gyakori előfordulásokat látjuk jellegzetesnek: kísért, ostromol, rávesz (hazugságra, öngyilkosságra – Júdás, árulásra), törbeejt, okoz betegséget, testben fájdalmat (Szt. Pál), becsap, gyűlöl, csalással rávesz, kínoz, elaltat és rávesz, tanít, mérges nyilakat lő, beköti a szemet, megvakít, munkálkodik, sugall, kedvez rabjainak, elidegenít, bűnre édesget, vetélkedésre ferdít, felforgat, megnyomorít, lövöldözi embereket, kihasználja ember természetét, bíztat (bűnre), bűnbe kever, lest áll, nyilaival meglövi embert, kínoz, csapdos, megkeményíti szívet, hízelkedik, ír a lélekbe, hamis tudomány által csábít, keresi, kit kopasszon meg, gonosz gondolatokat támaszt, akadályoz, megkárosít, csatáz emberen stb.”

3 Szacsvay Éva: *A protestáns prédikációk ördöge* (Kézirat, 2007).

A protestáns prédikációkban az ördög efféle cselekedetei, bűnre készítő viselkedése, s maguk a bűnök is *undokságok*, amelyek Isten előtt *utálatosak*. Az evilági romlottság és a (túlzott) testi kívánságok *rútságok*, amelyek az embereket metonimikusan – a velük való érintkezés révén – megrútítják. Ahogyan Tolnai Decsi Gáspár megfogalmazza a tánc undoksága elleni szövegében: „de nem lehet soha semmi olyan tiszta és szent dolog, amit e világ a gonoszságával meg ne rútítana”.⁴ Az itt olvasható jelenség ugyanaz a működési mechanizmus, amelyet a szentkultuszban az ereklyékkel kapcsolatban megfigyelhetünk, csupán annak negatív előjelű megfelelője: ahogyan az isteni szentség megérintése révén részeseülhetünk a szentből, éppúgy az ördögi is magához hasonítja a vele kapcsolatba kerülőt. Az ördög tetteivel, a bűnökkel kapcsolatos protestáns prédikációk zömében feltűnően gyakran szerepelnek az undokságra, utálatosságra tett utalások – már-már a sátáni tettek állandó jelzőjévé avatódva.

A 16–19. század protestáns prédikációiban az undokság, utálatosság kifejezések a különféle bűnök nyelvi megfelelőjeként, szinonimájaként használatosak. Hasonlóan tömeges a borzalmasságra és fertőzöttségre – illetve az ezektől való iszonyodásra is – utaló érzékletes szóalakok használata: fertelmes, megferteztet, ocsmány, moslék etc. Lehetetlen és nem is célom az összes ilyen szöveghely bemutatása, de néhány példán keresztül mégis láttatható a toposz működése. Huszár Gál 1558-as prédikációjában kívánatosnak tekinti, hogy „akik Krisztus templomivá lettenek, azok meg ne undokítsák őmagokat e világnak fertelmességével”.⁵ A fent felsorolt megnevezések sűrített kombinációját olvashatjuk Bornemisza Péter híres munkájának kiemelt szöveghelyén is, a címében: *Ördögi kísértetek, avagy rettenetes utálatosságáról ez megferteztetett világnak*.⁶

Sóvári Soós Kristóf, evangélikus prédikációkat író nemesnél olvashatjuk a következőt: „Nagy jótételekkel, nagy ajándékokkal tehát jó az mi Krisztusunk, Istennek fia, az igaz ítélő bíró, az hívekhöz: Mert azoknak rút utálatos testöket, avagy verés, égetés, avagy seprözés miatt felpuffadozott testöket, mind penig az ő bűnök miatt megferteztetett testöket, az ő tisztességes és dücsőséges testéhez hasonlóvá teszi.”⁷

A prédikációkban hangsúlyosan megjelenik az is, hogy mind a prédikátor,

4 Tolnai Decsi 1998, 245: „Továbbá, hogy a tánc akkor immár minden nemzetre kiáradt és a szokás azt is, ami önmagában rút volna, széppé tette, hogy rútság benne ne látszanék lenni.” I. m. 247: „Itt kitetszik az emberi természetnek visszafordult és romlott volta, aminek jele az, hogy az undok, ártalmas és veszedelmes dolgokra semmi költségeket nem szánják, az isteni és idvességes dolgokra pedig csuda mily nehezen adnak, ha mikor adnak is. Mi azért igen vigyázzunk az ördög, e világ és testünk kívánságai ellen.”

5 Huszár 1998, 243.

6 Bornemisza 1980.

7 Sóvári Soós 1998, 252.

mind Isten utálja és iszonyodik minden ördögtől származótól, így nyilvánvalóan a különféle bűnöktől is, s emellett azt az elvárás is megfogalmazódik, hogy a hívő embernek hasonló gyűlölettel kell viszonyulnia a bűnökhöz. Magyar István „az Úr előtt való utálatosságot” említi,⁸ Tolnai Decsi szerint a „tánc undok”,⁹ de a szövegek ugyanígy értékelik például a részegeskedést, a káromkodást, és a szexuális élet különféle megnyilvánulásait is. Benedek Mihály szerint csak a pokolbeli lángok között lehet feleszmélni a „káromkodások utálatos fertőjéből”,¹⁰ Budai Pál a babonákat ostromozva „igen veszedelmes, és az Isten előtt igen utálatos tsalárd-ság”-ként nevezi meg azokat.¹¹

Sajószentpéteri „undok testi forróságról”¹² ír, s az „utálatos, undok, ocsmány Dohányozás”¹³ miatt panaszkodik, valamint összességében úgy ítéli, hogy „Rút dolog tehát, amikor az Isten népe, életével s erkölcsével a pogányokat referálja.”¹⁴ Felszólításai és kifakadásai között szerepelnek például a következők: „tisztultya-tok-ki bűneitekből; mert mocskoson, fertelmesen, nem mehettek az Istennek eleiben”;¹⁵ „Hallod-e-te bél-poklos, sőt merő pokol szájú és nyelvű!”,¹⁶ „Ugyanis Isten, a vétkeknek *cselekedőivel* együtt az *eszközöket*-is utálja. [...] így tégedet *Tabacco-helluót*, mind *Pipástól* utál, ha annakokáért Istenhez akarsz térni, s térsz, szükség, hogy az *eszközt*-is, amellyel vétkeztél, meg-gyűlöllyed és el-veszessed.”¹⁷

Az undokság a rút esztétikai kategóriájának egyik radikális kiszögellése: „Undorító minden, a mi a szervezeti felbomlás jeleit mutatja, ezért undorító a halál s a betegség; ezért undorító minden, a mi az élő szervezetből kiválik, mintegy élőből holtra válik [...]. Köpés, okádás, szóval minden *kiválasztás*, rothadás, penész, kelés, daganat, férgek a testben, stb. mind undorító.”¹⁸ Az így értett rúttal, vagy undorítóval való találkozás azonban nemcsak az esztétika számára volt érdekes, hanem foglalkozott a témával a pszichoanalízis, valamint antropológiai, etnográfiai megközelítései is ismerjük. Julia Kristeva *abjekció*-fogalma e találkozást a szubjektum létrejöttének ősléményeként tárja fel. „A megvetés (*abjectio*) is egy fajtája az ember heves és sötét lázadásainak valamely őt érő fenyegetés ellen. A fenyegetés valami túlzás, úgy látszik, mintha kívülről vagy belülről közeledne,

8 Magyar 1978, 33.

9 Tolnai Decsi 1998, 246.

10 Benedek Mihály: *Prédikációi, 1776–1821*. Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárának Kézirattára, Debrecen, 328.

11 Budai 2005, 160.

12 Sajószentpéteri i. m. 78.

13 Sajószentpéteri i. m. 114v.

14 Sajószentpéteri i. m. 136v.

15 Sajószentpéteri i. m. 85.

16 Sajószentpéteri i. m. 60.

17 Sajószentpéteri i. m. 86.

18 Greguss 1888, 170.

a lehetségesen, a tolerálhatón, az elgondolhatón túlról.”¹⁹ Az *abjekt* az ő felfogásában olyasvalami, ami kimozdítja az én-t addig biztosnak hitt pozíciójából, valami, ami nem az én, de nem is tárgy; valami, ami megingatja és ellehetetleníti a szubjektum identitás-pozíciójának kialakulását. Az *abjekt* a szubjektum létrejöttében játszik szerepet, mivel a vele való szembesülés a kilöködés, kívül rekedés élménye, a kívül-belül határainak megsértését játszató, folyamatosan fenyegető veszély, amelyet kétértelműség és bizonytalanság leng körül. Már idézett szövegében írja: „Ha igaz az, hogy a megvetendő dolog kihívja és összetöri magát a szubjektumot /sujet/ is, úgy érthető, hogy akkor mutatkozik meg maximális erejében, amikor az alany már belefáradt a hiábavaló kísérletbe, hogy önmagát kívülről felismerje, önmagában megtalálja a lehetetlent: mert ráismer, hogy saját *léte* az, ami lehetetlen, mert felfedezi, hogy *ő sem* más, mint valami megvetendő.”²⁰

Kristeva a horror kapcsán foglalkozott az *abjekcióval* (*Powers of Horror: An Essay on Abjection*, 1982), s az ördög cselekedeteinek egyes részletező bemutatásai, illetve a pokolleírások sokszor szintén horror (vagy pszichotriller) jelleget öltenek, mintha ezek a szöveghelyek a horror előzményeiként, ahhoz hasonló tematikával és eszköztárral szembesítenének az *abjekcióval*. Kristeva az egyén felől, a szubjektum története szempontjából közelíti meg az *abjekció* kérdését. A horror által működtetett eszközkészlet elemei – de akár a prédikációirodalom ördög- és bűn-felfogásai is – rámutatnak azonban arra, hogy a befogadói oldalon kell, hogy legyen valamiféle közösségi minta; egy társadalmilag vagy kulturálisan létrehozott és szabályozott mintázat, amelybe a bemutatott képek beilleszthetők és *abjekt*ként ismerhetők fel, s amely által például a horror eléri hatását, azaz ami lehetővé teszi, hogy a befogadó számára horrorként tudjon működni.

Az *abjekció* működésének társadalmi változatát Mary Douglas tanulmányai világítják meg, akinek munkáit maga Kristeva is felhasználta. Mary Douglas társadalmi szennyeződéssel, testtel kapcsolatos írásai többek között Frazer, Durkheim, Mauss, van Gennep, Freud megközelítéseire reflektálnak. Mivel a Kristeva-féle *abjekció-felfogás* a Douglas által leírtakra (is) épül, korántsem meglepő, hogy példái is közősek. Douglas a szennyeződés, mocsok (*dirt*) fogalmát használja (az *abjekt* helyett), amely szerinte „összefoglaló kategóriája mindannak, ami az elfogadott osztályozásokat elmossa, elmaszatozza, megcáfolja vagy bármi módon összezavarja”.²¹ A jelenséget magyarázó példái között szerepel a nyál, a vér, a váladékok, a tej, a vizelet, az ürülék, a bőr, a köröm, a hajtincs, az izzadság, a főtt étel etc. Felfogásában a test (perifériális) anyagai és azok elutasítása, a test határai a hatalom és a veszély szimbólumai; s összességében a testet a társadalom szimbólumaként interpretálja. Douglas kiemeli, hogy a szennyeződésre vonatko-

19 Kristeva 1996, 169

20 Kristeva 1996, 171.

21 Douglas 2003, 73.

zó mintázatok nem általánosak, mivel az eltérések révén különböző kulturális mintázatokra vonatkoznak (Douglas *Külső határok* című tanulmányában²² erre a következő példákat hozza: a menstruáció vagy a halottakkal való érintkezés nem minden társadalomban objektív; Indiában a nyál és a főtt étel fertőzésveszélyesnek számít, viszont a bushmanok a dinnyemagokat a szájukban gyűjtik össze, hogy később megsüssék).

A protestáns prédikációirodalomból egy olyan kép bontakozik ki, amelyben az ördög cselekedetei és kísértései által megvalósuló bűnök egymással ok-okozati vagy érintkezéses kapcsolatban állnak. A bűnök gyakran hosszú metonimikus láncolatú kapcsolódnak össze: például az ördög testi kívánságokat, vágyakat sugall, s ez olyan bűnökre készítet, amelyek a szexualitással állnak összefüggésben.²³ A prédikátorok a szexualitás különféle megnyilvánulásait gyakran például a táncot kötik, a táncot a részegeskedéssel kapcsolják össze, a részegeskedéshez káromkodás, pajzán dalok éneklése is társul, vagy éppen együtt jár a dohányzás szokásával. Így válik lehetővé, hogy akár a legtávolabbi, szennyezettként felismert jelölő is a (szennyezett) szexualitásra utaljon, s ez által az ördög cselekedeteiként válják értékelhetővé, értelmezhetővé és a vallásos társadalomra veszélyessé, abból kivetendővé. Mindez az *Ördög szára bordájá*-ban is fellelhető – a dohányzás, a bűn és a szexualitás ilyen összefonódására példák a következők:

*Nem-is térnek-meg a Dohányosok; hol-ott a vétkek, midőn erkölcsben mentenek, vétkeknek többé nem tartatnak. Igen világosan láthatni ezt ama kurválkodó asszonyban, aki midőn eszik (az az. kurválkodik) osztán meg-törli az ő száját, és mond: Nem cselekedtem hamisságot. Ihen amikor minden szemérmel el-törölt az ő szájáról, akkor mérészen tagadgya, hogy a kurválkodás bűn volna. Péld. 30. v. 20. Így érts egyebekről-is, a Dohányosokról. s. a. t.*²⁴

Ne paráználkodgyál. az az tisztán és szeplőtelenül éllly, testedet és lelkedet szentül és tisztán bírjad, minden tisztátalan cselekedeteket, szemérem-nélkül való magad-viselését, parázna beszédeket, éktelen gondolatokat. s. a. t. el-távoztass. Itt-is el-megyen a linea

22 Douglas: „Külső határok” [External Boundaries] fejezet in Douglas 1966, 114–128.

23 Az undokság és a maszturbáció összekapcsolódása Bornemisznánál: „Voltak olyan undokok, kik az tyúkot is kínozták. Némelyek az markokat szorították össze, némelyek fúró lyukat csináltak, sok undok asszonyok, leányzók hurkával morcongottak, és némelynek benne szakadt, esmértem is benne, kiket orvos gyógyított nagyobb szegye-nekre. Némely asszony és leányz bűrből csinált szerszámmal latorkodott. Némelyek ő magok asszony asszonnyal, férfiú férfiúval undokoskodtak, nemes nemzetek is. Az elromlott klastromokba, az apácáknak árnyékszékeket rakva találták mindenütt apró gyermek csontjaival. Jaj ki vak volt ez világ.” I. m. 1085.

24 Sajószentpéteri i. m. 66v–67.

mellől a *Dohányos*: az asszony a tűz körül forog, süt s főz, oda megyen a *Dohányos* dohány gyújtani, szemét reá veti az *asszonyra*, azt *meg-kívánnya*, és így *meg-paráznítja az ő szívében*. Matth. 5. v. 28. Ismét dolgát tévén az *asszony*, a tűz körül hajladoz, s a *Dohányos* ki-nyújtván kezét, hátul fel-nyúl (*cum reverentia*) és annak titkos részét meg-fogja. Törv. 25. v. 11. 12. *Ah diaboli mancipia!* Osztán dohányozván imitt-amott jár-kei, egyet-is lát s mást-is meg-kívánnya.²⁵

Vulgo hírlelik; hogy egykor két *Rabok* együtt kéregetnek, s történik, hogy az egyik egy embernél meg-hal, kit az élő társa el-temettet, másnap ez keresi a *pénzecskejét*, amelyet *kebelében* hordozott, s hát nincsen, gondollya, hogy talám amannak a *koporsójában* találta ejteni, amikor azt abban be-tette; minekokáért sírját annak fel-ássa, s koporsóját fel-nyitnya, s látnya, hogy az ő meg-holt társa, a *koporsóban fen-ülvén, lábai közé hajlott, s szemérem testét szívja, s a fűsti a feje tetején megyen-ki*. Amelyet ez látván el-ájul; de magát viszont meg-ismélvén, pénzét onnan ki-veszi.²⁶

A prédikátorok (némileg, de szándékosan sarkítva) a társadalom Ágnes asszonya-iként folyamatosan észlelik és regisztrálják a társadalomban megjelenő bármennyire apró, ám diabolikus szennyeződések; bele- és hozzáillesztik ezeket már meglévő szennyeződési mintázatokhoz (például a szexualitás), és beszédeikkel, írásaikkal egy véget nem érő tisztító-rítus aktív résztvevőivé válnak.

Arnold van Gennepnek az etnográfia egyik alpműveként számon tartott *Rites de passage* című kötetében kifejtett elgondolásairól a küszöbökkel, átmeneti rítusokkal kapcsolatban a következőt írja Mary Douglas: „Van Gennep véleménye szerint az átmeneti rítusok minden marginális vagy rosszul definiált társadalmi csoportot veszélyesnek kezelnek. Az, ahogyan ő a marginálist kezeli, teljesen összeegyeztethető a szennyezés szociológiai megközelítésével.”²⁷ Azonban nemcsak az átmeneti rítusokkal egyeztethető össze ez a megközelítés, hiszen ugyanez érvényes a Foucault által vizsgált börtönre, tébolydára, s általában véve az általa *heterotópiának* nevezett helyekre is. Itt a heterotópiának csak egy vonását emelem ki: minden olyan hely ide sorolható, amely annak ellenére, hogy strukturált és a társadalmon belül jön létre, annak szerkezeti ellentéte. Tökéletesen különbözik a társadalom többi terétől, ugyanakkor (akár ironikusan is) reflektál az ezekhez fűződő viszonyára. Foucault *Eltérő terek* című tanulmánya szerint a heterotópia kétségessé teszi és kiforgatja a kultúra szerkezeti helyeit: „A vonatkozó viszonycsoportokból kiindulva ábrázolhatók a kikapcsolódás szerkezeti helyei, a kávéházak, mozik, strandok. Hasonlóképpen járhatunk el a pihenés szerkezeti helyeit, a házat, a szobát, az ágyat és társaikat illetően. Engem azonban

25 Sajószentpéteri i. m. 27.

26 Sajószentpéteri i. m. 68r–68v.

27 Douglas, 2003, 79.

e szerkezeti helyek közül csupán az a néhány érdekel, amelynek megvan az a különös tulajdonsága, hogy kapcsolatban áll az összes többivel, ám olyan módon, hogy eközben felfüggeszti, közömbösíti vagy visszájára fordítja az általa megjelölt, visszavert vagy visszatükrözött kapcsolatokat”.²⁸ A deviáció heterotópiájának nevezett halmaz például a normatívhoz képest deviánsnak minősített egyéneket gyűjti össze, Foucault ilyen értelemben tekinti heterotópiának a börtönt, a menedékházakat, vagy éppen a pszichiátriai klinikákat. A (bűnök és az ördög általi) deviáció ilyesfajta reális térben való csoportosulására a prédikációkban is rálelhetünk:

Bizony, nagy dolog ez az ördögbe, hogy megbolondíthat, eszedet-elmédet elveheti, bálványozóvá és ezer tévelygésbe vihet, szívedet-lelkedet felgerjeszti telhetetlenségre, parázna, undok életre, torkosságra, gyolkosságra. Mondom, csuda titkos erei ezek az ördögnek, de azért az Úr ismét visszaadhatja azokat, amit ő elveszen tőled.²⁹

Az kik ezféle büntetéssel is nem tanulnak, azok pokolban mindörökké csikorgatják fogokat, és sokképpen kínozzák szájokat, torkokat, orrokat, gyomrokat, hasokat, amint sok írás bizonyítja. Azonképpen az kik az ő szemérmes testöket, akár férfú, akár asszony, eresztik szüntelen való latorságra, soknak megrothad, elszakad és megbüdösül, megfrancosul, és sok számtalan kínját vallja. Minden teste belől és kívül megfekélyesül, azért az undok kívánság ugyan rajta lesz. De azban kedve szerint semmit nem érezhet. Sokan szörnyű kínokat nagy sikoltással szenvednek kő miatt is, kik nem vizelhetnek: kólíka miatt is, kik nem kakálhatnak, kik miatt rívnak, sívnak éjjel és nappal.³⁰

Kárhoztatandó hát a fajtalan Tánc, amidőn valakik a bortól meg-melegedvén s boldulván, *elegyesleg* a *férjfiak* az *asszonyokkal*, *testi gyönyörködtetéseknek* okáért, szöknek, ugronak.³¹

...amaz Ördög szára bordáját szívókat, *Tabacco-helluókat*, *füstös Dohányosokat*, akik a *tisztességgel* semmit sem gondolnak, semmit arra nem hajtnak; hanem *mindenek előtt* minden *szemérem-nélkül* füstölögnek, abban *éjet napot* egyé-tesznek. Örökké (*mint a pokol*) füstölögnek, mikor *házokban ülnek* és mikor *úton járnak*, mikor *feküsznek* és mikor *fel-kelekednek*, mikor *munkálódznak* a mezőben, *szántonak*, *vetnek*, *boronálnak arat-*

28 Foucault 2000, 149.

29 Bornemisza 1980, 998–999.

30 Bornemisza 1980, 1018–1019.

31 Sajószentpéteri i. m. 19.

nak, gyűjtönek. s. a. t. Mikor a gabonát hordgyák, a szirűn nyomtattyák, szórják. s. a. t. és valamit cselekesznek örökké szájokban az Ördög szára bordája.³²

A Dohányos Bálványt imádó, Istent nem tisztelő, Isten Nevét mocskoló, Szombat-törő, Attyát s Amnyát nem tisztelő, Gyilkos, Parázna, Lopó, Hazudozó, Kívánó. Pokol hát helye.³³

A prédikációk bűnökről és az ördög cselekedeteiről szóló leírásai mindezeket társadalmi és egyéni szinten is szennyeződésként: *abjekt*ként mutatják be, amelyek azért veszélyesek, mert a vele érintkezőket is *abjekt*álják (vagy ahogy láttuk: meg-rútítják). Mindez azt is jelenti, hogy az ördög testi jelenléte általi vagy spirituális ráhatása révén az ember nem egyszerűen bűnt követ el – a prédikációk ennél sokkal radikálisabban értékelik az ördög hatását: az ördög beletaszít a fertőbe és kiforgat önmagadból. A pokol a prédikációkban olyan reális tér, amely rendelkezik a fenséges végtelenségével (végtelenített fájdalom, végtelenített idő, megszámlálhatatlan kínzások stb.) – börtön és kínzókamra, amely gyűjtőmedencéje az összes *abjekt*ált egyénnek, az összes bűnnek. A pokol az összes fellelhető *abjekt*ció heterotópiája.

Bibliográfia

Bornemisza Péter

1980 Ördögi kísértetekről. In Nemeskürty István (vál.): *Heltai Gáspár és Bornemisza Péter művei*. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 975–1122.

Budai Pál

2005 *A' köznép babonái és Balvélekedései ellen való Prédikáziók. Nagybjom 1811–1824.* (Sajtó alá rendezte: Szacs vay Éva–Szalánszki Edit) /*Fontes Ethnologiae Hungaricae I.*/ Budapest, L'Harmattan–PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék.

Csorba Dávid

2001 Sajószentpéteri István prédikációinak néprajzi jellegzetességei. *Rálátás II*: 1: 9–21.

Huszár Gál

1998 Az Úr Jézus Krisztusnak Szentséges Vacsorájáról való prédikáció, 1588. In Szabó András (szerk.): *„Bízd a jövődőkre érdemed jutalmát”*. Magyar Protestáns Irodalmi Szöveggyűjtemény I. (16–17. század). Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó.

32 Sajószentpéteri i. m. 130–130v. Ennek variánsa: „örökké szájokban az Ördög szára-bordája, örökké, mint a pokol, füstölögnek, Dohányoznak”. I. m. 139.

33 Sajószentpéteri i. m. 29.

Douglas, Mary

1966 *Purity and Danger. An analysis of concepts of pollution and taboo.* London–Boston–Henley, Routledge and Kegan Paul.

2003 *Rejtett jelentések.* (Ford. Berényi Gábor). Budapest, Osiris. [Implicit Meanings. Essays in anthropology. 1975, London–Boston–Melbourne–Henley, Routledge and Kegan Paul.]

Foucault, Michel

2000 *Eltérő terek.* In *Uő: Nyelv a végtelenhez. Tanulmányok, előadások, beszélgetések.* (Ford. Kicsák Lóránt). Debrecen, Latin Betűk.

Greguss Ágost

1888 *Rendszerezés széptan.* (Sajtó alá rendezte Liszka Béla). Budapest.

Kristeva, Julia

1982 *Powers of Horror: An Essay on Abjection.* New York, Columbia University Press.

1996 Bevezetés a megalázottsághoz. (Ford. Kiss Ágnes). *Café Babel* 20: 169–184.

Magyari István

1978 *Az országokban való sok romlásoknak okairól, 1602.* Budapest, Magyar Helikon.

Sóvári Soós Kristóf

1998 *Szentháromság nap után XXXIII. vasárnapi epistola (Philip. 3.), 1598.* In Szabó András (szerk.): „Bízd a jövődőkre érdemed jutalmát”. *Magyar Protestáns Irodalmi Szöveggyűjtemény I. (16–17. század).* Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó.

Toldai Decsi Gáspár

1998 *Az utolsó időben egynehány regnáló bűnről való prédikációk..., 1582.* In Szabó András (szerk.): „Bízd a jövődőkre érdemed jutalmát”. *Magyar Protestáns Irodalmi Szöveggyűjtemény I. (16–17. század).* Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó.

EDIT SZALÁNSZKI

*Hell and the Devil in the writings
of István Sajószentpéteri
(The abject and heterotopia)*

Calvinist pastor István Sajószentpéteri studied at Debrecen, Hungary. It was in this city that he was first employed as teacher and ‘contrascriba.’ Later he became a rector at Kecskemét. Between the middle of 1677 and 1679 he studied at the university of Odera-Frankfurt. After returning to his own country, he worked as pastor in numerous Hungarian villages and small towns until the summer of 1709 when the ruling of the synod banned him from service. He died in 1730.¹

The MS written in 1712–13 with the title *Ördög szára bordája* [Devil’s stem and rib – (i.e. a pipe used for smoking)]² comes from the period which Sajószentpéteri spent working as a pastor at Tiszalök. He is known to have written six books, three of which form a thematic sequence and were published in his lifetime: *Hangos trombita* [The Loud Trumpet] (1698 [1682]) which is against drunkenness; *Ördög szigonnya* [The Devil’s Harpoon] (1699 [1691]) against blasphemy and *Táncz pestise* [The Plague of Dancing] (1697). The present volume, that against smoking, is the fourth item in this series, hitherto only available in MS. This volume contains seven sermons.

While the collection by Pál Budai *A’ köznép babonái és balvélekedései ellen való Prédikációk* [Sermons against the Superstitions and Misguided Beliefs of Common People], published as Vol. I of *Fontes Ethnographiae Hungaricae*,³ is an exciting source from the point of view, among others, of theological enlightenment and theological rationalism, Sajószentpéteri himself followed in the wake of Voetius who had turned against Descartes and had a great impact in his own right. It is noticeable that in his work against smoking the most frequent references are to Voetius’s five volume *Selectae disputationes* (1648–1669) and his four volume *Politica ecclesiastica* (1663–1676).

Despite the fact that (at least) apparently Sajószentpéteri tries to avoid a turn toward rationalism, in certain matters the influence is unmistakable. This way the manuscript is an important source for the transition or intermediate stance between the two approaches in question. An instance is when in response to

1 Csorba 2001.

2 Sajószentpéteri István: *Ördög szára bordája*. [Devil’s stem and rib] (MS Archives of the Trans-Tisza Calvinist District Library, Debrecen, R618., 71v–72.)

3 Budai 2005.

a claim held by smokers whereby smoking enhances male productivity, on the explicit level the author condemns the workings of reason, in his subsequent argumentation, however, offers a scientific, rational explanation to refute the claim.

Is the smoker then better suited to *give rise to a foetus*, in other words for *propagation*? [...] Foetuses emerge from the *animal seed*, and this *seed* from the *food* that is placed in the mouth, then chewed by the teeth and finally swallowed into the stomach for the reason of nourishment where its *first cooking* takes place. The *blood vessels suck the goodness* out in the bowels, but as to how many ways this is distributed after the juice of the digested foods is sucked, out I shall not go into the matter.[...] Thus you must be fooling about when you say that *Smoking* makes you better suited for *prolificatio*. *Stupid head!*⁴

Similarly his earlier works, Sajószentpéteri wrote *Ördög szára bordája* for publication in print, in other words these are texts that were meant to be read rather than heard. Still, the rhetoric of the sermons often renders the text akin to the spontaneous (in this case, angry) utterances of spoken language. Such duality of the rhetoric is a continuous thread throughout the entire book: both in terms of its eloquence and argumentation, and also in the figures of speech it makes use of. Hovering between these two registers was probably a recurring feature in Sajószentpéteri's earlier printed works and spoken sermons, as the public synod, when removing him from his post, made reference to him "using 'foul words' in the church to chastise people for their sins".⁵

Sermons as a genre are known to rely on a rich rhetorical network of sin, of phenomena that may be interpreted as a sin, and of the connections between these and the devil. From the point of view of expression and formal qualities we partly see spectacular images and the proliferation of metaphors that are not easy to disentangle. On the other hand, in the arrangement they often supplement a process or persuasion based on more or less convincing arguments with a more plain and easy-to-follow train of reasoning. Sajószentpéteri uses precisely this power of simplicity when he offers the following logical operation at the outset of his book:

He who commits a sin is from the devil.
He who smokes is committing a sin.
Therefore he who smokes is from the devil.

4 Sajószentpéteri op. cit. 71–72.

5 Csorba 2001, 15.

Aristotelian syllogisms are excellently suited to show how, while sins are growing more and more numerous owing to the direct and indirect machinations of the devil, a simple cultural phenomenon or habit long engrained in the life of society can also become subversive, sinful and dangerous from the point of view of the sermon literature expressing the stance of the official religion.

Ördög szára bordája considers smoking not only as 'something out of the devil's anus' but also offers a full inventory of sins associated with smoking. Thus the author voices his outrage about dancing, lechery, drunkenness and also considers many folk customs and beliefs as worthy of extinction. He offers data from the linguistic and economic background of tobacco and smoking as well as on the various names of tobacco. He makes a connection between smoking and a number of phenomena such as Turkish rule, the scents used in home interiors, dressing or sexuality.

In her essay *The Devil in Protestant Sermons*,⁶ Éva Szacs vay surveys 17th to 19th century protestant sermons in Debrecen and from their motifs selects the typical occurrences of *actions* related to the devil. The devil tempts, assaults, lures into actions (such as lies, suicide or betrayal: Judas); he traps people and causes illness or pain in the body (St. Paul), he cheats, hates, tricks people, tortures, lulls and thus cajoles, he teaches, he fires poisoned arrows, he covers the eyes, blinds, is prone to machinations, prompts, favours his captives, alienates, seduces into sin, cons people into rivalry, confounds, cripples, fires at people, takes advantage of human nature, encourages sin, implicates people in sin, stands ready to tempt, fires his arrows at people; slaps around, hardens the heart, flatters, writes into people's souls, tempts through fake science, looks for people to skin, gives rise to evil thoughts, blocks people's actions, causes losses, does battle against people etc.

In protestant sermons actions of this kind performed by the devil, the behaviour of encouraging sin among people, as well as the sins themselves, are referred to as 'foul' things which are distasteful to God. The corruption of the soul in this world and the (exaggerated) desires of the body are *ugliness* which, in a metonymic way, makes people ugly by contagion. The phenomenon here described follows the same operational principle as that observed relics in the cult of saints relating to relics, only in an inverse form. By touching the divine sacraments one may partake of the sacred, likewise that which is from the devil makes people who touch them similar.

In protestant sermons of the 16th to 19th centuries phrases like ugliness and foulness are used as a linguistic equivalent, as synonyms for various sins. We

6 Szacs vay, Éva: A protestáns prédikációk ördöge [The Devil in Protestant Sermons]. (MS, 2007.)

also very frequently find highly plastic references to dreadfulness and contagion and to horror caused by such circumstances: foul, ghastly, infectious, disgusting pig-wash etc. A condensed combination of these phrases occurs in the title of a famous work by Péter Bornemisza: *Ördögi kísértetek, avagy röttenetes utálatosságáról ez megferteztetett világnak*⁷ [On Temptations of the Devil or, on the Terrible Foulness of this Infected World]. The sermons also emphatically state that both the preacher and God himself loath and are disgusted by all things that come from the devil and thus, obviously, by all sins, as well. They also state their expectation that believers must relate to sins with the same abhorrence. István Magyarai talks of ‘ugliness in the Lord’s eyes’,⁸ according to Tolnai Decsi ‘dancing is foul’,⁹ and the texts contain similar pronouncements about drunkenness, swearing and various manifestations of human sexuality. According to Mihály Benedek it is only among the flames of hell that one is awakened from ‘the foul miasma of blasphemy’¹⁰ while Pál Budai disparages superstitions by calling them ‘truly dangerous trickery that is ugly to the Lord.’¹¹

Sajószentpéteri writes of the ‘foul heat of the body’¹² and complains about ‘ghastly, ugly, foul Smoking’¹³ and altogether pronounces that ‘it is a foul thing when the people of the Lord become like unto the pagans in their lives and morals.’¹⁴ His admonitions and the eruptions of his rage include sections like ‘get ye pure of your sins for you cannot go to stand in front of God dirty and foul’¹⁵; ‘for, along with sinners, God doth loath the means of sins also [...] and will this way loath you [...] together with your pipe, therefore if you want to be among the people of the Lord it is necessary that you come to loath and loose the means of the sins you had committed.’¹⁶

Foulness is a radical variety of the aesthetic category of the ugly. „All things are ugly that show the signs of organic disintegration, this is why death is ugly and illness, this is why everything is ugly that becomes detached from the living organism and turns from a living thing into a dead thing [...]. Spittle, vomit, all forms of secretion, rot, mould, abscess, cancer, worms in the body etc. are

7 Bornemisza 1980.

8 Magyarai 1978, 33.

9 Tolnai Decsi 1988, 246.

10 Benedek, Mihály: *Prédikációi* [Sermons], 1776-1821. Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárának Kézirattára (MS Archives of the Library of the Trans-Tisza Calvinist District Library), Debrecen, 328.

11 Budai 2005, 160.

12 Sajószentpéteri op. cit 78.

13 Sajószentpéteri op. cit 114v.

14 Sajószentpéteri op. cit 136v.

15 Sajószentpéteri op. cit. 85.

16 Sajószentpéteri op. cit 86.

all repulsive.¹⁷ Encounter with the ugly, repulsive or disgusting was of interest not only for the aestheticians – psychoanalysis, anthropology and ethnography also offer their approaches. Julia Kristeva's concept of the abject explores this encounter as a primal experience of the emergence of the subject. According to her, *abjection* is part of man's reaction to a sense of menace which is sensed as exaggerated and goes beyond the tolerable and the thinkable.¹⁸ In her approach, *abject* is something that removes the self from the position it had believed to be secure; it is something that is neither the self nor the object; something that shakes and in fact annuls the emergence of the subject's position of identity. The abject plays a part in the emergence of the subject, since facing it is an experience of being expelled and being excluded; a danger which brings into play the transgression of the boundaries of inside and outside, representing a permanent menace; surrounded by ambivalence and uncertainty. In the above quoted text Kristeva argues that in so far as the abject provokes and crushes the subject, it must be expected that it appears at its most powerful at points when the subject has grown tired trying to see itself from the outside and to find the impossible in itself, in other words after it recognised that its own existence is indeed impossible; it recognises that it is itself nothing other than something abject.¹⁹

Kristeva's writing on the abject appeared in the context of horror.²⁰ Detailed descriptions of the actions of the devil and descriptions of hell often take a similar horror story character, as though they made the reader face the abject as a pre-history to horror stories, using a similar thematic and a similar set of poetic devices. Kristeva approaches the question of the abject from the angle of the subject and its history. The elements used in horror stories – but we could just as well quote the notions of devil and sin used in sermons – highlight the fact that it is important that on the reception side sort of a communal model or precedent should be available. This is a pattern created and regulated on the level of the society and the entire culture. This is where the pictures presented may be integrated and then recognised as abject and this is also where horror makes the impact that enables it to work as horror at all on the recipient.

The social variant of the workings of the abject is best highlighted through the studies written by Mary Douglas; indeed Kristeva relied on these writings in her own work. Mary Douglas' writings on social pollution and the body reflect, among others, on the approaches made by Frazer, Durkheim, Mauss, van Gennep and Freud. Since Kristeva's concept of the abject is partly based on the

17 Greguss 1888, 170.

18 Kristeva 1996, 169.

19 Kristeva 1996, 171.

20 Kristeva 1982.

phenomena that Douglas (also) describes, it is not surprising that their examples are also similar. Douglas uses the concept of *dirt* (where Kristeva uses *abject*) which, in her conception, „is a kind of compendium category for all events which blur, smudge, contradict, or otherwise confuse accepted classifications.”²¹ She explains the phenomenon through examples such as saliva, blood, various body fluids, milk, urine, faeces, skin and nail parings, hair, sweat, cooked food, etc. In her approach the peripheral materials of the body and their rejection in order to maintain the boundaries of the body act as symbols of power and danger. Altogether she interprets the body as a symbol of society. Douglas emphasises that patterns of treating pollution are not universal – through their differences they relate to different cultural patterns. (In her book ‘Purity and Danger’ Douglas quotes the following examples: menstruation and touching the dead are not abject in all societies; in India saliva and cooked food are considered to carry danger of infection, but the Bushman collect melon pips in their mouth in order to roast them later.²²)

The corpus of protestant sermons gives rise to an image according to which the sins that are committed through the actions and temptations of the devil are in causative or analogous connection with each other. Sins often link together into long metonymic chains: e.g. the devil gives rise to bodily desires and lust which in turn drive people to commit sins that are related to sexuality.²³ Preachers often tie in the various manifestations of sexuality with dancing, then associate dancing with drunkenness, drunkenness is then linked with swearing and singing lewd songs or smoking. This is how it becomes possible that even the most distant signifier identified as contaminated can refer to (contaminated) sexuality and thus can be evaluated and interpreted as the act of the devil and as a danger for society which should, as such, be extracted from it. *Ördög szára bordája* abounds in examples of this kind. The following are instances for such combinations of smoking, sin and sexuality:

21 Douglas 1978, 51.

22 Chapter ‘External boundaries’ in Douglas 1966, 144–128.

23 For a connection between ugliness and masturbation in Bornemisza: ‘Some foul persons have been known to torture chicken. Some people squeezed their palms together, others made drill holes, many foul women and maidens used sausages and some of these were torn and got stuck inside, indeed I have known some who had to seek a doctor’s help to their disgrace. Some women and maidens used a device made out of leather for their sinful machinations. Some women gave themselves to sinful pursuits with other women and men with other men, even some noble people. In cloisters that had gone the wrong way, the latrines of the nuns were found full of the bones of little children. Oh, this world was blind.’ *Op. cit.* 1085.

Indeed, Smokers do not *become converted*; after they return to *virtue* they no longer consider their *sins as sins*. This is clearly to be seen in the example of the *whoring woman* who first *eats* (in other words does her business as a whore) and then *wipes her mouth clean* and says, *I have done no evil*. And when she has wiped all virtue from her mouth she will even deny that *whoring is a sin at all*. Proverbs 30. verse 20. This is what you should understand of other people, too, such as *Smokers* etc.²⁴

Thou shalt not commit adultery!, in other words *live a pure and virtuous life*, keep your *body and soul* holy and clean; distance yourself from all acts impure, all *behaviour without chastity*, all *blasphemous talk and ugly thoughts*. This is another place where the *Smoker* diverges from the *straight line*: his woman is turning this way and that around the fire, doing her cooking and her baking; the *Smoker* goes to the fire to light his tobacco, he casts his eyes over the *woman* and begins to *lust* after her and thus makes her *sinful in heart*. Matth. 5. verse 28. Returning to her duty, the *woman* bends this way and that around the fire and the *Smoker*, extending his hand, reaches high up at her behind (*cum reverentia!*) and touches her secret parts. Deuteronomy 25. v. 11. 12. *Ah diaboli mancipia!* And then smoking away he walks up and down and sees this and that and lust comes over him.²⁵

It is a story frequently related *vulgo* that at one time there were *two prisoners* begging together and then one of them died while sheltering in a man's house. His surviving friend had him buried and the next day looked for the *small packet of money* that he used to carry in his *bosom*. As he could not find it he thought that perhaps he had dropped it in his friend's *coffin* when he laid him in there. Therefore he dug up the grave and opened the coffin and there he saw that his dead friend, *sitting up in his coffin bent down between his legs and was sucking on his virile member and the smoke of it was going out through the top of his head*. Seeing this he fainted but then coming round again he took his money out of that place.²⁶

Preachers would note and register even the smallest signs of diabolic contamination appearing amid their society; insert and align these signs within already existing patterns of contamination (e.g. sexuality) and thus through their sermons and writings the behaviours in question became active parts of an unending purification rite.

Commenting on Arnold van Gennep's notion of boundaries and rites of passage described in *Rites de passage*, Mary Douglas says: „Van Gennep saw that rites of transition treat all marginal or illdefined social states as dangerous.

24 Sajószentpéteri op. cit. 66v-67.

25 Sajószentpéteri op. cit. 27.

26 Sajószentpéteri op. cit. 68r-68v.

His treatment of margins is fully compatible with the sociological approach to pollution.²⁷ However, this approach applies not only to rites of passage – the same is true of the prisons and psychiatric asylums examined by Foucault and generally of the places he refers to as *heterotopia*. At this point the only trait I wish to highlight about heterotopia is that under this heading we might list all places which, although finding their origin and structure within the bounds of the society, are in a structural contradiction to this society. They are completely different from all other spaces and at the same time reflect (perhaps even ironically) on their relation to the overall structure. According to Foucault's essay *Of Other Spaces* (1967), heterotopia questions and subverts the structural spaces of culture. He claims that places of entertainment such as cafés or cinemas are best described when related to the relevant groups that use them and the same is true of places where people find rest – in their houses, beds etc. His interest, however, is only in those few which, while related to the society, also in some way suspend, neutralise or subvert the connections involved.²⁸ The cluster which he terms the heterotopia of deviation, for example, pools individuals who are defined as deviant compared to the normative standards. It is in this sense that Foucault considers prisons, sheltered homes and psychiatric clinics as heterotopia.

Protestant sermons also offer us descriptions of clusters of deviation (through sins and the devil) in real space.

Indeed the great thing about the devil is that he can drive you crazy, snatch your sound mind and your good sense; turn you into an idolater and mislead you in a thousand ways, he can turn your heart insatiable, lead you to a lecherous, ugly life, greed and murder. These are, as I say, truly secret ways of the devil but the Lord may restore to you what he takes from you.²⁹

Those who will not learn from such punishment will for ever be gritting their teeth in hell and will suffer many kinds of torment to their mouths, their throats, their noses, their stomachs and bellies, as is proved by a great many texts. Those who lend their private parts, may they be men or women, to continuous sinful deeds, will see these parts of their persons rot and tear and go smelly and suffer illnesses and unending torment. Their body will turn ulcerous inside and outside and yet the ugly lust will stay upon them even so.

27 Douglas 1978, 56.

28 Foucault 2000, 149.

29 Bornemisza 1980, 998–999.

However, they cannot feel any of the delights any more that their desires would lead them onto. Many of them suffer terrible torments and great, screaming pains because of stones, too – those who cannot urinate; and for reasons of colic those who cannot defecate, and who for this reason spend their days and nights in crying and screaming.³⁰

Thus we must condemn the lust of Dancing when persons heated and crazed by wine, *men mixed with women and for the reason of bodily pleasure* hop and skip about.³¹

Those who suck the *Devil's stem and rib, Tabacco helluo, stinking smokers* who think nothing of *decency* and pay no heed to it but *before all else* smoke away making no difference between *day and night*. For ever (like hell itself) they puff their smoke when *they sit in their houses* and when *they walk on their ways*, when *lying down* and when *standing up*, when *working in the field, ploughing and sowing, harrowing and harvesting and gathering* etc. When they *carry the wheat* or press it and scatter it on the corn-floor etc. and whatever they are doing, forever the Devil's stem and rib is sticking out of their mouths.³²

The Smoker is an *idolater, who respects not the Lord and dirties his name and breaks the Sabbath and respects not his Mother and Father, a Murderer, Lecher, Thief, Liar, Desirer*. Hell is the place where they belong.³³

Descriptions of sins and the deeds of the devil in the sermons present each of these actions as pollution – as abject – both on the social and on the individual level. They are dangerous because the persons who come in contact with them will also be rendered abject (or 'ugly', as we have seen). All of this also means that the consequences of the bodily presence or spiritual impact of the devil are worse than a mere sin. The impact is seen as far more radical: the devil pushes people into contagious sinfulness and diverts them from their true selves. In these sermons hell is seen as a realistic space which carries the infinity of the sublime (infinite pain, infinite time, innumerable torments etc.). It is a prison and a torture chamber which pools together all the abject people and all sins. Hell is the heterotopia for all the abject that exists.

*

30 Bornemisza 1980, 1018–1019.

31 Sajószentpéteri op. cit. 19.

32 Sajószentpéteri op. cit. 130–130v. Another variant: 'the *Devil's stem and rib* is forever in their mouths, forever they puff and smoke like hell itself.' Op. cit.139.

33 Sajószentpéteri op.cit. 29.

The manuscript is quoted true to the original, but instead of staying true to the letter we use the principles of modern transcription. This method allows for the lexical, grammatical and dialectical characteristics of the text to survive while rendering it more readable. We have corrected errors in punctuation and the use of diacritical marks in the original Hungarian and have aligned them with contemporary usage. Proper names, foreign words and foreign quotes have survived in their original form (in these cases we only separated ligatures) as have various abbreviations, Biblical and other references.

Bibliography

Bornemisza, Péter

1980 Ördögi kísértetekről [On the Devil's Temptations]. In Nemeskürty, István (ed.): *Heltai*

Gáspár és Bornemisza Péter művei [The Works of Gáspár Heltai and Péter Bornemisza]. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 975–1122.

Budai, Pál

2005 *A' köznép babonái és Balvélekedései ellen való Prédikációk. Nagybajom 1811–1824.* [Sermons against the Superstitions and Misguided Beliefs of Common People. Nagybajom 1811-1824] (Eds. Éva Szacs vay and Edit Szalánszki) /*Fontes Ethnologiae Hungaricae I.*/ Budapest, L'Harmattan–PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék.

Csorba, Dávid

2001 Sajószentpéteri István prédikációinak néprajzi jellegzetességei. [Ethnographic characteristics of sermons by István Sajószentpéteri] *Rálátás* II: 1: 9–21.

Douglas, Mary

1978 *Implicit Meanings. Essays in anthropology.* Routledge and Kegan Paul, London–Boston–Melbourne–Henley. [1975]

1966 *Purity and Danger. An analysis of concepts of pollution and taboo.* London, Boston and Henley, Routledge and Kegan Paul.

Foucault, Michel

2000 *Eltérő terek.* [Of Other Spaces]. In idem: *Nyelv a végtelenhez. Tanulmányok, előadások, beszélgetések.* [Language toward Infinity. Essays, Papers, Conversations] (Translation by Kicsák, Lóránt) Debrecen, Latin Betűk. (Des Espaces Autres, 1967)

Greguss Ágost

1888 *Rendszeres széptan.* [A Systematic Study of Belles-Lettres]. (Ed. Béla Liszka) Budapest.

Kristeva, Julia

1982 *Powers of Horror: An Essay on Abjection*. New York, Columbia University Press

1996 Bevezetés a megalázottsághoz [Introduction to humiliation] (Translation by Ágnes Kiss) *Café Babel* 20: 169–184.

Magyari István

1978 *Az országokban való sok romlásoknak okairól, 1602*. [On the Causes of Much Corruption Found in Countries, 1602] Budapest, Magyar Helikon.

Toldai Decsi Gáspár

1998 Az utolsó időben egynehány regnáló bűnről való prédikációk..., 1582. [Sermons against the Sins that Will Reign when the Last Time Comes] In Szabó András (szerk.): „Bízd a jövődökre érdemed jutalmát”. *Magyar Protestáns Irodalmi Szöveggyűjtemény I. (16–17. század)*. Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó.

DEVIL'S STEM AND RIB
'...Breaking the habit of Smoking by the Hammer
of Godly Speech in seven sermons'
(Tiszalök, 1712–1713)]

Edited by Edit Szalánszki

Contents

Szalánszki, Edit: Előszó [Preface]	7
Sajószentpéteri, István: <i>Ördög szára bordája</i> „...a Dohányozás meg-töretése az Isten beszédének Pörölye által, hét prédikációkban foglalva” (Tiszalök, 1712–1713) [Devil's stem and rib. “...Breaking the habit of Smoking by the Hammer of Godly Speech in seven sermons” (Tiszalök, 1712–1713)]	11
Mutató [Index]	83
Szalánszki Edit: Ördög és pokol Sajószentpéterinél (abjekt és heterotópia)	87
Edit Szalánszki: Hell and the Devil in the writings of István Sajószentpéteri (the abject and heterotopia)	97

FONTES ETHNOLOGIAE HUNGARICAE IV.

Sajószentpéteri István református lelkész hét dohányzás-ellenes prédikációját adjuk közre, amelynek kézírata 1712 és 1713 között, tiszalöki lelkészi időszakából maradt fenn. A szerzőnek összesen hat munkája ismert, ezek közül három tematikus sorozatot alkot. Még a szerző életében megjelent a *Hangos trombita* (1698) a részegeskedés ellen, az *Ördög szigonnya* (1699) a káromkodás ellen, a *Táncz pestise* (1697) pedig a tánc ellen. Kötetünk a sorozat negyedik, egyben utolsó, dohányzás elleni darabját – a szintén metaforikus című – *Ördög szára-bordáját* tartalmazza, amely csak kéziratban maradt ránk.

Bár Sajószentpéteri korábbi munkáihoz hasonlóan ezt is nyomtatásban való megjelenésre írta, azaz olvasásra szánt szövegekkel van dolgunk, a prédikációk retorikája mégis gyakran a szóbeliség spontán (ebben az esetben: többször dühös) megnyilvánulásaihoz kapcsolja a gyűjteményt. A dohányzást nemcsak az „ördög tojományá”-nak tekinti, de a vele összefüggő bűnöket is sorra veszi, így kikel például a tánc, a bujálkodás, a részegeskedés ellen is, de sok népszokás, népi hiedelem kigyomlálását is szükségesnek tartja.

A kézirat több tudomány (teológia, folklorisztika, szociológia, művelődéstörténet, kritikai kultúrakutatás) érdeklődésére tarthat számot, jelentős forrás az életmód, mentalitás, a néphit, népszokások, a szóbeliség és írásbeliség vizsgálatához, a 17–18. századi nyelv és retorika vagy a test különböző felfogásai, test és hatalom viszonya iránt érdeklődő kutatásokhoz is.

ISBN 978-963-236-067-6

1600 Ft

9 789632 360676